

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาครูศิลปศึกษา ตามแนวศิลปศึกษาแบบ ดีบีเออี ของครูผู้สอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร" ผู้วิจัยได้ศึกษา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้เสนอตามลำดับดังนี้

1. ศิลปศึกษาแบบดีบีเออี
2. ศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา
3. การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา
4. ครูศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา
5. การพัฒนา ครูศิลปศึกษา
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ศิลปศึกษาแบบดีบีเออี

1.1 ความหมายและความเป็นมาของ "ศิลปศึกษาแบบดีบีเออี"

สถาบัน Getty ARTsEdNet (2001) ได้ให้ความหมายของ "ศิลปศึกษาแบบดีบีเออี" (Discipline Based Art Education) หรือที่มีชื่อเป็นทางการว่า "ศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์ เป็นพื้นฐาน" (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2542) ว่าเป็นวิธีการที่ครอบคลุมทั้งการเรียนและการสอน ศิลปะ ซึ่งถูกนำมาใช้ในระดับการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับมัธยมศึกษา แต่มีการนำมาประยุกต์ใช้ในระดับการศึกษาผู้ใหญ่ การเรียนรู้ตลอดชีวิตและพิพิธภัณฑ์ศิลปะ วิธีการที่ ครอบคลุมทั้งการเรียนและการสอนศิลปะนั้น เป็นหลักเกณฑ์พื้นฐานในการเรียนการสอนศิลปะ กล่าวคือ แกนความรู้ทั้ง 4 แกนได้แก่ ศิลปะปฏิบัติ (Art Production) ศิลปะวิจารณ์ (Art Criticism) ประวัติศาสตร์ศิลป์ (Art History) และสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic)

ประวัติความเป็นมาของแนวศิลปศึกษาแบบดีบีเออี คือ เป็นชื่อที่เกิดขึ้นจากการตั้งชื่อ บทความของ ดเวเน เกรย์ (Dwayne Greer) ในปีค.ศ.1984 ถึงแม้ว่าในขณะนั้นแนวความคิดนี้ เป็นพื้นฐานการสืบค้น และเป็นวิธีการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนในศิลปศึกษา จะไม่ใช่แนว ความคิดใหม่ทั้งหมด แต่ในปัจจุบันแนวศิลปศึกษาแบบดีบีเออี ได้กลายเป็นกระบวนทัศน์

สำหรับการฝึกอบรมครู การพัฒนาหลักสูตร การสอน การเรียน และการประเมินผลในโรงเรียนของประเทศสหรัฐอเมริกา (Getty ARTsEdNet ,2001)

มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2542) กล่าวถึง ประวัติความเป็นมาของการรับแนวคิดศิลปศึกษาแบบดีบีเออี มาใช้ในหลักสูตรศิลปศึกษาในประเทศไทย ว่าในยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคสารสนเทศที่ไร้พรมแดน การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารไปสู่กันและกันทั่วโลกได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งข้อมูลทางการศึกษาด้วย ดังนั้นวงการศิลปศึกษาของไทยก็เช่นกันได้รับแนวคิดศิลปศึกษามาปรับใช้ในหลักสูตรศิลปศึกษาในระดับอุดมศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ดังเช่น หลักสูตรศิลปศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เริ่มตั้งแต่ปีพ.ศ. 2528 เป็นต้นมา หลักสูตรของภาควิชาศิลปกรรมศาสตร์ของสถาบันราชภัฏ ได้ปรากฏเนื้อหาวิชาทางด้านสุนทรียศาสตร์และศิลปวิจารณ์ หลักสูตรการศึกษาระดับชาติในระดับมัธยมศึกษาของไทยในปี พ.ศ.2533 ที่มีการบูรณาการ (Integrate) ระหว่างทัศนศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์ ซึ่งเป็นแนวคิดหนึ่งของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรแบบดีบีเออีในระยะแรก

1.2 องค์ประกอบของแนวศิลปศึกษาแบบดีบีเออี

แนวศิลปศึกษาแบบดีบีเออี มิใช่เป็นเพียงแค่วิธีการ แต่เป็นพื้นฐานของปรัชญา (Philosophy) ที่เป็นแรงกระตุ้นหลักสูตรศิลปะให้มีความสอดคล้องกับปรัชญานั้น (Eastern Michigan University, 2001) ราล์ฟ สมิธ (Ralph Smith,1987) นักการศึกษาด้านศิลปศึกษา เริ่มให้ความสนใจกับแนวศิลปศึกษาแบบดีบีเออี โดยคำนึงถึงเป้าหมายว่า ศิลปะที่สามารถให้ความรู้และประสบการณ์ที่มีคุณค่าแก่ผู้เรียนศิลปะ จึงควรเป็นวิชาหนึ่งในพื้นฐานบังคับของหลักสูตรการศึกษาทั่วไป (general education) ข้อมูลนี้จะเห็นได้จากข้อเขียนของ Barkan, 1963 ; Kaufman, 1963; Logan, 1963 อ้างถึงใน Smith (1987) มีบทความที่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของสาระความรู้ อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของศิลปะไม่ต่ำกว่า 56 บทความในวารสาร Art Education (Dorn,1981) และมีบทความที่สะท้อนอิทธิพลของ Bruner ที่กล่าวว่า การเรียนจะได้รับผลดีที่สุดก็ต่อเมื่อนักเรียนได้รับการสนับสนุน ให้ค้นพบความคิดและโครงสร้างพื้นฐานตามหลักเกณฑ์สาระความรู้ในสาขาที่ตนเรียน สาระความรู้หรือแกนความรู้ตามหลักเกณฑ์ของนักศิลปะอาชีพ 4 สาย คือ นักสุนทรียศาสตร์ นักประวัติศาสตร์ศิลป์ ศิลปิน และนักวิจารณ์ศิลปะ สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจในศิลปะให้แก่ผู้เรียน จึงเกิดกระแสของความสนใจซึ่งนำไปสู่เรื่องของทักษะในการรับรู้ (Perceptual Skills) ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ศิลปวิจารณ์ และความต้องการในอันที่จะรักซาบซึ้ง เห็นคุณค่าศิลปะ และแนวคิดใหม่นี้ก็เข้าใจ

ถึงความสำคัญว่าจิตวิทยานั้นมีบทบาทต่อความเจริญของงานในด้านสุนทรียแห่งจิตพิสัย หรือ เครือข่ายด้านความรู้สึกอารมณ์และศิลปะปฏิบัติอย่างมีสุนทรีย์ ดังนั้นศิลปะควรเป็นวิชาที่มีเนื้อหาสามารถนำมาสอนและเรียนได้ในลักษณะเดียวกับรายวิชาอื่นๆ

สถาบันเกตตี้ อาร์ตเอ็ดเน็ต (Getty ARTsEdNet, 2001) กล่าวว่า ศิลปศึกษาแบบดีบีเออี ประกอบด้วยแกนความรู้ทั้ง 4 แกน แต่ละแกนประกอบด้วยมุมมองที่แตกต่างกัน เริ่มจากการมองเห็นสิ่งต่างๆ มีความเข้าใจและเห็นคุณค่าของผลงานศิลปะ ได้ดีเท่าๆกับการมองโลกที่มีเรื่องราวศิลปะและการสร้างสรรค์ แกนความรู้ทั้ง 4 เป็นข้อมูลความรู้พื้นฐานของศิลปะ ที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทางศิลปะ อันจะทำให้นักเรียนได้ประสบการณ์ที่กว้างและหลากหลายกับผลงานศิลปะ ซึ่งนักเรียนสามารถบรรลุผลในแกนความรู้ 4 แกน ได้แก่

1. ศิลปะปฏิบัติ (Art-making) เป็นการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ตลอดจนการใช้ความเชี่ยวชาญของประสบการณ์และแนวความคิด ที่เกี่ยวเนื่องกับเครื่องมือและเทคนิคในการใช้สื่อที่หลากหลาย
2. ศิลปะวิจารณ์ (Art criticism) เป็นการตีความ การวัดผล และการสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับผลงานศิลปะ ที่มีเป้าหมายคือ ความเข้าใจและการเห็นคุณค่าของผลงานของศิลปะเพิ่มมากขึ้น และทำให้กฎเกณฑ์ของสังคมศิลปะมีความชัดเจนยิ่งขึ้น
3. ประวัติศาสตร์ศิลปะ (History) เป็นการค้นหาประวัติศาสตร์ สังคม และบริบทวัฒนธรรมในเนื้อหาของศิลปะ โดยมีจุดเน้นขึ้นอยู่กับเวลา สถานที่ ประเพณีนิยม ประโยชน์ใช้สอย และรูปแบบ ที่จะสร้างความเข้าใจในเงื่อนไขความเป็นมนุษย์ชนได้มากขึ้น
4. สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) เป็นการสร้างและตรวจสอบคำถามที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ความหมาย และคุณค่าของศิลปะ ที่จะนำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับอะไรที่ทำให้เกิดความแตกต่าง โดยตรวจสอบจากประสบการณ์ การพัฒนาเกณฑ์การวัดผล และการตัดสินผลงานศิลปะ

แนวทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาแบบดีบีเออี แครน แฮมเบลน (Hamblen, 1987) แสดงความคิดเห็นว่า สุนทรียภาพ หรือ การเห็นคุณค่าความงามของศิลปะ เป็นแกนที่สร้างปัญหาให้กับ ดีบีเออี มากที่สุด เพราะยากที่จะหาคำจำกัดความของการประเมินผลในแกนความรู้นี้ เพื่อนำไปใช้ประเมินผลตามเกณฑ์

การเคลื่อนไหวด้านการค้นคิด แนวคิดแรกเริ่มของการสอนแบบดีบีเออี เป็นขบวนการที่มีพลังความกระตือรือร้น นักวิชาการต่างก็ให้ความสนใจในการแสดงความคิดเห็น และแสดงปฏิกิริยาตอบรับในแง่ของการชี้จุดเด่นและจุดด้อย และการนำข้อมูลไปใช้ให้เป็นประโยชน์

บาร์เคน (1962) จากแนวคิดและความต้องการของบุคลากรในสาขาศิลปศึกษาเกี่ยวกับการปฏิรูปหลักสูตรศิลปศึกษาที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและเคลื่อนไหวอย่างมีพลัง เอฟแลนด์ (Efland, 1971) กล่าวว่า ที่เขาคิดเช่นนั้นเพราะมีหลักฐานของกระบวนการพัฒนาสื่อการสอนอย่างแข็งขันตลอดจนมีการพิมพ์เผยแพร่วารสารทางสาขาศิลปศึกษาเพิ่มขึ้น

แนวทางขบวนการปฏิรูปหลักสูตร DBAE ด้านพุทธิพิสัยและจิตพิสัย

ขบวนการปฏิรูปหลักสูตรแบบยึดยึดหรือหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน โดยจะกล่าวถึงความรู้ (Knowledge) และคุณค่า (Value) ในแง่ของเนื้อหาสาระ (Subject matter) ซึ่งมีศาสตร์เฉพาะตัวเป็นเอกเทศต่อกัน การเรียนรู้ทั้งสองด้าน จะนำมาซึ่งความรัก ความเข้าใจ ความซาบซึ้งเห็นคุณค่าในศิลปะ ซึ่งเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้และคุณสมบัติที่จะเกิดขึ้นในตัวผู้เรียน

เดวิด เอกเคอร์ (Ecker, 1993) กล่าวว่า ความรู้ทางศิลปะนั้นเป็นกระบวนการเชิงคุณภาพ สาเหตุเห็นหลักฐานมากมายจากผลงานศิลปะ เช่น ศิลปะจัดระบบของ เส้น รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว จนออกมาสำเร็จ เรียกว่า เป็นการกระทำในหมวดสติปัญญา และสังเกตคุณสมบัติการเลือกสรรควบคุมกระบวนการและผลสำเร็จสามารถแยกเป็นหมวดหมู่ เรียกว่าเป็นการรับรู้ ในหมวดของความซาบซึ้ง ราล์ฟ สมิธ (Smith, 1987) ในสาระเกี่ยวกับความรู้ มักเชื่อมโยงกับสิ่งที่ไอสเนอร์ เรียกว่า สติปัญญาเชิงคุณภาพ (Qualitative intelligence) หรือความสามารถในด้านทัศนปัญญา (Visual literacy)

คำว่า "ความรู้" และ "คุณค่า" นั้นนักวิชาการใช้ในความหมายถึงการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการรับรู้สองด้าน คือ ความรู้เป็นการเรียนรู้ทางด้านพุทธิพิสัย และคุณค่าเป็นเรื่องของจิตพิสัย

"คำว่า litcaracy ในเอกสารสาขาศิลปศึกษา (ทัศนศิลป์ และเทคโนโลยีทางการศึกษา (ที่ "การเห็น" เป็นหัวใจของสาขานี้) ระยะเวลาใช้กันในความหมายถึงความสามารถที่จะรับรู้ถึงสิ่งที่เห็นด้วยเขาวัดปัญหา หรือมีความรู้ในการเห็น

อาร์เธอร์ เอฟแลนด์ (Efland, 1989) รายงานการค้นคว้าและพัฒนาในทศวรรษที่ 1960 ของมานูเอล บาร์เคน และเอลเลียต ไอสเนอร์ (Barken, 1966 Eisner, 1966) ว่าทั้งบาร์เคนและไอสเนอร์ต่างก็นำเสนอมุมมองของตนเกี่ยวกับหลักสูตรในแนวคิดแบบ DBAE ในการสัมมนาทำงานค้นคว้าวิจัยและพัฒนาหลักสูตรที่มหาวิทยาลัยแห่งรัฐ เพนซิลวาเนียในปี 1965 โดยไอสเนอร์ นำมุมมองของผู้รอบรู้ทางด้านทฤษฎีหลักสูตรทางการศึกษา ส่วนบาร์เคนนำเสนอเน้นที่ปัญหาซึ่งมีผลต่อหลักสูตรศิลปศึกษาโดยตรง

จากแนวคิดของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ และ วิคเตอร์ คามิโก) ในคริสต์ทศวรรษที่ 20 คามิโกเชื่อว่าประสบการณ์ทางศิลปะที่แท้จริง ต้องมาจากผลงานบริสุทธิ์ของบุคคลและกลุ่มบุคคลซึ่งเป็นวิธีการแบบใหม่ๆ และใช้ทฤษฎีด้านจิตวิทยาโลเวนเฟลด์สนับสนุนขบวนการสองแบบนี้ เรียกว่า "เด็กเป็นศูนย์กลาง (Child-centered Movement)"

ผลงานพัฒนาของขบวนการ DBAE

งานพัฒนาตามแนวคิดของ DBAE นั้นสามารถแยกเป็น 2 ด้าน คือ 1) กระบวนการพัฒนาที่มีผลต่อแบบหลักสูตรที่เปรียบเหมือนต้นแบบสำหรับเป็นแนวทางแก่ครู และนักการศึกษาในสาขาศิลปะศึกษา อันจะพัฒนาระบบการเรียนการสอนตามแนวคิดของกระบวนการการปฏิรูปหลักสูตรแบบ DBAE 2) การพัฒนาสื่อการสอน (Barkan, 1966 : cited in Efland. 1987)

และในตอนแรกเป็นเรื่องของการพัฒนาต่อแบบหลักสูตรที่สร้างขึ้นสนองความคิด DBAE ส่วนในตอนหลัง เป็นเรื่องการพัฒนาสื่อการสอนและเป็นสื่อที่พัฒนาขึ้นในช่วง 2 ทศวรรษแรก เพื่อสนองแนวคิดของ DBAE เป็นหลักและเป็นหลักฐานการเคลื่อนไหวด้านสื่อการสอนที่เป็นอิสระและเอกเทศ มิใช่ประกอบกับตัวแบบหลักสูตร (curriculum model)

เดวิด เอกเคอร์ กล่าวว่า ความรู้ทางด้านศิลปะนั้นเป็นกระบวนการเชิงคุณภาพ (Ecker, 1963) สามารถเห็นหลักฐานจากผลงานทางศิลปะ ศิลปินจัดระบบของเส้น รูปร่าง รูปทรง พื้นผิวและมวล ซึ่งเป็นการกระทำในหมวดของสติปัญญา เป็นการรับรู้ในหมวดของความซาบซึ้ง ราล์ฟสมิท (Smit, 1987 : ในสาระเกี่ยวกับความรู้ เชื่อมโยงกับปัญญาเชิงคุณภาพ (Qualitative intelligence) ของไอสเนอร์ หรือ เรียกว่าความสามารถในด้านทัศนปัญญา (Visual literacy) ในความหมายของความสามารถที่จะรับรู้ถึงสิ่งที่เห็นด้วยเขวหน้าปัญญาหรือความรู้ที่มองเห็น

การพัฒนาการสื่อการสอน

อาร์เธอร์ เอฟแลนด์ Efland , ระบุไว้ในบทความของเขาในปี 1971 ว่า หลังจากบทความ "หัวเลี้ยวหัวต่อ..." ของบาร์แกนในปี 1962 ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวของกระบวนการปฏิรูปหลักสูตรแบบ DBAE ขึ้นอย่างรวดเร็ว เขาคิดเช่นนั้น เพราะมีหลักฐานของกระบวนการพัฒนาสื่อการสอนอย่างแข็งขัน

เรื่องนี้เป็นประเด็นที่น่าสนใจด้วยเหตุที่ว่า ความเคลื่อนไหว สอนองแนวคิดของ DBAE นั้น มิใช่ดำเนินไปตามขั้นตอนของขบวนการหลักสูตรโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งสื่อการสอนนั้นน่าจะเป็นขั้นตอนการพัฒนาต่อเนื่องจากการพัฒนาหลักสูตร แต่เนื่องจาก DBAE มิใช่หลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งเพียงหลักสูตรเดียว แต่เป็นขบวนการทั้งกระบวนการอีกทั้งแนวทางของหลักสูตรนี้ให้ความสำคัญ

ต่อสื่อที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและคุณภาพ จึงน่าสนใจที่พบว่า กระบวนการพัฒนาสื่อการสอน เป็นกระบวนการแรกที่ตอบสนองต่อขบวนการนี้ ในกรณีที่สื่อ กลายเป็นภาพสะท้อนของการเคลื่อนไหวกระบวนการแรก และจากการอ้างอิงของนักวิชาการ (Efland,1971 ; Gregory,1989) ว่าเป็น กระบวนการใหญ่ที่มาจากความต้องการที่จะสนองตอบ ต่อความคาดหวังของ มานูแอล บาร์แคนที่ว่า “ในอนาคตเราจะได้ประจักษ์กับตาของเราว่า จะมีผู้ให้ความสนใจต่อการที่ศิลปะ ช่วยสอนให้เด็กเกิดความใส่ใจต่อผลงานศิลปะต่างๆ อย่าง ลึกซึ้ง.....”แต่พลังของการเรียนรู้แบบใหม่นี้จะเป็นการเรียนรู้จากสื่อการเรียนการสอนที่ได้รับการ พัฒนาอย่างสร้างสรรค์ เพื่อใช้ในการสอนและให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ศิลป์และศิลปวิจารณ์” (Barkan, 1962)

การประเมินผลการเรียนการสอนศิลปศึกษา

บลูม (Bloom; 1982) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาโดยทั่วไป ซึ่งรวมพลังศิลปศึกษาด้วย นั้น มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 3 ประการ ดังนี้

1. พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและความสามารถทางสติปัญญา
2. จิตพิสัย (Affective Domain) มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาทางด้านความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ ค่านิยม คำสนใจและความซาบซึ้ง
3. ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) มีความมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาด้านทักษะหรือ ความชำนาญ

บาร์แคน (Barkan, 1962) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปศึกษาว่า การศึกษา ศิลปะนั้นควรต้องเน้นประสบการณ์เสริมด้านพุทธิพิสัย ซึ่งผู้เรียนได้จากการเรียนประวัติศาสตร์ ศิลป์ และการวิจารณ์ศิลปะการเรียนศิลปะ มิใช่การเรียนรู้ โดยเน้นการปฏิบัติงานเท่านั้น การใช้ ภาษาเป็นสื่อในการวิพากษ์วิจารณ์ศิลปะ แสดงความคิดเห็นอย่างมีหลักเกณฑ์และมีเหตุผลก็เป็น สิ่งที่สำคัญยิ่ง นักเรียนควรจะได้นำความคุ้นเคยกับศิลปป็น และงานศิลปะในอดีต

2. ศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา

"ศิลปศึกษา" ในความหมายของการศึกษาในปัจจุบันนี้ จะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้แสดงออกและส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนในทุกด้านมากกว่าจะมุ่งเน้นที่คุณภาพของผลงาน ซึ่งมีนักการศึกษาและนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับศิลปศึกษาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของคำว่า "ศิลปศึกษา" ไว้ดังนี้ เลิศ อานันทนนะ (2523) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ศิลปศึกษา หมายถึง วิชาที่จัดการเรียน การสอนขึ้นภายในโรงเรียนและสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมให้เด็ก ทุกเพศ ทุกวัย และทุกระดับความสามารถได้มีโอกาสแสดงออกอย่างเสรี (Free Expression) ตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ความคิดจินตนาการ (Imagination) ตามความสนใจและความถนัดทางธรรมชาติของเด็กแต่ละคนกิจกรรมศิลปะจะประกอบด้วย การเขียนภาพระบายสี การปั้นแกะสลัก ดนตรี ฟ้อนรำ เป็นต้น

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) ได้ให้ความหมายของคำว่า "ศิลปศึกษา" ว่า ศิลปศึกษา คือ การศึกษาเรื่องราวของศิลปะ หรือการศึกษาเรื่องของการสร้างสิ่งใหม่ที่สวยงาม โดยต้องใช้ประสบการณ์ การรับรู้ เหตุผล อารมณ์ และความคิดริเริ่ม เป็นเครื่องช่วยในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะ ดังนั้นศิลปศึกษาจึงเป็นวิชาที่จำเป็นต้องจัดไว้ในหลักสูตร เพราะเป็นวิชาที่ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่สำคัญหลายประการ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข และเจริญก้าวหน้า

ชลอ พงษ์ลาภ (2526) ได้ให้ความหมายของคำว่า "ศิลปศึกษา" ว่า ศิลปศึกษา คือ การเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ประสบการณ์ จินตนาการ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์แสดงออกเป็นผลงานต่าง ๆ เช่น การวาดภาพระบายสี การปั้น การแกะสลัก การพิมพ์ การประดิษฐ์จากเศษวัสดุต่างๆ การแสดงออกนี้ ครูจะต้องวางโครงการสอนระยะยาว โดยการวางแผนการเรียนการสอน จัดเนื้อหา วัสดุวิธีการอย่างกว้างขวาง เพื่อให้สอดคล้องกับวุฒิภาวะของผู้เรียน

สุลักษณ์ เทียนสุวรรณ (2528) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความหมายของคำว่า "ศิลปศึกษา" ว่า วิชาศิลปะ เป็นวิชาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระ และเป็นวิชาที่ผู้เรียนสามารถแสดงออกได้อย่างเต็มที่ที่กว่าวิชาอื่นใด ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากวัตถุประสงค์ของการเรียน วิชาศิลปะ และลักษณะทางกายภาพของวิชาศิลปะเองด้วย

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ได้กล่าวถึงความหมายของศิลปศึกษาว่า เป็นการให้การศึกษาศิลปะกับเด็ก โดยการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศิลปะกับเด็ก โดยการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศิลปินิสัยของผู้เรียน ให้มีความรู้ ทักษะและความคิดที่ดีต่อศิลปะ

ลลิตพรรณ ทองงาม (2540) กล่าวว่าศิลปศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนการสอนศิลปศึกษาให้กับเด็ก เน้นเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข มองกว้าง คิดไกล ใฝ่ดี มีคุณธรรม มีวิสัยทัศน์กว้างไกล โดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลางส่งเสริมให้คิดเป็น ทำเป็น จากกิจกรรมและการสอนเพื่อพัฒนาให้เต็มศักยภาพแต่ละด้านของเด็กแต่ละบุคคล โดยเด็กสามารถแก้ปัญหา แสดงออกอย่างอิสระเสรีมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

เบนซ์ และคณะ อ้างใน ชูเบิร์ต (Benz et al Quoted in Schubert, 1986) ได้กล่าวถึงความหมายของ "ศิลปศึกษา" ในบทความเรื่อง "Art in Education : Five Rationals" ว่า ศิลปะในโรงเรียนนั้นเป็นความรู้ และกิจกรรมต่างๆ ซึ่งครูจัดประสบการณ์ให้นักเรียน ซึ่งจะต้องสัมพันธ์กับเป้าหมายที่เน้นเป็นพิเศษ เพื่อส่งเสริมการแสดงออกและขยายความสามารถของนักเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น การเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรม และการตอบสนองต่อประสบการณ์ทางทัศนศิลป์ การรับรู้ และเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบๆ ตัว มีความคิดความรู้สึก และการกระทำอย่างสร้างสรรค์ ด้วยวัสดุทางทัศนศิลป์ พัฒนาการด้านทักษะการใช้มือ มีความคิดริเริ่มในการแสดงออกที่สอดคล้องกับความสามารถของตัวเองมีความรู้ และทักษะ ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน และสามารถใช้สติปัญญาในการตัดสินใจคุณค่าความงาม เหมาะสมกับประสบการณ์ และวุฒิภาวะของตัวเองตลอดจนเข้าใจถึงธรรมชาติของศิลปะ และกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะ

จากแนวคิดของนักการศึกษาและนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับศิลปศึกษาเกี่ยวกับความหมายของคำว่า "ศิลปศึกษา" อาจสรุปได้ดังนี้ ศิลปศึกษา หมายถึง การให้การศึกษาศิลปะแก่ผู้เรียนโดยจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีบุคลิกภาพและลักษณะที่ดี มีโอกาสแสดงออกอย่างเสรี (Free Expression) ตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ความคิดจินตนาการ (Imagination) อย่างอิสระของผู้เรียน ซึ่งกิจกรรมประกอบด้วยการเขียนภาพระบายสี การปั้นแกะสลัก การพิมพ์ การรู้คุณค่าทางศิลปะ โดยผู้สอนเป็นผู้จัดประสบการณ์ทางการเรียน

การสอน แนวคิดทางการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา การรับรู้ สุนทรีย์ภาพ และการสร้างสรรค์ ให้เต็มศักยภาพของผู้เรียนแต่ละบุคคล

3. การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา

บุคลากรทางการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา คือ ครูศิลปศึกษา ดังนั้นในการจัดการเรียนสอน ครูควรคำนึงถึงวุฒิภาวะ ความสนใจ ความต้องการและประสบการณ์ของเด็ก และสิ่งที่ครูต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษคือ การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ระวังให้เกิดความสนใจเรื่องความงาม เปิดโอกาสให้มีการเลือกอย่างอิสระ ซึ่งจะช่วยให้เด็กเกิดความสุข ความพอใจ เกิดความนับถือตัวเองและผู้อื่น (ประเทิน มหาพันธ์, 2528)

กรมวิชาการ (2521) ได้ระบุถึงหลักเกณฑ์การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา ครูควรคำนึงถึงหลักเกณฑ์ในการจัดการเรียนการสอนดังต่อไปนี้

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนเนื้อหาในแต่ละบทเรียน ควรยืดหยุ่นตามเหตุการณ์ สภาพท้องถิ่น ความสนใจของผู้เรียน และควรจัดให้สัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวิชามากที่สุด
2. ผู้สอนควรใช้วิธีสอนที่จะให้ผู้เรียนรู้ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น ฝึกให้คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น และรู้จักนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน โดยพิจารณาวิธีสอนที่เห็นว่าเหมาะสมกับจุดประสงค์ และลักษณะเนื้อหาวิชา เช่น การสอนแบบแก้ปัญหา ค้นคว้า อภิปราย ทำงานกลุ่ม ฯลฯ
3. ผู้สอนควรคำนึงถึงการให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนทั้งทางวิชาการ และทางปฏิบัติซึ่งจะส่งผลส่งเสริมลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล และผู้ให้เรียนอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข
4. เวลาเรียนกำหนดไว้คาบละ 20 นาที ในการจัดการเรียนการสอนให้โรงเรียน หรือท้องถิ่น กำหนดช่วงตารางเวลาเรียนเอง โดยกำหนดครั้งละกี่คาบ เป็นช่วงสั้น หรือช่วงยาวตามความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ลักษณะเนื้อหา และกิจกรรม

ประเทิน มหาพันธ์ (2531) กล่าวถึงปัจจัยที่ครูจะต้องคำนึงถึงในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยจำแนกเป็นองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การกระตุ้น ครู และผู้ปกครองต้องสร้างแรงจูงใจให้เด็กได้แสดงออกอย่างเต็มที่ การแสดงออกของเด็กจะขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่เด็กได้พบเห็น ดังนั้น ครูไม่ควรกำหนดให้เด็กทำงานภายใต้กรอบที่จำกัด หรืองานที่เด็กไม่ได้ให้ความสนใจ

2. การแสดงออกตามจินตนาการ ครูควรเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกตามจินตนาการของแต่ละคนอย่างอิสระ

3. การระบายออก หมายถึง การระบายออกทางด้านอารมณ์ในขณะที่ทำงานศิลปะถือเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดทางอารมณ์ทางหนึ่ง

4. ผลงานของเด็ก เด็กจะถือว่าผลงานเป็นสิ่งที่สมบูรณ์ที่สุดในทหรณะของตัวเอง เพราะเด็กทุกคนต้องการความสำเร็จซึ่งอยู่ภายใต้เงื่อนไขของสิ่งแวดล้อม และความสามารถของเด็กเอง ดังนั้นครูไม่ควรตำหนิผลงานของเด็ก เพราะจะทำให้เด็กเกิดความท้อถอยและเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่องานศิลปะ

5. ความภาคภูมิใจ ของเด็กจะเกิดความสำเร็จของผลงานที่ครูสร้างขึ้นมา คำชมเชย และการให้กำลังใจที่มีเหตุผล จะเป็นแรงจูงใจ และ กระตุ้นให้เด็กสร้างงานชิ้นต่อไป

ชวลิต ดาบแก้ว และ สุดาวดี เหมทานนท์ (2525) ได้เสนอแนวทางในการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาระดับประถมศึกษา ครูควรยึดหลัก 3 ประการ คือ

1. สอนให้ผู้เรียนเกิดการสร้างสรรค์ ซึ่งครูต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนแสดงออกตามความพอใจ และอิสระ ซึ่งประกอบด้วย

1.1 ครูต้องจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย และความพร้อมทางร่างกายของเด็ก

1.2 ครูควรเลือกใช้สื่อการสอนให้เหมาะสมกับความพร้อมของวัย และวุฒิภาวะของเด็ก สื่อการสอนที่ใช้ประกอบการสอน ควรทันสมัยและน่าสนใจ

1.3 ครูต้องเลือกเนื้อหาที่สามารถกระตุ้นความสนใจของเด็ก และสอดคล้องกับสภาพชีวิตจริงของเด็ก

2. สอนตามความสนใจของนักเรียน เพราะหลักสูตรศึกษานั้น เน้นให้ผู้เรียนสามารถแสดงออกตามความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับวัย และสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

3. สอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของหลักสูตรประถมศึกษาควรประยุกต์ให้สอดคล้องทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ของเนื้อหาในแต่ละวิชา ซึ่งจะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกัน

กรมการฝึกหัดครู (ม.ป.ป.), (2525) ได้ระบุถึง หลักการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาระดับประถมศึกษา ดังนี้

1. ศิลปะเป็นงานที่ทุกคนสามารถถ่ายทอดแนวคิดของตนออกมาในรูปของผลงานทางศิลปะ ครูจะต้องช่วยให้เด็กรู้จักกำหนดแนวคิดในการทำงานด้วยตนเอง

2. การประเมินผลงานของเด็กจะต้องคำนึงถึงความเจริญงอกงามเป็นเกณฑ์ ครูควรหลีกเลี่ยงการนำผลงานของเด็กมาเปรียบเทียบกัน
3. ครูทุกคนสามารถทำการสอนวิชาศิลปะศึกษาได้ แต่ครูต้องเข้าใจธรรมชาติของเด็ก และจุดมุ่งหมายของวิชาศิลปะศึกษา ครูเป็นผู้ทำหน้าที่ให้คำแนะนำและสร้างสิ่งเร้า
4. ครูต้องคอยให้กำลังใจ อย่าตีเตียนต่อนักเรียนคนอื่น ครูควรแนะนำให้นักเรียนเห็นข้อผิดพลาดของตัวเอง
5. ครูควรส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมหลายๆ อย่าง เป็นการช่วยให้เด็กได้แสดงความคิด ความสามารถออกมาให้เหมาะสมกับความถนัดของตัวเอง
6. ครูควรสอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ เช่น ภาษาไทย สังคมศึกษา และวิทยาศาสตร์ ฯ
7. ครูควรเปิดโอกาสให้เด็กได้มีโอกาสเลือกทำกิจกรรม และวัสดุที่เหมาะสม ดังนั้นวัสดุต่าง ๆ ควรจัดให้เพียงพอ
8. ครูต้องค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ
9. ครูต้องเตรียมการสอน โดยการทดลองปฏิบัติการสอนจริง
10. ครูไม่ควรทำกฎเกณฑ์ยากๆ มาสอน กิจกรรมและเนื้อหาควรจัดลำดับจากง่ายไปหายาก
11. ควรมีการจัดแสดงผลงานศิลปะ ซึ่งเป็นการให้กำลังใจและกระตุ้นความสนใจในศิลปะแก่เด็ก
12. ครูควรส่งเสริมให้เด็กรู้จักรับผิดชอบในการทำงาน

ชูลท์ และ ชอส์ (Schuelt and Shores, 1954) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาว่า ครูควรคำนึงถึงองค์ประกอบในการสอนดังต่อไปนี้

1. ครูควรต้องคำนึงว่า เด็กทุกคนมีความคิดริเริ่ม ครูจะต้องให้หลักประกันเกี่ยวกับความคิดริเริ่มของเด็ก ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมความคิดริเริ่มของเด็ก ครูควรให้การยอมรับและเอาใจใส่เกี่ยวกับความคิดริเริ่ม ของเด็กแต่ละคน
2. ครูควรมีความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีการสอนที่ทันสมัย ครูจะต้องส่งเสริมให้นักเรียนแสดงออกอย่างอิสระ การทำงานร่วมกัน การตัดสินใจที่ดีในการทำงาน รวมไปถึงการให้ นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผน และประเมินผลกิจกรรมที่ครู และเด็กร่วมกันจัดขึ้น
3. ครูควรขยายประสบการณ์ทางศิลปะ เพื่อสร้างผู้ที่มีความสามารถทางศิลปะ ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีโอกาสทดลองใช้สื่อวัสดุหลาย ๆ อย่าง ทั้งนี้เพื่อพัฒนาประสบการณ์ของนักเรียนให้กว้างขึ้น

4. ครูควรมีความรู้เกี่ยวกับเทคนิค การสอนที่ดี และการพัฒนาความสนใจของนักเรียน ครูเป็นผู้มีโอกาสรื้อให้ทราบ ถึงความสนใจของนักเรียน ครูควรส่งเสริม และพัฒนาความสนใจของนักเรียน และไม่ควรจะจำกัดเฉพาะความสนใจช่วงวัยของเด็กเท่านั้น

5. ครูควรคำนึงถึงเกี่ยวกับการพัฒนาเกี่ยวกับความสนใจเป็นพิเศษของนักเรียน เด็กบางคนจะมีความสามารถมากกว่าคนอื่นในการทำงานศิลปะ และส่วนที่ครูต้องระวัง คือ ครูไม่ควรละเลยที่จะส่งเสริมให้เด็กทดลองกับสื่อวัสดุใหม่ๆ และเด็กจะไม่สนใจที่จะร่วมกิจกรรมกลุ่ม เพราะเด็กจะขาดความสนใจในกิจกรรมที่ปฏิบัติ

6. การจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาที่จะส่งผลถึงทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพความสำเร็จของการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษา มิใช่อยู่ที่ความสมบูรณ์ของผลงานแต่จะอยู่ที่การส่งเสริมความคิดริเริ่ม การขยายประสบการณ์และความคิดเชิงวิพากษ์วิจารณ์

สแตนฟิลด์ (Stanfield, 1958) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษา ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

1. ครูควรมีความกล้าในการทดลอง แต่ครูต้องแน่ใจว่ากิจกรรมที่จัดนั้นมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ครูต้องมีการทดลองสื่อวัสดุก่อนจะนำไปใช้จริง และการเตรียมการสอนนี้ อยู่ภายใต้ความร่วมมือระหว่างครูและนักเรียน

2. ครูควรคำนึงถึงการจัดสภาพบรรยากาศในช่วงการปฏิบัติการ อันได้แก่ การจัดที่ว่างสำหรับการทำงาน การจัดเตรียมสื่อวัสดุ ตลอดจน การร่วมมือกันวางแผนระหว่างครู และนักเรียน จะช่วยให้การจัดกิจกรรมลุล่วงไปด้วยดี

3. ครูควรคำนึงถึงการจัดห้องเรียนหลังจากสิ้นสุดกิจกรรม เพื่อให้สภาพห้องเรียนพร้อมสำหรับช่วงของการวิจารณ์ผลงาน ซึ่งนับได้ว่าเป็นขั้นตอนสำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง

4. ครูควรคำนึงถึงเป้าหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะศึกษา คือ การให้นักเรียนรู้จักตัวเอง ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรู้จักเคารพกติกาที่วางไว้ ซึ่งจะทำให้เด็กสามารถตรวจสอบความผิดพลาดด้วยตัวเอง ครูสามารถส่งเสริมคุณสมบัตินี้โดยการคอยให้คำแนะนำอย่างมีเหตุผล

5. ครูควรคำนึงถึงเวลา ความสัมพันธ์ของขนาดห้องเรียนและจำนวนนักเรียน ชนิดของกิจกรรมที่จัดตลอดเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้การสาธิตเป็นขั้นตอนที่จำเป็นและครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วม

แมคส์เวน (McIlvain, 1961) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษา ระดับประถมศึกษา ว่าจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. การส่งเสริม และปลูกฝังให้เด็กรู้จักแสดงออกด้านความรู้สึกภายใน ครูศิลปะศึกษา ควรปฏิบัติดังนี้

- 1.1 เปิดใจกว้างยอมรับสิ่งที่เด็กพูด และนำครูต้องพยายามสร้างความมั่นใจให้กับเด็ก
- 1.2 ครูควรเป็นผู้มีความยุติธรรม ครูสามารถช่วยให้เกิดความรู้สึกศรัทธาในตัวครูได้
- 1.3 ครูควรรหาโอกาสพูดคุยอย่างเป็นกันเองกับนักเรียน ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ
- 1.4 ครูควรให้ความสนใจกิจกรรมต่าง ๆ ที่เด็กสนใจ ซึ่งจะทำให้ครูใกล้ชิดกับนักเรียนมากขึ้น
- 1.5 ครูต้องรู้ว่าสิ่งที่เด็กตั้งใจแสดงออกนั้นเป็นขั้นตอนพัฒนาการของนักเรียน ครูควรส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสทดลอง ค้นหาสิ่งที่เขาสามารถทำได้ด้วยวัสดุที่แตกต่างกัน
- 1.6 ครูควรมีความสามารถปรับตัวให้เข้ากับอารมณ์ของเด็กได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะทำให้เด็กรู้สึกถึงความเข้าใจซึ่งกันและกัน
- 1.7 ครูควรคำนึงถึงกิจกรรมที่สามารถสร้างความสุขให้กับเด็ก และเป็นประโยชน์ต่อการสอน
- 1.8 ครูควรให้โอกาสเด็กในการอภิปรายแนวคิด ซึ่งครูจะช่วยให้ความคิดของนักเรียนกระจ่างชัดยิ่งขึ้น
- 1.9 ครูควรปลูกฝังความพึงพอใจในความสำเร็จ ซึ่งครูควรช่วยให้เด็กซาบซึ้งกับผลงานที่เกิดจากความพยายาม ซึ่งจะทำให้เด็กรู้สึกที่แนวความคิดเป็นสิ่งสำคัญ

2. การส่งเสริมเกี่ยวกับการแสดงออกถึงความรู้สึกภายในของนักเรียน ครูศิลปะศึกษาควรปฏิบัติดังนี้

- 2.1 ครูควรให้ความเห็นที่เป็นพื้นฐานต่อประสบการณ์ของเด็กไม่น้อยไปกว่าคุณภาพของผลงานรวมทั้งการให้เด็กสนใจในการแสดงออกถึงความคิดเห็นของตนเอง
- 2.2 ครูควรเน้นให้นักเรียนเห็นส่วนที่ดีที่สุดที่ผลงานของเขา เป็นการทำให้เด็กรู้สึกภาคภูมิใจในความสำเร็จ
- 2.3 ครูควรให้คำชมเชยแก่เด็กในการทำกิจกรรม และทำให้เด็กรู้สึกที่เด็กได้รับความช่วยเหลือในขณะปฏิบัติงาน
- 2.4 ครูควรให้คำพูดที่แสดงถึงการให้กำลังใจ เป็นการส่งเสริมให้เด็กเกิดความพยายามที่จะพัฒนาตัวเอง
- 2.5 ครูควรตั้งคำถามเด็กเกี่ยวกับสิ่งที่มีความพึงพอใจที่จะทำ รวมทั้งการช่วยแก้ปัญหาที่เด็กกำลังประสบอยู่
- 2.6 ครูตั้งคำถามเด็กในเรื่องทั่วไป เพราะจะทำให้เด็กรู้สึกประทับใจในตัวครู และเกิดความรู้สึกที่ครูมีความต้องการจะเรียนรู้ต่างๆ จากตัวเด็กเช่นกัน

- 2.7 ครูควรแน่ใจว่าคำถามที่ใช้ถามเด็กนั้น เด็กสามารถที่จะตอบได้ รวมทั้งการทำ
ให้เด็กรู้สึกว่าคุณค่า นอกจากนั้นครูต้องตระหนักในคุณค่าผลงานของ
นักเรียนทุกคน
3. การกระตุ้นเร้าการแสดงทางด้านความคิด ครูศิลปะศึกษาควรปฏิบัติดังนี้
- 3.1 ครูควรให้คำแนะนำเกี่ยวกับการสังเกตของเด็ก ซึ่งจะส่งเสริมการสำรวจ
และการค้นหาความจริงของนักเรียน
- 3.2 ครูควรทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณค่าและลักษณะเฉพาะตัวของสิ่งต่างๆ เป็นส่วนหนึ่ง
ของการสังเกตและการอภิปรายภายในชั้นเรียน ซึ่งเป็นการพัฒนารสนิยมทาง
สุนทรียศาสตร์ให้กับนักเรียน
- 3.3 ครูควรขยายความสนใจของนักเรียน ซึ่งเป็นการพัฒนาความสามารถในการ
แสดงออกด้านความคิดของนักเรียน
- 3.4 ครูควรเอาใจใส่เกี่ยวกับความสนใจของนักเรียน ด้านคุณภาพของผลงานโดย
การสร้างสิ่งดลใจในเด็กพัฒนาการในการแสดงออกภายในตัวเองมากขึ้น
- 3.5 ครูควรให้ความช่วยเหลือโดยตรงในขณะที่เด็กกำลังปฏิบัติงาน
- 3.6 ครูควรเลือกเนื้อหาที่เด็กให้ความสนใจ โดยการให้ความเอาใจใส่อย่างเต็มที่ รวมทั้ง
ให้การให้คำตอบในเรื่องที่เด็กกำลังสนใจ
- 3.7 ครูควรเลือกสื่อวัสดุที่เหมาะสมกับความสามารถทางกายภาพ และความสามารถ
ทางจิตใจของนักเรียน และควรหลีกเลี่ยงสิ่งกีดขวางการแสดงออกของนักเรียน
- 3.8 ครูควรช่วยเด็กเลือกสื่อวัสดุทางศิลปะที่เหมาะสมกับการแสดงออกทางด้าน
อารมณ์ และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงอย่างอิสระ
- 3.9 ครูควรพิจารณาถึงความสามารถในการควบคุมกล้ามเนื้อ ความสามารถทาง
ด้านจิตใจ เป็นองค์ประกอบในการเลือกเครื่องมือ และเปิดโอกาสให้เด็กได้
ทำงานอย่างเต็มความสามารถ
- 3.10 ครูควรเลือกสื่อ ซึ่งทำให้เด็กสามารถบรรลุทางการแสดงออกที่น่าพึงพอใจมาก
ตลอดจนการพัฒนาความพึงพอใจ และความสามารถในการแสดงออกของเด็ก
- 3.11 ครูควรให้คำแนะนำ และจัดหาสื่อวัสดุ เมื่อนักเรียนต้องการความช่วยเหลือ

สตรีเวนนี่ (Stivenni,1969) ได้กล่าวถึงหลักการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษา โดย
รวบรวมข้อเสนอของทอร์เรนซ์ (Torrance) ว่า ครูจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบดังนี้

1. คุณค่าของความคิดสร้างสรรค์กิจกรรมและโครงสร้างกิจกรรมทางศิลปะ ควรมี
ลักษณะยืดหยุ่น เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงด้านความคิดอย่างอิสระ

2. การส่งเสริมการจัดการกับจุดมุ่งหมายและแนวความคิด ครูควรกำหนดจุดมุ่งหมายและแนวความคิดที่แน่ชัดในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

3. การสอนเกี่ยวกับทดสอบแนวความคิดอย่างเป็นระบบ คือ การสอนให้เด็กรู้จักตรวจสอบสิ่งที่กำลังจะทำให้ นักเรียนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การระมัดระวังเกี่ยวกับการกำหนดรูปแบบที่ตายตัว ครูไม่ควรจำกัดอิสระภาพในการแสดงออกของนักเรียนโดยการจำกัดอยู่กับ การกำหนดรูปแบบงานศิลปะที่มีลักษณะตายตัว

5. การกำจัดความรู้สึกเกี่ยวกับคุณภาพผลงานทางศิลปะ ครูควรคำนึงถึงการจัดการเรียนการสอนศิลปะว่ามีความหมาย มากกว่าคุณภาพ และความเป็นเลิศในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

6. การส่งเสริม และการประเมินการเรียนรู้เกี่ยวกับความคิดริเริ่ม ครูคำนึงถึงความคิดริเริ่มว่า เป็นสิ่งที่มีคุณค่าในทางปฏิบัติ เด็กส่วนใหญ่จะมีความสนใจในสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัว ครูควรรู้ว่าสิ่งใดที่เด็กให้ความสนใจเป็นพิเศษ แล้วส่งเสริมให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้

7. การส่งเสริมให้เด็กตระหนักถึงปัญหา ครูควรส่งเสริมเด็กรู้จักตระหนักถึงปัญหาและความไร้ประสิทธิภาพจากกิจกรรม ภายในสังคมที่อยู่ใกล้ตัว แล้วร่วมกันวิจารณ์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหา

8. การจัดกิจกรรมให้มีบรรยากาศกระฉับกระเฉง และสงบเงียบ ครูควรกำหนดให้เด็กได้ทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้เด็กได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และมีความเป็นระเบียบ มากกว่ากำหนดงานให้ต่างคนต่างทำ

9. การพัฒนาทักษะการวิจารณ์อย่างมีโครงสร้าง ครูควรคำนึงว่าการวิจารณ์เป็นการประเมินผลงานส่วนบุคคล และเป็นสิ่งที่สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียน ครูควรจัดให้มีการวิจารณ์ผลงานทุกสัปดาห์ ไม่ว่าจะเป็นการวิจารณ์รวมทั้งห้อง หรือเป็นกลุ่ม และควรส่งเสริมให้เด็กได้วิจารณ์งานของคนอื่นด้วย

10. การส่งเสริมเกี่ยวกับความรู้เพิ่มเติมจากการศึกษา ขอบข่ายความรู้ที่หลากหลาย ครูควรส่งเสริมให้เด็กได้ทดลองเรียนรู้ กับวิธีการในหลายรูปแบบ เพื่อให้เด็กได้ค้นพบสิ่งที่ตนเองพึงพอใจ และเรียนรู้จากการประสบปัญหาในการประสบปัญหาในการทดลองกับวิธีการเหล่านั้น

11. ความพยายามในการค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ ครูพยายามค้นคว้าหาความรู้ใหม่เพื่อสร้างความสนใจและบรรยากาศในการเรียน ศิลปะศึกษาให้มีชีวิตชีวา และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ไฟล์ (Pile, 1973) ได้กล่าวถึงหลักการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา ว่า การจัดการเรียนการสอน ครูศิลปศึกษาจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบดังนี้

1. การเตรียมการสอนวิชาศิลปศึกษา ครูจะต้องมีการเตรียมการสอนเป็นอย่างดี รวมทั้งการทดสอบและทดลองใช้เครื่องมือ สื่อและวัสดุ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ครูต้องคำนึงถึงเทคนิคในการสอนเด็ก รู้จักจังหวะในการเข้าแทรกแซงไม่ว่าจะเป็นการให้คำแนะนำ หรือกระตุ้นเร้าให้เด็กสามารถใช้สื่อวัสดุได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งทำให้เด็กเกิดการพัฒนาในทิศทางที่พึงประสงค์

3. ครูควรจัดหาสื่อวัสดุทางศิลปะ เตรียมและจัดหาสื่อวัสดุที่เหมาะสมกับกิจกรรม และวัยของเด็ก รวมทั้งเป็นสื่อวัสดุที่มีคุณภาพ

4. ครูควรจัดเตรียมสถานที่ปฏิบัติงานศิลปะ ควรจัดหาและออกแบบบริเวณที่ว่าง สำหรับปฏิบัติงานให้เพียงพอ ควรเตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อมสำหรับใช้งาน นอกจากนี้จะต้องเตรียมสื่อวัสดุที่มีความหลากหลาย สื่อที่มีลักษณะพิเศษและเพียงพอสำหรับการใช้งาน

5. ครูควรช่วยให้เด็กสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถช่วยให้เด็กสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการกระตุ้นเร้าด้วยสื่อวัสดุทางศิลปะ การสอนให้เด็กรู้จักตรวจสอบคุณภาพของสื่อวัสดุ การสำรวจสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน รวมทั้งการช่วยเด็กแก้ปัญหาเกี่ยวกับเทคนิคต่าง ๆ

6. ครูควรเข้าใจธรรมชาติการแสดงออกทางด้านผลงานของศิลปะของเด็กเพราะผลงานของเด็กเป็นสิ่งที่ไม่สมบูรณ์ และไม่สามารถควบคุมได้

จากความคิดเห็นของนักวิชาการและนักการศึกษาทางศิลปศึกษา อาจสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษานั้นต้องคำนึงถึงอุปกรณ์ประกอบหลายประการ ได้แก่ การเตรียมการสอนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การจัดกิจกรรม เนื้อหาที่เหมาะสมกับวัย และพัฒนาการของผู้เรียน การใช้วิธีสอนเทคนิคการสอนที่เหมาะสม การจัดสภาพบรรยากาศ ในการเรียนที่สามารถจูงใจให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรม การจัดเตรียมสื่อวัสดุการใช้สื่อวัสดุให้มีประสิทธิภาพ การวัดผลประเมินผลที่ให้ผลในทางบวก รวมไปถึงสิ่งที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งทำให้การเรียนการสอนสามารถดำเนินการได้อย่างราบรื่น และมีประสิทธิภาพสูงสุด

1. หลักสูตรวิชาศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา

หลักสูตร (Curriculum) เป็นหัวใจของการเรียนการสอน ความสำเร็จของการศึกษาย่อมขึ้นอยู่กับหลักสูตรเป็นประการสำคัญ เพราะหลักสูตรจะเป็นข้อกำหนดว่า ผู้เรียนจะเรียนอะไร เพื่ออะไร ผู้ที่สอนได้ดีจะต้องเป็นผู้เข้าใจหลักสูตรอย่างดีด้วย

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีความคาดหวังให้นักเรียน คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และทำงานอย่างเป็นระบบเพื่อให้ผู้เรียนได้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้พร้อมที่จะทำประโยชน์กับสังคมตามบทบาทหน้าที่ของตน ในการนี้ต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การพัฒนาคน ได้แก่ มีความรู้พื้นฐาน มีสุขภาพภายในสมบูรณ์ แก้ปัญหาเป็น เสียสละ และมุ่งพัฒนา
2. การพัฒนาอาชีพ ได้แก่ การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รักการทำงาน และทำงานเป็น
3. การพัฒนาสังคม ได้แก่ การปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อบ้าน ชุมชน ประเทศ และโลก

โครงสร้างของหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ไว้ 5 กลุ่มวิชา คือ

1. กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ประกอบด้วย ภาษาไทย และ คณิตศาสตร์
2. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ว่าด้วยกระบวนการแก้ไขปัญหาของชีวิตและสังคม โดยเน้นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อความดำรงอยู่และการดำเนินชีวิตที่ดี
3. กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างเสริมนิสัย ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรม เพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี
4. กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ทั่วไปในการทำงานและความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ
5. กลุ่มประสบการณ์พิเศษ ว่าด้วยกิจกรรมตามความสนใจของนักเรียน

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยเป็นกลุ่มประสบการณ์ที่ประกอบไปด้วยวิชาจริยศึกษา พลศึกษา ศิลปศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์ ลูกเสือ ยุวกาชาด เป็นกลุ่มประสบการณ์ที่มีจุดประสงค์มุ่งส่งเสริมด้านคุณลักษณะนิสัยโดยตรงเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาค่านิยม เจตคติ พฤติกรรม และบุคลิกภาพเน้นการเป็นช่างคิด ช่างทำ และปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้จึงต้องปลูกฝังให้มีคุณลักษณะดังนี้

1. มีความรู้ความเข้าใจ ในหลักการเกี่ยวกับความดีและความงาม การรักษาสุขภาพกาย

และจิต

2. มีความสามารถในการวิเคราะห์ วิเคราะห์ แก้ปัญหา มีความสามารถในการแสดงออก และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
3. มีความเสียสละ สามัคคี มีวินัย ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญูทบทวนที่ รักการทำงาน เห็นคุณค่า ของการออกกำลังกาย
4. มีความสนใจแสวงหาความรู้ และรูปแบบการทำงานใหม่ๆ มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ใช้ความรู้ในการตัดสินใจ และแก้ปัญหา เพื่อการทำงาน และดำรงชีวิต
5. ปรับปรุงตัวเองให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถนำความรู้ไปแก้ปัญหาและพัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง (กรมวิชาการ, 2533)

วิชาศิลปศึกษาเป็นวิชาที่สร้างเสริมลักษณะนิสัยให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมอันดีงามเป็นวิชาที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านต่างๆ โดยให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรม มีโอกาสสร้างสรรค์แก้ปัญหา และได้สัมผัสสภาพความเป็นจริง เพื่อจะได้ประสบการณ์ด้านสุนทรียภาพและสร้างสรรค์ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีพัฒนาการที่ดีด้านการที่ดีด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญา และความคล่องตัวในการใช้ส่วนต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กับความคิดและการแสดงออก (วิรัตน์ พิชญ์ไพบุณย์, 2520) โดยมีจุดประสงค์เฉพาะเพื่อให้ผู้เรียนมีลักษณะที่พึงประสงค์ คือ

1. ให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
2. ให้มีความสนใจและแสดงออกตามความถนัดและความสามารถของตน
3. ให้มีจิตสำนึกในคุณค่าและประโยชน์ของศิลปะ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม
4. ให้มีความสนุกสนานเพลิดเพลิน และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
5. ให้รู้จักนำศิลปะมาประยุกต์ให้เกิดคุณค่าและระสนิยมที่ดี (กรมวิชาการ, 2530)

ดังนั้นวิชาศิลปศึกษาจึงเป็นวิชาหนึ่งที่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อผู้เรียนในการที่จะสร้างเสริมลักษณะนิสัยและพัฒนาบุคลิกภาพที่ดีแก่ผู้เรียน ก่อให้เกิดพัฒนาการด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสมกับวัย เกิดความซาบซึ้งในความงามตามธรรมชาติ และศิลปวัฒนธรรมของชาติ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น ผู้เรียนจึงมีความสมบูรณ์ในตนเองและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

เมื่อศึกษารายละเอียดของหลักสูตรศิลปศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 แล้วจะเห็นว่าหลักสูตรได้แบ่งออกเป็น จุดประสงค์เฉพาะ จุดประสงค์การเรียนรู้ ความคิดรวบยอดและหลักการและเนื้อหาสาระสำคัญของวิชาศิลปศึกษา เพื่อให้ผู้ศึกษาหลักสูตรศิลปศึกษาเข้าใจยิ่งขึ้น ขอชี้แจง

ความหมายของคำต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ศึกษาหลักสูตรศิลปศึกษาเข้าใจยิ่งขึ้น ขอชี้แจงความหมายของคำต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายเฉพาะ เป็นจุดมุ่งหมายเฉพาะของวิชาศิลปศึกษา เพื่อสร้างคุณสมบัติต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนรู้ โดยให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถแสดงออกตามความถนัดและความสามารถอย่างสนุกสนานเพลิดเพลินด้วยตนเองและร่วมกับผู้อื่นได้ ให้รู้จักคุณค่าและประโยชน์ของศิลปะ และนำเอาศิลปะมาประยุกต์ให้เกิดคุณค่าและรสนิยมที่ดี

หลักสูตรวิชาศิลปศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6

จุดประสงค์เฉพาะ

1. ให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
2. ให้สนใจและแสดงออกตามความถนัดและความสามารถของตน
3. ให้มีจิตสำนึกในคุณค่าและประโยชน์ของศิลปะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. ให้มีความสนุกสนานเพลิดเพลินและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
5. ให้รู้จักนำศิลปะมาประยุกต์ให้เกิดคุณค่าและรสนิยมที่ดี

2. จุดประสงค์การเรียนรู้ หรือจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ก่อนที่จะทราบว่าจุดประสงค์การเรียนรู้คืออะไร ควรทำความเข้าใจเสียก่อนว่าการเรียนรู้คืออะไร และพฤติกรรมคืออะไร มีนักการศึกษากล่าวไว้ว่า

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. เขียนเส้น รูปแบบ สี และความสมดุลของภาพได้
2. มีความมั่นใจในการแสดงออก
3. นำศิลปศึกษาไปใช้กับวิชาอื่น ๆ ได้
4. นำวัสดุต่าง ๆ มาแกะสลักในทางศิลปะได้

“พฤติกรรม” หมายถึง ปฏิบัติทุกอย่างที่มนุษย์พึงมีได้ เช่น ความคิด ความรู้สึก ตลอดจนการแสดงออกต่าง ๆ

“การเรียนรู้” คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยจำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. พฤติกรรมทางเจตศึกษา จิตพิสัย (affective domain) ได้แก่การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ ความรู้สึก ความสนใจ ทศนคติและค่านิยมต่าง ๆ

2. พฤติกรรมทางพุทธิศึกษา พุทธิพิสัย (cognitive domain) ได้แก่การเปลี่ยนแปลงทางความรู้ ความเข้าใจ และความคิดเห็นต่าง ๆ

3. พฤติกรรมทางทักษะศึกษา ทักษะพิสัย (psychomotor domain) ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางทักษะความชำนาญในการใช้มือ การวาดภาพ การเล่นดนตรี ฯลฯ

ดังนั้น จุดประสงค์การเรียนรู้ทางศิลปะ ก็คือ จุดประสงค์ที่จะให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมทางด้านเจตศึกษา พุทธศึกษา และทักษะศึกษา ที่ครูศิลปะสังเกตการกระทำและผลการกระทำของนักเรียน เมื่อนักเรียนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องที่ครูสอนไปนั่นเอง จุดประสงค์การเรียนรู้จะแตกต่างกันไปตามเนื้อหาของแต่ละวิชา

3. ความคิดรวบยอด และหลักการในหลักสูตรประถมศึกษา แปลว่า สังกัปมโนภาพ มโนทัศน์

4. เนื้อหาวิชา ได้แก่ เรื่องราวที่นักเรียนต้องเรียนวิชาศิลปศึกษา ซึ่งแยกออกเป็นหน่วยใหญ่ ดังนี้คือ

- 4.1 การเขียนภาพระบายสี
- 4.2 การปั้นการแกะสลัก
- 4.3 การพิมพ์
- 4.4 การออกแบบสร้างสรรค์จากวัสดุต่าง ๆ
- 4.5 การรู้จักคุณค่าทางศิลปะและความผสมกลมกลืนทางศิลปะ

2. เนื้อหาวิชาศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา

ศิลปศึกษาเป็นวิชาที่จัดไว้ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย เป็นวิชาที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาในด้านต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กับความคิดและการแสดงออกในทางสร้างสรรค์ ในการสอนวิชาศิลปศึกษา ครูศิลปะจะต้องศึกษาเนื้อหาวิชาศิลปศึกษาก่อนที่จะทำการสอนให้บรรลุตามความมุ่งหมายของหลักสูตร

เนื้อหาวิชาศิลปศึกษา ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วยใหญ่ ๆ ดังนี้คือ

หน่วยที่ 1 การเขียนภาพระบายสี ได้แก่ การเขียนภาพระบายสีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- การลากเส้นตามความเคลื่อนไหวและการรับรู้อย่างง่าย
- การเขียนภาพด้วยส่วนต่าง ๆ ของมือ
- การเขียนภาพตามความเคลื่อนไหว ท่าทาง สีลา ธรรมชาติ และสิ่งต่าง ๆ
- การเขียนภาพระบายสีเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ จากประสบการณ์และนิทาน
- การเขียนภาพประกอบเรื่อง และจากเหตุการณ์ในชุมชน
- การลากเส้นเป็นรูปแบบไทยและสากล
- การออกแบบด้วยเส้น สี และรูปทรง

หน่วยที่ 2 การปั้น และการแกะสลัก ได้แก่ การปั้นและแกะสลักสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

- การปั้นรูปทรงสิ่งต่าง ๆ ตามวิธีการปั้นแบบนูนต่ำ นูนสูง และรูปลอยตัว เป็นคน สัตว์ ผลไม้หรือสิ่งของต่าง ๆ ด้วยดิน กระจก หรือสิ่งต่าง ๆ
- การปั้นเป็นแบบธรรมชาติ แบบเรขาคณิต และรูปทรงอิสระ
- การแกะสลักด้วยผลไม้และวัสดุอ่อนให้เป็นรูปทรงและลวดลายต่าง ๆ
- การสร้างรูปแบบ 3 มิติที่เกิดจากการพับกระดาษ ตัดกระดาษแล้วจัดเป็นเรื่องราวต่าง ๆ
- การสร้างรูปแบบ 3 มิติเป็นโครงสร้างด้วยวัสดุต่าง ๆ

หน่วยที่ 3 การพิมพ์เป็นรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

- การพิมพ์จากส่วนต่าง ๆ ของพืชให้เป็นภาพและเรื่องราวต่าง ๆ
- การพิมพ์จากเศษวัสดุ ของจุจกิก เช่น ผ้าขาด ตะปู กระดุม กุญแจ ฯลฯ ให้เป็นภาพต่าง ๆ
- การพิมพ์ภาพจากแม่พิมพ์ที่แกะจากวัสดุอ่อน
- การพิมพ์ภาพจากแม่พิมพ์ที่ฉลุด้วยกระดาษ

หน่วยที่ 4 การจัดและออกแบบสร้างสรรค์จากวัสดุต่าง ๆ ได้แก่ การออกแบบสร้างสรรค์ต่าง ๆ ดังนี้

- การสร้างภาพแขวน จากวัสดุท้องถิ่น
- การสร้างภาพหมุน จากวัสดุท้องถิ่น
- การนำกระดาษมาปะ ฉีก และปะ ต่อ ติด เป็นภาพต่าง ๆ
- การนำเอาส่วนต่าง ๆ ของพืชมาประดับ ปะติดเป็นรูปต่าง ๆ
- การจัดสวนหย่อม

หน่วยที่ 5 การรู้คุณค่าทางศิลปะและความผสมกลมกลืนระหว่างศิลปะ

- การสะสมและจัดนิทรรศการ
- การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นทางด้านศิลปะ
- การลากเส้นและสีให้ผสมกลมกลืนกับจังหวะดนตรี
- การตกแต่งวัสดุเครื่องใช้ให้เหมาะสมกับอาคารสถานที่

สรุปได้ว่าเนื้อหาวิชาศิลปะศึกษาก็คือ เรื่องราวที่กำหนดไว้ในหลักสูตรที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียน เพื่อให้เกิดทั้งความรู้และประสบการณ์โดยการทำให้ง่ายและเหมาะสมกับระดับการศึกษา

3. กิจกรรมการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา

การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดี รวดเร็ว ประทับใจ ยากแก่การลืมได้นั้นขึ้นอยู่กับวิธีสอน และเทคนิคการสอนที่ดีของครู นักการศึกษาในแต่ละยุคแต่ละสมัยจึงพยายามค้นคว้าวิธีสอนที่ดีที่สุดที่จะนำมาใช้ในการสอน จึงทำให้เกิดวิธีสอนมากมายหลายวิธี และการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาประกอบด้วยภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

ชวลิต ดาบแก้ว และ สุดาวดี เหมทานนท์ (2525) กล่าวว่า การเรียนการสอนเป็นคำถามที่จำกัดความลงไปได้ยาก แต่ในฐานะที่บางท่านเคยเป็นครูมาก่อนได้ทำอะไรหลายอย่างในการเรียนการสอน

ประการแรก ครูบางท่านอาจช่วยแก้ปัญหาโดยการแนะนำเรื่องราวต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับความรู้ทางวิชาการ เช่น ปัญหาด้านความประพฤติ ปัญหาการเงิน ปัญหาทางครอบครัว ฯลฯ แก่นักเรียน

ประการที่สอง คือการให้ความรู้ การให้ข้อมูล การให้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ แก่นักเรียน หรือพูดรวม ๆ ว่าการให้เนื้อหาวิชาแก่นักเรียนนั่นเอง

ประการที่สาม การสอนอาจรวมถึงการให้คำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ แก่เด็ก เพื่อให้เด็กแก้ปัญหาได้ บางครั้งการแนะนำอย่างเดียวยังไม่พออาจจะต้องลงมือช่วยเหลือ ให้กำลังใจและการส่งเสริมอีกด้วย

อำไพ ตีรณสาร (2535) กล่าวว่า การสอน คือ การจัดเตรียมเนื้อหาและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความพร้อมและความสนใจของผู้เรียน ผลที่ได้รับคือการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนมาก เพราะผู้เรียนมีความสนใจสูง อันเนื่องมาจากเรื่องที่ครูสอนนั้นเป็นเรื่องที่ตนสนใจ ดังนั้น การจะจัดกิจกรรมที่ได้ผลดีจึงต้องความพร้อมหลายประการ อาทิเช่น ความรู้ ความสามารถของเฉพาะเรื่องนั้น ๆ ความพร้อมของวัสดุ อุปกรณ์ เพราะในกิจกรรมบางอย่างถ้าท้องถิ่นหรือโรงเรียนมีข้อจำกัดก็ทำให้เกิดความลำบากในการจัดเตรียมเป็นอย่างมาก อีกทั้งความสนใจของผู้เรียนอาจสนใจเฉพาะบางเรื่อง ในขณะที่หลักสูตรระบุกิจกรรมการสอนศิลปะไว้อย่างกว้างขวาง ซึ่งครูจะต้องจัดการสอนให้ครอบคลุมทั้งหมด

เคมปี (Kemp, 1985) ได้เสนอวิธีการพัฒนาการสอนว่าเป็นการออกแบบการสอนที่ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหา สภาพทั่วไปและความมุ่งหมายของการสอน คุณลักษณะของผู้เรียน และการกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ที่เหมาะสมนั้นจึงชี้แนะให้กำหนดเนื้อหาวิชา และสร้างแบบทดสอบก่อนเรียนที่เหมาะสมจากนั้นจึงชี้แนะให้กำหนดเนื้อหาวิชา และสร้างแบบทดสอบก่อน

เรียนจากจุดมุ่งหมาย แล้วจึงกำหนดกิจกรรมและทรัพยากรการเรียนการสอน การผลิตสื่อ การจัดการเรียนการสอน และการประเมินการเรียนการสอนตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ยังกำหนดการบริการสิ่งสนับสนุนและการปรับปรุงการเรียนการสอน โดยอาศัยผลจากการประเมินด้วย

กล่าวโดยสรุปว่าองค์ประกอบของกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะก่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริงนั้น องค์ประกอบแรก ได้แก่ การรู้จักเรียนเพื่อช่วยให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างเหมาะสม ผู้สอนควรทำความเข้าใจผู้เรียนเกี่ยวกับความต้องการ ความสามารถทางสติปัญญา ความพร้อมและความแตกต่างระหว่างบุคคล เป็นต้น องค์ประกอบที่สอง คือ การวางแผนการสอนที่ดี ครูควรมีความเข้าใจระบบการเรียนการสอนว่าประกอบด้วย การศึกษาเนื้อหาวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร การวินิจฉัยภูมิหลังของผู้เรียน การกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนการสอนและการประเมิน ซึ่งการวางแผนการสอนและการประเมินผลนั้นเป็นการเตรียมการสอนตามขั้นตอนของระบบการเรียนการสอน จะช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบที่สาม คือ เทคนิคในการดำเนินการสอนที่มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยเทคนิค ทักษะและวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนการใช้สื่อการสอนที่เหมาะสม องค์ประกอบที่สี่ การปรับปรุงการเรียนการสอน โดยอาศัยข้อมูลจากการประเมินผลซึ่งจะช่วยให้การสอนของครูมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น องค์ประกอบที่ห้า คือ คุณลักษณะของครูที่ดีเป็นสิ่งที่เสริมสร้างให้การสอนของครูมีประสิทธิภาพ จะเห็นได้ว่าครูเป็นผู้ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ขึ้นในตัวผู้เรียน ดังนั้นบุคลิกภาพและคุณลักษณะต่าง ๆ ของครูที่แสดงออกมาในขณะที่ทำหน้าที่สอน หรือพฤติกรรมที่ครูแสดงออกในการสอนจึงมีส่วนช่วยส่งเสริมหรืออุดหนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน (สุจิตร์ วิศวรรานนท์, 2526)

ครูศิลปะควรได้รับการฝึกทักษะการสอน เช่น การนำเข้าสู่บทเรียนการอภิปราย การสร้างความสนใจ ฯลฯ อยู่เสมอ เพราะครูศิลปะแต่ละคนย่อมแตกต่างกัน การสอนจึงได้รับความสำเร็จไม่เหมือนกัน การจัดกิจกรรมศิลปะโดยเปลี่ยนบทบาทของครูที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ มาเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนการสอน และเตรียมการสอนโดยใช้วิธีการสอนต่างๆ ซึ่งสามารถนำไปใช้กับการสอนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับ กฤตศักดิ์ เรื่องนาค (2538) สรุปได้ว่า วิธีการสอนวิชาศิลปะศึกษามีหลายวิธีดังต่อไปนี้คือ

1. วิธีการสอนแบบบรรยาย หรือแบบครูเป็นผู้นำ เป็นการสอนโดยครูเป็นผู้ชี้แนะเสนอแนะการทำงานเป็นลำดับขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบแล้วให้เด็กปฏิบัติตาม ครูจะเป็นผู้บอกให้โดยตลอด เนื้อหานั้นจะต้องเป็นเนื้อหาวิชาที่เฉพาะเจาะจงลงไปทำนองเดียวกับทฤษฎีเหมือนของจริงเด็กเรียนรู้ได้จากครูเป็นผู้ชี้แนะทั้งสิ้น

2. วิธีสอนตามศูนย์สนใจ ผู้สอนต้องสนใจในเหตุการณ์ปัจจุบัน ซึ่งจะช่วยให้การสอนแบบนี้สัมฤทธิ์ผล เช่น ในเวลานั้นมีเรื่องราวอะไร ซึ่งกำลังเป็นที่สนใจของนักเรียนหรือประชาชนครูคิดปะต้องนำเรื่องราวนั้นขึ้นมาเป็นบทเรียนให้นักเรียนคิดสร้างสรรค์ อาจเป็นวันสำคัญทางศาสนา ทางขนบธรรมเนียมประเพณี ทางบ้านเมือง เหตุการณ์ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ทางวิชาการ เหตุการณ์สังคมปัจจุบัน

3. วิธีการสอนโดยแสดงออกด้วยตนเอง หรือได้แสดงออกตามตามความถนัดของตนเอง และเป็นการสอนที่เป็นไปตามธรรมชาติ โดยสนองความต้องการและความสนใจของเด็ก ครูคิดปะเป็นผู้แนะแนวเท่านั้น

4. วิธีการสอนแบบสาธิต ครูคิดปะเป็นผู้แสดงวิธีการทำกิจกรรมโดยเตรียมวัสดุอุปกรณ์ และแสดงวิธีทำต้องเป็นไปตามขั้นตอน ในการสาธิตนี้การเตรียมวัสดุอุปกรณ์เป็นอย่างเดียวกับที่เด็กใช้ เด็กจะจดจำได้โดยตลอดและครูต้องเน้นให้เด็กเข้าใจเป็นตอนๆ ไป และเปิดโอกาสให้เด็กถามได้ในแต่ละตอนที่สาธิตให้เด็กดู

5. วิธีสอนแบบสหสัมพันธ์ ครูคิดปะต้องสนใจวิชาอื่น ๆ ด้วย การสอนที่สัมพันธ์กับวิชาต่าง ๆ จะทำให้เด็กมีโอกาสนำเอาคิดปะไปช่วยในการเรียนและทำกิจกรรมในวิชาอื่นดีขึ้นด้วย

6. วิธีสอนแบบแบ่งกลุ่มอภิปรายและปฏิบัติงาน วิธีนี้ต้องแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มๆ เมื่อครูคิดปะตั้งปัญหาให้นักเรียนค้นคว้าหาข้อเท็จจริง หากความรู้เรื่องปัญหาที่ครูสั่งแล้วในแต่ละกลุ่มปัญหามาอภิปรายแสดงข้อมูลต่างๆ ที่ได้ค้นคว้า ซึ่งจะทำให้นักเรียนได้รับความรู้อย่างกว้างขวาง

7. วิธีสอนแบบทดสอบสืบสวนสอบสวน เป็นวิธีสอนที่ครูคิดปะตั้งปัญหาให้ และให้ข้อเสนอแนะแบ่งกลุ่มย่อย 4-6 คน นักเรียนเห็นผู้หาประสบการณ์เอง โดยการศึกษาค้นคว้าทดลองหาข้อเท็จจริง ด้านการอ่าน การสัมภาษณ์ ทดลองปฏิบัติจริง ทำรายงานหรือรายงานหน้าชั้นนักเรียน อาจไปหาข้อมูลจากวิทยุผู้เชี่ยวชาญ และนำข้อมูลมาแสดงขั้นตอนในการสอนวิธีนี้คือ

ขั้นการให้สังเกตแนวหน้า โดยครูปูพื้นฐานความรู้และสร้างแรงจูงใจแก่นักเรียน

ขั้นสังเกต ครูสร้างสถานการณ์ให้นักเรียนสังเกตเพื่อฝึกการวิเคราะห์

ขั้นอภิปราย ครูกระตุ้นให้นักเรียนหาคำอธิบายหาสาเหตุของปัญหาให้เหตุผลวิเคราะห์ตั้งสมมุติฐานขึ้น

ขั้นทำนายและทดสอบ ครูช่วยให้นักเรียนหาวิธีพิสูจน์สมมุติฐาน

ขั้นนำไปใช้สร้างสรรค์ ครูส่งเสริมให้นักเรียนนำไปใช้ปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่อยู่รอบตัว

8. วิธีสอนแบบเป็นทีม เป็นการสอนวิชาที่กว้างเนื้อหาหนักและใช้ครูที่มีความสามารถ เฉพาะเป็นผู้สอน ซึ่งครูต้องไม่น้อยกว่า 2 หรือ 3 คน ครูต้องร่วมกันปรึกษาวางแผนการสอนเป็น

การสอนที่ดี ขึ้นอยู่กับการนำเอาความสามารถพิเศษ ความรู้และทักษะของครูออกมาใช้ แนวความคิดของครูแต่ละคน จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้อย่างกว้างขวาง

9. วิธีการสอนแบบเกม เป็นการสอนเพื่อให้ผู้เรียนผ่อนคลายอารมณ์และจิตใจ ให้ผู้เรียนพลิกเพลินไปกับกิจกรรม สอนโดยแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มครูตั้งโจทย์หรือตั้งปัญหาให้ในแง่คิดของการสร้างสรรค์ ครูต้องเตรียมหรือให้นักเรียนเตรียมอุปกรณ์มา และบอกปัญหาในห้องเรียนให้นักเรียนลงมือร่วมกันแต่ละกลุ่ม ทำบนกระดาษดำครั้งละ 2 หรือ 3 กลุ่ม เช่น พิมพ์ภาพ เป็นต้น

วิธีสอนและเทคนิคการสอนเป็นกิจกรรมและประสบการณ์ที่ครูผู้สอนนำไปปฏิบัติการสอนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ พร้อมทั้งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย (ซวลิต ดาบแก้ว และสุดาวดี เหมทานนท์, 2525) ทั้งนี้ครูต้องมีจิตวิทยาการเรียนรู้เพื่อจูงใจ (Motivation) หมายถึง การให้ข้อมูลเพื่อนำจูงใจให้เห็นแนวทางให้เกิดความมุ่งหมายและแสดงออกทางสร้างสรรค์อย่างถูกต้องและการกระตุ้น (Stimulate) หมายถึง การเตือนหรือกระตุ้นให้ความคิดหรือความสามารถที่มีอยู่แล้วตื่นตัวขึ้น และทำให้นักเรียนพร้อมที่จะปฏิบัติให้เกิดผลงานสร้างสรรค์ ฉะนั้นแนววิธีการสอนและเทคนิคการสอนที่ครูนำไปใช้มี 2 ประเภท คือ (ซวลิต ดาบแก้ว และสุดาวดี เหมทานนท์, 2525)

1. การสอนที่ถือครูเป็นศูนย์กลาง เป็นการสอนแบบดั้งเดิมที่ครูเคยใช้กันมา ครูมีหน้าที่พูดอธิบายตัวอย่าง สาธิต ทดลองหรือกำหนดกิจกรรมให้นักเรียนทำ โดยไม่คำนึงถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาวิชา และความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. การสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลางเป็นการสอนให้เป็นไปตามแนวหลักสูตรใหม่ เน้นให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น และดำรงอยู่ในสังคม การสอนแบบนี้นักเรียนมีส่วนร่วมการกระทำกิจกรรมของครูผู้สอน ศึกษาด้วยตนเอง ค้นคว้า การทำรายงานเป็นกลุ่มให้ข้อมูล แนะนำช่วยเหลือครูผู้สอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา

การสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลางมีหลายวิธี เช่น

1. การสอนแบบหน่วยบูรณาการ
2. การสอนแบบใช้ชุดการสอนต่าง ๆ
3. การสอนแบบแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม
4. การสอนแบบอภิปราย
5. การศึกษาแบบนอกสถานที่
6. การค้นคว้าด้วยตนเอง
7. การแสดงบทบาทสมมติ
8. การสอนแบบโปรแกรม

9. การสร้างสถานการณ์จำลอง

10. การสอนแบบเล่นเกม

ทิตนา แชมมณี (2541) การสอนแบบชิปปา (CIPPA MODEL) ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบสำคัญได้แก่

1. การสร้างความรู้ (Construct)
2. การปฏิสัมพันธ์ (Interaction)
3. การมีส่วนร่วมทางกาย (Physical Participation)
4. การเรียนรู้กระบวนการ (Process Learning)
5. การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ (Applicationnnn)

2. สอนแบบสตอรีไลน์ (Storyline approach) ของ Steve Bell 1967) แห่งมหาวิทยาลัยStrathclyde วิทยาเขต Jordanhill ประเทศสกอตแลนด์ เป็นวิธีสอนที่มีการสร้างเรื่องขององค์ประกอบได้แก่จาก ตัวละคร วิถีชีวิตและปัญหา

3. การสอนแบบ Problem Solving คือ การให้ปัญหาแล้วแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ (Solution) ซึ่งการสอนวิธีนี้จะช่วยให้ผู้เรียนต้องคิดค้นทดลอง วิเคราะห์ เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบที่ดีที่สุด ซึ่งวิธีการสอนต่าง ๆ ที่กล่าวมา ที่เน้นในเรื่องของการแก้ปัญหาจัดเป็นการสอนที่ให้อำนาจการวิเคราะห์ (Critical Thinking) เกษร ธิตะจारी, 2542

การสอนวิชาศิลปะศึกษา ครูต้องคำนึงถึงตัวเด็กในด้านพัฒนาการด้านสติปัญญา อารมณ์จิตใจ ร่างกาย สังคม ความแตกต่างระหว่างบุคคลและความสนใจของเด็กตามวัยและเพศ การสอนศิลปะศึกษาควรเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกอย่างมีอิสระเสรี (Free Expresssion) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative) และความคิดจินตนาการ (Imagination) ครูไม่ควรใช้คำสั่งหรือใช้อำนาจบังคับในการปฏิบัติงานด้านศิลปะของเด็ก (เลิศ อำนันทนะ, 2523)

4. สื่อการสอนวิชาศิลปะศึกษา

การสอนวิชาศิลปะศึกษานั้น ถ้าต้องการให้มีคุณภาพต้องมีแผนการสอนและเป้าหมายที่คำนึงคุณค่าของงานศิลปะศึกษาและบุคลิกภาพของนักเรียน ครูศิลปะต้องคอยติดตามและให้ข้อเสนอแนะเป็นรายบุคคล ตลอดเวลาที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา จึงต้องมีหลายลักษณะ และใช้วิธีการสอนหลาย ๆ แบบผสมกัน การจัดสื่อการสอนมีหลายลักษณะตามไปด้วย ซึ่งครูศิลปะต้องทำความเข้าใจพร้อมที่จะสร้างและนำไปใช้อย่างสม่ำเสมอ

อุบล ตูจันดา (2532) กล่าวว่า การใช้สื่อการสอนวิชาศิลปะศึกษา บางครั้งไม่สามารถช่วยขยายความรู้ ความคิด ความเข้าใจต่อนักเรียนได้ การผลิตและการใช้สื่อการสอนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจ ดังนี้

1. สื่อการสอนวิชาศิลปะศึกษาที่เสนอให้นักเรียนรับรู้ แล้วช่วยขยายความรู้ ความคิด ความเข้าใจ และผลจากการรับรู้จะเป็นผลต่อการสร้างสรรค์ศิลปะโดยตรงหรือไม่ก็ได้ สื่อการสอนในลักษณะนี้คือ สื่อวัสดุอุปกรณ์ สื่อเหล่านี้จะช่วยขยายเนื้อหาสาระทางศิลปะ และเมื่อมีโอกาสที่นักเรียนปฏิบัติงานศิลปะ ความรู้ ความคิด และความเข้าใจนั้น อาจมีผลทางด้านเนื้อหา และรูปแบบด้วย

2. สื่อการสอนศิลปะศึกษาที่เสนอให้นักเรียนได้ปฏิบัติแล้ว เกิดความรู้ ความคิด และความเข้าใจขึ้น สื่อการสอนที่กล่าวถึงนี้คือ การทดลองและการปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ ซึ่งการเสนอสื่อจะมีสภาพเป็นนามธรรม และปฏิบัติงานด้วยสื่อวัสดุที่เป็นรูปธรรม

3. สื่อการสอนวิชาศิลปะศึกษาที่เสนอให้นักเรียนได้รับรู้ เพื่อเป็นสื่อจิตใจในการแสดงออกและสร้างสรรค์ศิลปะ สื่อการสอนลักษณะนี้จะทำหน้าที่กระตุ้นการรับรู้ทั้งรูปแบบและเนื้อหา กระตุ้นให้เกิดอารมณ์ ความคิด และจินตนาการ และแสดงออกเป็นผลงานศิลปะ สื่อการสอนชนิดนี้คือ สิ่งดลใจ เช่น หุ่นนิ่ง คน ทิวทัศน์ เป็นต้น

การใช้สื่อการสอนวิชาศิลปะศึกษาจะประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีหรือไม่ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวสื่ออย่างเดียวเท่านั้น ยังขึ้นอยู่กับความพร้อมของนักเรียนในการรับรู้ของนักเรียนด้วย เมื่อพิจารณาถึงความพร้อมย่อมกินความอย่างกว้าง ๆ ถึงวุฒิภาวะ และพื้นฐาน ประสบการณ์แต่ละคน แต่อย่างไรก็ตาม การใช้สื่อการสอนก็ย่อมขึ้นอยู่กับตัวสื่อ ซึ่งประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้คือ

1. ตรงกับเนื้อหาที่สอน
2. มีรูปแบบเนื้อหาเร้าความสนใจ
3. ให้ความรู้ ความเข้าใจ ความคิด
4. เหมาะสมกับวุฒิภาวะ และการรับรู้
5. คุ่มกับเวลา และการลงทุน
6. ประหยัด หรือใช้วัสดุท้องถิ่น

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) ได้กล่าวถึงส่วนประกอบสำคัญอีกอย่างหนึ่งของการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา ซึ่งครูต้องเอาใจใส่เลือกให้เหมาะสม เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนได้ผลเต็มที่ คือ วัสดุ อุปกรณ์ และได้ให้ความหมายคำว่า "วัสดุ" หมายถึงสิ่งที่ใช้แล้วหมดเปลืองไป เช่น กระดาษ สี กาว ฯลฯ วัสดุสำหรับงานศิลปะอาจเป็นวัสดุที่มีขายอยู่ทั่วไป หรือ

เป็นวัสดุเหลือใช้หรือวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น วัสดุที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนประถมศึกษา ซึ่งครูสามารถเลือกใช้ ได้แก่

1. วัสดุ

1.1 วัสดุที่ต้องซื้อ สีที่เป็นแท่ง เช่น สีเทียน (Wax Crayon) เหมาะสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น สีเทียนที่ดีควรมีสีจัด ไม่มีเทียนไขมากเกินไป ไม้จิ้มฟัน สีชอล์ค (Pastel) มีราคาแพงไม่เหมาะสำหรับเด็กเล็ก สีชอล์คควรมีสีจัด ไม่เป็นฝุ่นชอล์คมากเกินไปและควรใช้กระดาษเปียก สีถ่านเหมาะสำหรับเด็กโต ใช้เขียนภาพเน้นเรื่องแสงและเงาสีเมจิกหรือปากกาสีกวาดให้สีสดใสเรียบเนียน ไม่เหมาะสมกับการเขียนภาพที่ต้องการเน้นแสงเงา ทั้งยังมีราคาแพง สีน้ำ (Water Colour) ใช้ได้กับกระดาษแห้งและกระดาษเปียก กระดาษที่ใช้กับงานศิลปะมีหลายแบบ ควรเลือกใช้ตามลักษณะของกิจกรรม เช่น กระดาษบรูฟ (เหมือนกระดาษหนังสือพิมพ์) กระดาษปอนด์ กระดาษวาดเขียน กระดาษอาร์ต กระดาษเทา (พื้นขรุขระเหมือนกับชอล์คและสีถ่าน) กระดาษดำ (เหมือนกระดาษวาดเขียนใช้กับสีเทียนหรือสีชอล์ค) กาว เทป ไม้เนื้ออ่อน ผ้า ดินน้ำมัน ฯลฯ

1.2 วัสดุที่ไม่ต้องซื้อ เศษวัสดุหรือวัสดุเหลือใช้ และวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น

2. อุปกรณ์ หมายถึง เครื่องมือที่ใช้ในการทำงานเป็นสิ่งที่ไม่หมดเปลืองในการใช้ปกติ มีอายุการใช้งานตามชนิด หรือคุณภาพของสิ่งนั้น ได้แก่ มีด ลูกกลิ้ง เครื่องมือแกะสลัก กรรไกร ฟู่กันและเครื่องเขียนอื่น ๆ

การเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและแผนการสอน เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์เฉพาะของวิชานั้น การเตรียมความพร้อมของครูในด้านสื่อการสอนมีส่วนสำคัญให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจในบทเรียนได้มากขึ้น อีกทั้งความพร้อมของนักเรียนในด้านวัสดุ อุปกรณ์การเรียนก็มีส่วนช่วยในการดำเนินการสอนของครู เป็นไปด้วยบรรยากาศการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ สนุกสนาน ทั้งนี้เพราะครูและนักเรียนต่างมีส่วนในกิจกรรมระหว่างเรียน แต่ส่วนประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้คือการจัดห้องเรียนให้มีบรรยากาศเหมาะกับวิชาที่เรียน ซึ่งเป็นการจัดสภาพสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวผู้เรียนให้เกิดสิ่งเร้าภายในแรงจูงใจและความสนใจต่อผู้เรียน

การผลิตสื่อการสอนวิชาศิลปะศึกษา สำหรับสื่อการสอนที่สามารถทำขึ้นได้ ครูศิลปะศึกษาจะถือนโยบายที่จัดทำขึ้นใช้เอง โดยใช้วัสดุราคาถูก หรือวัสดุในท้องถิ่นที่จะหาได้ ซึ่งนับเป็นผลสำเร็จในการสร้างสื่อการสอน นอกจากนี้ครูศิลปะควรจะมีรู้จักประดิษฐ์ คิดค้นสื่อการสอนแปลก ๆ ใหม่ ๆ ใช้เองด้วย (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2526)

3. อุปกรณ์ปฏิบัติงาน

สำหรับอุปกรณ์ที่ใช้ช่วยปฏิบัติงาน ผลิตสื่อการสอนจริง ๆ แล้วคงขึ้นอยู่กับทุนทรัพย์และความพอใจที่จะเลือกใช้เป็นสำคัญ แต่อุปกรณ์หลักที่จำเป็นที่ดูเหมือนจะไม่พ้น ไม้บรรทัด คัตเตอร์

วงเวียน ปากกาเขียนแบบ เทมเพลท ไม้ฉาก ไม้ที่ ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้ควรจะได้รับการเรียนรู้และทดลองใช้ จนเกิดความชำนาญ เพื่อให้สามารถใช้ได้ถูกต้องและเหมาะสม นอกเหนือจากนี้ ยังมี อุปกรณ์ปฏิบัติงานอีกมากมายที่อำนวยความสะดวกและทันสมัย เช่น โต๊ะเขียนแบบ พร้อมชุดเขียนแบบ วงเวียนติดปากกาเขียนแบบ เครื่องตัดเขียนตัวอักษร

4. ตัวอักษร

การเขียนตัวอักษรเพื่อใช้ในการผลิตสื่อการสอน ไม่ว่าจะเป็นงานเขียนตัวอักษร หรือเขียนตัวอักษรบนโปสเตอร์ แผนภูมิ ป้ายแสดง ย่อมต้องฝึกฝนบ้างพอสมควรเพราะการเขียนตัวอักษรลักษณะนี้ จะต่างไปจากการเขียนตัวหนังสือด้วยปากกาหรือดินสอ การเขียนตัวอักษรที่มีขนาดใหญ่ นั้น ต้องใช้สีและวัสดุอุปกรณ์แตกต่างออกไป การเขียนตัวอักษรในงานสื่อสาร สอน ปัจจุบันนิยมเขียนด้วย ปากกาสปีดบอลล์ เขียนด้วยฟู่กัน ใช้อักษรลอก ใช้เครื่องมือเขียนตัวอักษรร่อง หรือตัดเป็นตัวอักษรด้วยกระดาษสี นอกจากนี้ยังอาจจะใช้ตัวอักษรที่ละตัวแล้วนำมาทาบต่อเป็นคำหรือประโยคตามที่ต้องการ การใช้ตัวอักษรนี้จะประหยัดได้ดีกว่าอักษรลอกเป็นอย่างมาก

5. การขยายภาพ

การขยายภาพจากภาพขนาดเล็ก เพื่อเขียนให้มีขนาดใหญ่ขึ้น สำหรับวิธีการที่สะดวกและนิยมใช้กัน คือ การขยายภาพด้วยการใช้สายตากล้องส่อง หรืออาจใช้ตารางขยาย นอกจากนั้นยังใช้เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายข้ามศีรษะ หรือเครื่องโอเปค ฉายลงบนแผ่นกระดาษแล้วร่างภาพตามแบบที่ฉาย

ประเภทสื่อการสอน

ไชยยศ เรื่องสุวรรณ (2525) แบ่งประเภทสื่อการสอนเป็น 4 ประเภท คือ

1. สื่อการสอนประเภทเครื่องมือ เป็นสื่อที่ได้จากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์แขนงวิศวกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ เช่น เครื่องฉาย วิทยูและโทรทัศน์ รวมทั้งแผ่นป้ายต่างๆ
2. สื่อประเภทวัสดุ หมายถึง สื่อที่เป็นผลผลิตจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เป็นวัสดุที่มีการผูกพันเปลี่ยนแปลงได้ง่าย เช่น แผนที่ แผนภูมิ ภาพโฆษณา รูปภาพ หุ่นจำลอง ของจริง ฯลฯ
3. สื่อประเภทวิธีการ หมายถึง สื่อประเภทเทคนิค ระบบ กระบวนการต่างๆ เช่น การสาธิต การศึกษานอกสถานที่ การทดลอง การแสดงละคร และนิทรรศการ
4. สื่อประสม หมายถึง การนำสื่อประเภทต่างๆ ทั้งที่เป็นเครื่องมือ วัสดุ และวิธีการ มาใช้ร่วมกันอย่างสัมพันธ์กัน ในลักษณะที่สื่อแต่ละอย่างส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน เช่น ชุดการสอนแบบโมดูล การจัดเรียนแบบศูนย์การเรียน เป็นต้น

สรุปได้ว่า การเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษานั้นมีหลายลักษณะและใช้วิธีการสอน หลายแบบผสมกัน การจัดสื่อการสอนจึงมีหลายลักษณะตามไปด้วย ซึ่งครูจะต้องทำความเข้าใจ พร้อมทั้งจะสร้างและนำมาใช้อย่างสม่ำเสมอ เพราะสื่อการสอนคือ สิ่งเร้าที่มีค่าอย่างยิ่งทางการศึกษา ครูที่ศึกษามาทางศิลปะโดยตรงจะไม่มีปัญหาในการสร้างสื่อการสอน แต่สื่อการสอนที่ดีก็มีได้ขึ้นอยู่กับคุณค่าทางศิลปะอย่างเดียว เพราะการจัดสื่อการสอนที่ดีจะขึ้นอยู่กับความฉลาดที่ใช้และขยายความอีกด้วย คุณค่าศิลปะความงามจึงเป็นเพียงส่วนประกอบหรือช่วยในการสอน ช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีกว่าเท่านั้น

5. การวัดผลและประเมินผลศิลปะศึกษา

การประเมินผลเป็นสิ่งจำเป็นต่อการจัดการเรียนการสอน เพราะจะเป็นสิ่งสะท้อนความก้าวหน้าของวิชานั้น ซึ่งรวมในทุกด้าน เช่น ด้านครูผู้สอน ด้านหลักสูตร กิจกรรม และผู้เรียน ผลงานศิลปะเป็นผลจากการที่แต่ละบุคคลดึงเอาการรับรู้ ความประทับใจที่ได้จากประสบการณ์ในอดีต ถ่ายทอดออกมาเป็นรูปตามความคิดและความสามารถที่ตนเองมีอยู่ ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่จะให้ผลงานศิลปะมีลักษณะที่เหมือนกัน แม้จะได้รับการสอนแบบเดียวกันก็ตาม ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้การวัดผลประเมินผลศิลปะศึกษาเป็นเรื่องยาก แต่ถึงอย่างไรก็ตามครูผู้สอนจำเป็นต้องทำการวัดผลและประเมินผล เพื่อตรวจสอบว่าการเรียนศิลปะศึกษาของนักเรียนเป็นไปตามที่ตั้งจุดมุ่งหมายเอาไว้หรือไม่ (นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร, 2525)

การวัดผลศิลปะศึกษา

แชพแมน (Chapman, 1978) กล่าวว่า การวัดผลทางศิลปะศึกษาก็เช่นเดียวกับการวัดผลวิชาอื่น ๆ ซึ่งหมายถึง กระบวนการในการจัดหาตัวเลขหรือตัวอักษร เพื่อใช้เป็นรหัสตัวแทนแสดงผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มบุคคลหรือของแต่ละคน การวัดผลการเรียนศิลปะศึกษาในปัจจุบันมีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการหาข้อมูลต่างๆ สำหรับมาใช้ในการประเมินผล

การวัดผลที่สำคัญมีอยู่ 2 ประการ คือ

1. เป็นการวัดพัฒนาการของนักเรียนที่เกิดจากการทำกิจกรรมศิลปะ ได้แก่ พัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ และด้านสุนทรียภาพ
2. เป็นการวัดพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ในด้านความรู้ ความเข้าใจ ความคิด ความนิยมในศิลปะ ทักษะการใช้วัสดุอุปกรณ์การทำงานและการนำศิลปะไปใช้ในชีวิตประจำวัน (กรมการฝึกหัดครู, 2529)

วิธีวัดผลควรวัดผลไปตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ครูได้กำหนดไว้ก่อนการสอน (ชวลิตดาบแก้ว และ สุดาวดี เหมทานนท์, 2525) จุดประสงค์ที่กำหนดควรพิจารณาให้เหมาะสมกับระดับการศึกษา และสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กที่มีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามวัย และ (Lansing, 1976) ส่วนการวัดผลในด้านความรู้ ทักษะ และการนำไปใช้ ครูควรอธิบายวิธีการให้คะแนนแก่ผู้เรียนว่าจะให้คะแนนในหัวข้อใดข้อละเท่าไร เพื่อจะได้เป็นมาตรฐานให้ผู้เรียนมีโอกาสตรวจทาน แก้ไข ปรับปรุงการทำงานของตนให้เรียบร้อย ก่อนที่จะส่งงานชิ้นต่อไป (ประภัสสร นิยมธรรม, 2523) อย่างไรก็ตามเป้าหมายของการเรียนศิลปศึกษาก็ไม่ได้เน้นความรู้ความเข้าใจ เหมือนกับวิชาอื่นๆ (สุลักษณ์ ศรีบุรี, 2530) การให้เกรดหรือการให้คะแนนทางศิลปะ จึงไม่ถือว่าเป็นส่วนสำคัญเพราะการที่เด็กมีพัฒนาการเจริญก้าวหน้า ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสำเร็จของผลงานศิลปะ (De Francesco, 1958)

จากการศึกษาถึงวิธีวัดผลในการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย วิชาศิลปศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 พบว่า มีการใช้วิธีวัดผล 3 แบบด้วยกัน คือ การสังเกตพฤติกรรม การตรวจผลงานภาคปฏิบัติ และการสัมภาษณ์ สำหรับวิธีวัดผลด้วยการสัมภาษณ์กำหนดให้ใช้บางหน่วยการเรียนรู้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 เท่านั้น

วิธีวัดผลตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ในแผนการสอนวิชาศิลปศึกษา ระดับประถมศึกษา มีดังนี้ (กรมวิชาการ, 2526)

1. การสังเกตพฤติกรรม เป็นวิธีวัดผลโดยการสังเกตพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนในรายบุคคล นับตั้งแต่เริ่มต้นคาบเวลาเรียนไปจนถึงสิ้นสุดกิจกรรม โดยใช้แบบสำรวจรายการหรือแบบจัดอันดับคุณภาพเป็นเครื่องมือประกอบการสังเกตพฤติกรรม ตัวอย่างพฤติกรรมที่ต้องสังเกตมีดังนี้

- 1.1 การจัดเตรียมสื่อการเรียนให้พร้อมที่จะทำงาน
- 1.2 วิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในขณะที่ทำกิจกรรม
- 1.3 การรู้จักเก็บรักษา การทำความสะอาดอุปกรณ์ในการเรียน และการรักษาความสะอาดของบริเวณที่ทำงาน
- 1.4 การแสดงความคิดเห็นและการอธิบายผลงาน ฯลฯ

2. การตรวจผลงาน เป็นวิธีวัดผลจากงานศิลปะที่เด็กทำขึ้น ครูควรพิจารณาอย่างกว้างๆ โดยคำนึงถึงระดับความเจริญของงานที่เกิดขึ้นจากการเรียน และครูควรพยายามสร้างนิสัยให้เด็กรักการค้นคว้า ทดลองด้วยวัสดุและวิธีการแปลกๆ ใหม่ ๆ (กรมวิชาการ, 2523) การตรวจผลงานในแต่ละกิจกรรม ครูควรบันทึกไว้ทุกครั้งด้วยแบบจัดอันดับคุณภาพ ดังรายการต่อไปนี้

- 2.1 ความคิดสร้างสรรค์ เช่น รูปแบบที่แปลกใหม่ การเลือกใช้วัสดุได้อย่างเหมาะสม
- 2.2 การสื่อความหมาย ชัดเจนหรือไม่ เพียงใด
- 2.3 ความสะอาดเรียบร้อย

3. การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการวัดผลด้วยการซักถามและตอบด้วยปากเปล่า หรือมีแบบฟอร์มคำตอบเพื่อศึกษาถึงทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานศิลปะที่สร้างขึ้นในกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งในแผนการสอนศิลปะศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ได้ให้แนวทางการสัมภาษณ์ ดังนี้

- 3.1 ความพอใจเกี่ยวกับผลงานของเพื่อนร่วมชั้น
- 3.2 ความเข้าใจในผลงานของผู้อื่น

การประเมินผลทางศิลปะศึกษา

เลิศ อานันท์นะ (2526) กล่าวว่า การประเมินผลทางศิลปะศึกษา คือการใช้เกณฑ์ตรวจสอบการแสดงออกทางศิลปะของนักเรียนได้พัฒนาการไปในระดับที่น่าพอใจหรือไม่ เพียงใด โดยครูเป็นผู้กำหนดเกณฑ์และเงื่อนไขที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

การประเมินผลเป็นกระบวนการจัดคุณภาพของผลงานศิลปะ โดยครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงพัฒนาการด้านต่าง ๆ และพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนการสอนศิลปะ เลิศ อานันท์นะ (2526) ได้กล่าวว่า วิธีการประเมินผลทางศิลปะศึกษาในชั้นเรียน ควรดำเนินการดังต่อไปนี้

1. กำหนดเกณฑ์การประเมินผลให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้เฉพาะของวิชาศิลปะศึกษา ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521
2. การตีความและสร้างแบบประเมินผลให้ครอบคลุมจุดประสงค์ ในบางกรณีอาจจำเป็นต้องประเมินผลตามจุดประสงค์ย่อยที่แยกออกไปตามลักษณะของเนื้อหาและกิจกรรม
3. การตรวจผลงาน เป็นการพิจารณาถึงระดับความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะครั้ง ๆ หนึ่ง ไม่ใช่ข้อสรุปในการตัดสินชี้ขาดว่าได้หรือตก หลักการตรวจผลงานศิลปะของเด็กประถมศึกษา ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้
 - 3.1 ลักษณะรูปแบบ
 - 3.2 เนื้อหาเรื่องราว
 - 3.3 องค์ประกอบศิลป์
4. การสังเกตและการติดตามผล เนื่องจากธรรมชาติของศิลปะมีลักษณะที่ไม่แน่นอน และมีการเปลี่ยนแปลงสูง การประเมินผลปลายภาคเรียนเพียงครั้งเดียวย่อมขาดความเที่ยงตรงและไม่น่าเชื่อถือ ดังนั้นจำเป็นต้องอาศัยการสังเกตและการติดตามผลควบคู่กันไปด้วย โดยคำนึงถึงแนวทางต่อไปนี้

4.1 เพิ่มจำนวนการประเมินให้มากขึ้น

4.2 สังเกตและบันทึกความก้าวหน้าทางการเรียนเป็นระยะ ๆ เสร็จสรุปรวมเป็นผล
การเรียนตลอดภาค

4.3 ติดตามผลการเรียนว่ามีพัฒนาการด้านต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด

5. การวิจารณ์ผลงานศิลปะ เป็นวิธีอย่างหนึ่งในการประเมินผล ซึ่งจะช่วยให้ครูได้ทราบถึงการรับรู้ของนักเรียนที่มีต่องานของผู้อื่นและของตนเอง (Eisner, 1972) และยังเป็นการสรุปความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนศิลปศึกษาให้มีคุณภาพสูงขึ้น (เลิศ อานันท์, 2526) โดยการจัดกิจกรรมการวิจารณ์ให้มีการแสดงความคิดเห็น การชี้แนะเหตุผล ปัญหาและเบื้องหลังการทำงาน ตลอดจนความในใจของผู้สร้างงาน การวิจารณ์ผลงานศิลปะเด็กเป็นเรื่องละเอียดอ่อนจึงต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง โดยคำนึงถึงแนวทางที่สำคัญดังนี้

5.1 ส่งเสริมและให้กำลังใจเด็กทุกคนเท่าเทียมกัน

5.2 ยกย่องชมเชยในความสามารถของเด็กที่สร้างสรรค์ผลงานขึ้นด้วยตนเอง แม้ว่าผลงานนั้นจะประสบผลสำเร็จเพียงเล็กน้อยก็ตาม

5.3 ละเว้นการวิจารณ์ในด้านส่วนตัว หรือขยายความผิดพลาดของเด็ก

5.4 ควรวิจารณ์ในแนวทางสร้างสรรค์ ควรคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่เด็กจะได้รับ หลีกเลี่ยงการวิจารณ์ในลักษณะตำหนิ ตีเตียน สบประมาท และการย้ำเน้นแต่ข้อผิดพลาด

สรุปได้ว่าการวัดผลประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอน เป็นการตรวจสอบการเรียนรู้ หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก และทักษะ การปฏิบัติงานต่างๆ โดยใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการวัดและใช้วิธีการหลายรูปแบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง และมีความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุด

แนวทางในการประเมินผลทางศิลปศึกษา

วิชาศิลปศึกษา ซึ่งลักษณะเนื้อหาและวิธีการแตกต่างกว่าวิชาอื่นในหลักสูตร เป็นวิชาที่มีองค์ความรู้ในเชิงคุณภาพ (Qualitative knowledge) มุ่งส่งเสริมความเป็นมนุษย์ การวัดผลและประเมินผลจึงมีทักษะยืดหยุ่น ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว (อารี สุทธิพันธ์, 2527) โดยทั่วไปจะให้ความสำคัญต่อการประเมินผลในด้านพัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่างๆ และพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนศิลปะ

โลเวนเฟลด์ และบริตเทน (Lowenfeld and Brittain, 1982) ได้เสนอแนวทางการประเมินผลทางศิลปศึกษา ตามลักษณะพัฒนาการความเจริญของงานของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. พัฒนาการทางอารมณ์ มีความสนุกสนานเพลิดเพลินในการทำงานศิลปะ แสดงให้เห็นถึงความมีสุขภาพจิตและอารมณ์ที่ดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง สร้างสรรค์ผลงานศิลปะได้อย่างอิสระ และพึงพอใจผลงานตน

2. พัฒนาการทางสติปัญญา มีความสามารถในการแสดงออก มีความรู้เรื่องของหลักการทำงานศิลปะ สามารถทำกิจกรรมศิลปะได้อย่างถูกต้องและประณีต รู้จักแก้ปัญหาในการทำงานศิลปะ

3. พัฒนาการทางร่างกาย มีความสามารถใช้เครื่องมือ วัสดุ ได้อย่างคล่องแคล่ว ว่องไว มีความแม่นยำ ผลงานศิลปะที่สร้างขึ้นมีลักษณะสัมพันธ์กับความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของตนเอง

4. พัฒนาการทางการรับรู้ มีความสนใจในการแสดงออก การบรรยาย การอภิปรายเกี่ยวกับผลงานศิลปะ และสามารถแสดงความรู้ ความเข้าใจได้อย่างมั่นใจถูกต้องตามเกณฑ์การพิจารณาทางศิลปะ เกิดความรู้สึกรับรู้ถึงความงามที่ปรากฏในศิลปะ

5. พัฒนาการทางสุนทรียภาพ มีความชื่นชมในคุณค่าความงามของศิลปะ สามารถแสดงความคิดเห็น บรรยาย หรือวิจารณ์ผลงานศิลปะ โดยให้เหตุผลตามหลักการทางศิลปะได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

6. พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ ทำงานศิลปะได้อย่างอิสระ โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น แสดงความคิดอย่างก้าวหน้าและเชื่อมั่นในความคิดตนเอง ไม่ลอกเลียนแบบของผู้อื่นผลงานที่แสดงออกมีความงดงาม และมีลักษณะที่แตกต่างไปจากผู้อื่น

7. พัฒนาการทางสังคม สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข รู้จักการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เข้าใจในการแสดงออกของผู้อื่น

นอกจากการประเมินผล โดยอาศัยแนวทางการพิจารณาพัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว การประเมินผลโดยการสังเกตพฤติกรรมในการเรียนศิลปะ ก็มีความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ วิรัตน์ พิชญไพบุลย์ (2520) ได้กล่าวว่าพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนศิลปะนี้จะสัมพันธ์กับความมุ่งหมายของการศึกษาทุกด้าน เป็นพฤติกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ เพื่อศิลปะนิยมและอารมณ์กับความรู้สึกในงานศิลปะ ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 6 ประการ คือ

1. พฤติกรรมการเรียนรู้ มีความฉับพลันในการรับรู้คุณค่าความงามของศิลปะมีความสามารถในการสังเกต การเห็น การระลึก หรือจดจำลักษณะความงามในสิ่งแวดล้อม

2. พฤติกรรมในการรับรู้และเข้าใจ

3. พฤติกรรมในปฏิกิริยาที่แสดงออก มีประสบการณ์และอารมณ์ในการแสดงออกงาน

ศิลปะ มีความรู้สึก อารมณ์ในปฏิกิริยาตอบโต้ สร้างสรรค์

4. พฤติกรรมในการวิเคราะห์ มีความสามารถบรรยาย อธิบายลักษณะในงานศิลปะ และสามารถตีความ หรือใช้วิจารณ์งานในการคาดคะเน

5. พฤติกรรมในการพินิจและประเมินผล มีความสามารถวิจารณ์พินิจงาน และประเมินผลงานศิลปะ

6. พฤติกรรมในการจัดและดำเนินงานอย่างมีระเบียบวินัย มีความสามารถในการสร้างสรรค์ รู้จักแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ ใช้เครื่องมือและวัสดุประกอบงานศิลปะได้อย่างเชี่ยวชาญ

นุชนารถ เหลืองอังกูร 2541 วารสาร การวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 กรกฎาคม 2541 การประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงาน (Portfolios Assessment) อาจเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ในการประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ซึ่งจัดการเรียนการสอน จะเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นผู้ค้นพบสร้างงาน และเป็นผู้สร้างความรู้เพื่อสนองความสามารถทางสติปัญญาที่หลากหลาย เน้นการประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนแต่ละคน มากกว่าที่จะเปรียบเทียบความสามารถของนักเรียนกับกลุ่มเป็นวิธีการประเมินผลที่ใช้ได้ทั้งการประเมินย่อย (Formative) เพื่อพัฒนาผู้เรียนและประเมินผลรวม (Summative) และสามารถนำไปใช้ประกอบการให้ระดับคะแนนเพื่อผลการเรียนได้

เกษร ธิตะจาวี, 2542 การประเมินตนเอง (Self Evaluation)นักเรียนอาจได้รับคำแนะนำให้ประเมินตนเอง ได้หลายวิธี เช่น สังเกต ผลงานของตนเอง การประเมินตนเอง จะช่วยให้นักเรียนรู้จักควบคุม มีวินัยในตนเอง และรู้จักพิจารณาไตร่ตรองในผลงาน

สรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอน เป็นการตรวจสอบการเรียนรู้ และพัฒนาการของผู้เรียนทางด้านต่างๆ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของผู้เรียนด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก และทักษะในการปฏิบัติงานต่างๆ โดยใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการวัด และใช้วิธีการหลายรูปแบบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า การวัดและประเมินผลมีจุดประสงค์หลักที่สำคัญ คือ การนำผลจากการวัดและประเมินไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน (Gronlund, 1981) เพื่อหาแนวทางแก้ไขวิธีการสอนและเป้าหมายการเรียนการสอน ให้ตอบสนองกับความต้องการของผู้เรียน (De Francesco, 1958)

4. ครูศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา

ผดุง พรหมมูล (2527) กล่าวว่า ครูศิลปศึกษาต้องมีความรู้ในเนื้อหาวิชาศิลปศึกษา มีความเข้าใจในหลักสูตรแต่ละระดับ ตลอดจนความมุ่งหมายของศิลปศึกษาในระดับต่างๆ และมีความสามารถในการสอน การใช้เทคนิควิธีการสอนที่จะถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปศึกษา ให้กับผู้เรียนด้วยกระบวนการที่เหมาะสม

บุคลิกลักษณะของครู

บุคลิกของครูมีอิทธิพลต่อนักเรียน เพราะนักเรียนชอบเลียนแบบและจดจำบุคลิกลักษณะของครูที่ตนพอใจมาปรับเป็นบุคลิกของตน ดังที่ นवलเพ็ญ วิเชียรโชติ (2515) ได้ให้แนวคิดว่าจะเป็นเรื่องตลกตลกกันว่า ครูจะเปลี่ยนบุคลิกภาพด้านใดนั้นให้ดูพฤติกรรมที่เกิดขึ้นของนักเรียน ดังนั้นในการสอน ครูจึงควรสร้างบุคลิกที่ดีให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง เพื่อจะได้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน นอกจากนี้บุคลิกภาพของครูยังมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน สุชา จันทน์เอม (2524) ได้กล่าวถึงบุคลิกที่ดีของครูว่า ครูควรมีความสนใจและเอาใจใส่นักเรียน มีความเมตตา กระตือรือร้น มีอารมณ์ขัน ร่าเริง มีความยุติธรรม มองโลกในแง่ดี มีความอดทนและควบคุมอารมณ์ได้ดี และมีรูปร่างและกิริยาท่าทางดี

วิรุณ ตั้งเจริญ (2527) แสดงความเห็นเพิ่มเติมว่า ครูผู้สอนศิลปศึกษาควรเป็นคนมีใจกว้างและมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โยแซง (Yochin,1967) ได้กล่าวสรุปถึงบุคลิกลักษณะที่ดีของครูศิลปศึกษาว่า ควรมีกิริยาท่าทางเรียบร้อย สุขภาพและเสียงดี อารมณ์ขัน ความกระตือรือร้น ความเห็นอกเห็นใจ การเตรียมการสอน ความสนใจต่อนักเรียน รักความก้าวหน้า มีความสามารถในการแสวงหาแหล่งข้อมูลความรู้ มีความทันสมัยในทางการศึกษาและศิลปศึกษา โดยการเข้าร่วมประชุม สัมมนา ติดตามอ่านเรื่องราวเกี่ยวกับศิลปศึกษาที่เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ

สุลักษณ์ ศรีบุรี (2530) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติในด้านต่างๆ ของครูผู้สอนศิลปศึกษา ไว้ว่า ในด้านบุคลิกภาพนั้น ครูควรเป็นผู้มีรูปร่างหน้าตาดี เสียงดังฟังชัด สุขภาพพลานามัยดี สุขภาพ มีอารมณ์ขัน ชอบความเป็นระเบียบ เข้าใจผู้อื่น มีความประณีต และมีความยุติธรรม ในด้านความสามารถนั้นควรเป็นผู้มีสติปัญญาไหวพริบดี รู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เข้าใจในตัวผู้เรียน เข้าใจในตัวผู้เรียน สามารถแยกแยะความสามารถของนักเรียนแต่ละคนได้ ส่วนในด้านการสอนซึ่งเป็นบทบาทสำคัญที่สุดนั้น ครูควรเป็นผู้ที่สามารถพัฒนาวิธีสอนโดยใช้วัสดุทัศนูปกรณ์อย่างสม่ำเสมอ รู้จักกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ให้นักเรียนได้มี

โอกาสสำรวจ ทดลองปฏิบัติงาน หาประสบการณ์อย่างอิสระ ได้เผชิญกับปัญหา ได้แก้ไขปัญหาลงมือด้วยการคิดไตร่ตรอง พิจารณาและวิเคราะห์ด้วยตนเองเพื่อส่งเสริมความมั่นใจในตนเอง และควรรู้จักสอนให้ผู้เรียนได้ประเมินผลตนเอง รู้จักพัฒนาการด้านความคิด อารมณ์และการแสดงออก

อุบล ตูจันดา (2532) กล่าวว่า คุณลักษณะของครูศิลปศึกษาที่กำหนดการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากควรจะมีความรู้พื้นฐานทางด้านศิลปศึกษาเป็นอย่างดีแล้วจะต้องมีความรู้ในวิธีการและเทคนิคการสอนอีกด้วย

จากแนวคิดของนักวิชาการและนักการศึกษาเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะของครูศิลปศึกษา จึงสรุปได้ว่า บุคลิกลักษณะของครูศิลปศึกษาที่จะต้องประกอบด้วย มีความรู้ความสามารถ และการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน และควรมีความประพฤติที่ดี ที่แสดงถึงความ เป็นครู

บทบาทหน้าที่ของครู

การจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ ครูจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร การที่ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ ได้ดีนั้นย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของครูเป็นสำคัญ ดังที่ ภิญญู สาร (2522) ได้ให้ความเห็นว่า ครูเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี และทำให้แผนการศึกษาของชาติดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้อย่างได้ผล อันจะเป็นผลต่อการพัฒนาคนในชาติให้เป็นพลเมืองดีมีประสิทธิภาพและเป็นกำลังสำคัญของชาติ ครูจึงเป็นผู้ที่ทำงานหนัก ทั้งในด้านการถ่ายทอดวิชาความรู้ และการอบรมสั่งสอนนักเรียนให้ประพฤติคนเป็นพลเมืองดีของสังคม พร้อมกันนี้ยังต้องเป็นแบบอย่างที่ดีของศิษย์และคนทั่วไป หน้าที่หลักของครู คือการสั่งสอนและการอบรม ผู้เป็นครูต้องใช้เวลาในชีวิตของตนเองกว่าครึ่งหนึ่งเพื่อการกระตุ้นพฤติกรรมของนักเรียนให้เกิดความรู้ ความคิด และยกระดับการศึกษาของเด็กให้สูงขึ้น วิชาที่ครูต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ หมายถึง การมีความรู้ดีและการรู้จักเลือกเทคนิคการสอนที่เหมาะสม การมีทั้งศาสตร์และศิลป์จะทำให้การสอนของครูมีประสิทธิภาพ ทำให้นักเรียนมีความสุขในการเรียน ทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพซึ่งจะนำไปสู่สัมฤทธิ์ผลทางการศึกษา (ณรงค์ บุญมี, 2521)

บทบาทหน้าที่ของครูประถมศึกษาและครูศิลปศึกษามีความคล้ายคลึงกัน แต่เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษามีทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ จึงทำให้บทบาทหน้าที่ของครู

ศิลปศึกษามีลักษณะเฉพาะขึ้น จากการศึกษาค้นคว้าที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของครูศิลปศึกษา ได้มีนักการศึกษากล่าวถึงไว้ดังนี้คือ

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2528) กล่าวว่า ครูผู้สอนศิลปศึกษานั้นจะต้องรู้บทบาทและหน้าที่ของตนเองว่า ตนเองเป็นครูสอนศิลปะมิใช่ศิลปิน การที่จะสอนศิลปะได้ดีครูจะต้องมีความรู้ทางด้านศิลปะ และมีทักษะในสิ่งที่จะสอนเป็นอย่างดี

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2528) กล่าวว่า ครูผู้สอนศิลปศึกษาควรเป็นผู้ที่เข้าใจความมุ่งหมายของการให้การศึกษาระบบบทบาทของศิลปศึกษา ที่จะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ควรชวนขยายหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องแนวทางการสอนศิลปศึกษาและความรู้ทางศิลปศึกษา โดยเฉพาะในเรื่องที่จำเป็นต้องใช้สำหรับการสอนศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา

ทิตนา แหมมณี (2526) กล่าวว่า ครูผู้สอนศิลปศึกษาควรรู้จักการวางโครงการสอนปรับปรุงแผนการสอนให้กับสภาพท้องถิ่นหรือเหตุการณ์ปัจจุบัน จัดกิจกรรมให้เหมาะสม สร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น อภิปราย วิจารณ์อย่างมีเหตุผล ประเมินผลด้วยความยุติธรรม และจัดนิทรรศการผลงานศิลปะของนักเรียนอยู่เสมอ

สภาพและปัญหาของครูศิลปศึกษาในปัจจุบัน

ครูศิลปศึกษาจะเป็นผู้ดำเนินการจัดการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์ จัดเนื้อหาและกิจกรรม เลือกใช้วิธีสอนให้เหมาะสม และจัดเตรียมวัสดุให้พร้อม ครูศิลปศึกษาจึงมีบทบาทสูงสุดในการที่จะทำให้การเรียนการสอนศิลปศึกษา บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร และจากการศึกษางานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวกับโรงเรียนประถมศึกษาในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะประสบปัญหาการขาดแคลนครูผู้สอนศิลปศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนจึงมักแก้ปัญหาด้วยการจัดให้ครูอื่นๆที่พอสอนได้ให้มาสอนศิลปศึกษา ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปศึกษา และเป็นผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชานี้ตกต่ำ

เลิศ อำนันทนะ (2523) กล่าวว่าสภาพของครูผู้สอนศิลปะในโรงเรียนประถมศึกษานั้น ได้พิจารณาจำแนกครูผู้สอนศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ครูที่ศึกษาทางศิลปะมาโดยเฉพาะ ครูเหล่านี้มีความรู้และความสามารถทางศิลปะค่อนข้างดี แต่จะมีลักษณะนิสัยของความเป็นศิลปินหรือช่างติดมาด้วย จึงสอนศิลปศึกษาโดยเน้นคุณค่าทางศิลปะมากกว่าคุณค่าทางการศึกษา

2. ครูที่เคยมีพื้นฐานทางศิลปะมาบ้าง ครูประเภทนี้มักไม่ค่อยมีลักษณะเด่น หรือด้อยอย่างชัดเจน จะทำการสอนได้ดีระดับปานกลาง ไม่เป็นอันตรายต่อการเรียนของนักเรียนมากนัก หากมีประสบการณ์หรือระยะเวลาหนึ่งจะสามารถทำการสอนได้ดียิ่งขึ้น

3. ครูที่ขาดความรู้ทางศิลปะ ได้แก่ ครูที่ถูกผู้บริหารบังคับหรือขอร้องให้สอนแทนในกรณีที่โรงเรียนขาดแคลนครูผู้สอนศิลปะ ครูประเภทนี้มักขาดความรู้ทางศิลปะ ขาดหลักการและวิธีสอน วิธีการสอนจะดำเนินรอยตามครูอาจารย์รุ่นเก่าที่เคยประสบผลดีมาแล้ว การสอนโดยทั่วไปจึงมีลักษณะสอนให้ครบตรงตามตารางสอนไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น มักขาดความริเริ่มใหม่ ๆ ที่เป็นพื้นฐานให้การเรียนการสอนก้าวหน้า

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุต (2525) ได้ทำการสำรวจเพื่อหาสภาพที่แท้จริงของครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาในเขตกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด รวม 284 โรงเรียน ในช่วงปี พุทธศักราช 2514-2525 โดยใช้แบบสอบถามและสังเกตการสอน ได้พบข้อสรุปที่สอดคล้องกับคำกล่าวของ เลิศ อานันทนะ (2523) ที่กล่าวว่า ครูผู้สอนศิลปศึกษามีครูหญิงมากกว่าครูชาย ครูบางคนสอนศิลปศึกษาเพราะผู้บริหารโรงเรียนกำหนดให้สอน และสอนไปตามเอกสารหลักสูตร ครูที่มีประสบการณ์การสอนมานานมักไม่มีการวางแผนการสอนระยะยาว และไม่เตรียมการสอนล่วงหน้าอย่างมีระเบียบ ครูแสดงตนเป็นผู้ให้เสรีภาพในการทำงานศิลปะแก่นักเรียนด้วยการให้นักเรียนวาดอะไรก็ได้ ปั้นอะไรก็ได้ ทำศิลปะอะไรก็ได้มากเกินไป จนนักเรียนไม่มีจุดมุ่งหมายในการทำงาน และไม่มีพื้นฐานที่จะช่วยเป็นแรงบันดาลใจให้ทำงานศิลปะ ประการสุดท้ายคือ ครูผู้สอนศิลปศึกษาที่เป็นศิลปินหรือได้รับการฝึกฝนมาทางศิลปะโดยเฉพาะมักถือว่างานศิลปะของนักเรียนไม่มีความหมาย เพราะไม่มีความงามหรือมีคุณค่าเหมือนผลงานของศิลปินที่เป็นผู้ใหญ่ และครูจะให้คะแนนผลงานของนักเรียนโดยไม่บอกเหตุผลกับรายละเอียดของการให้คะแนนนั้น ๆ

ปัญหาการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนเกิดขึ้นกับครูผู้สอนเป็นส่วนใหญ่ ดังเช่น จากผลงานวิจัยดังนี้คือ จากผลงานวิจัยของ ดวงคำ ธวัชคำ (2524) พบว่า ครูมีความรู้และทักษะไม่เพียงพอทั้งงานสอน งานถักทอ การจัดออกแบบและสร้างสรรค์จากวัสดุต่างๆ ขาดความรู้ด้านการประเมินผลงานภาพพิมพ์ การปั้น และการวาดภาพระบายสี และผลงานวิจัยของ สันทนา นิพนธ์วิทยา (2524) พบว่า ครูขาดความถนัดในการสอนศิลปศึกษา จึงละเลยการสอนเป็นผลให้นักเรียนขาดความรู้ ทักษะพื้นฐานและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และจากผลงานวิจัยของ มีนา คงสุริยะนาวิณ (2528) พบว่า ครูไม่สามารถสอนได้ทั้งหมดโดยเฉพาะศิลปศึกษา และจากผลงานวิจัยของ วุฒิ วัฒนสิน (2533) พบว่า ศิลปศึกษาไม่ได้รับการส่งเสริมเท่าที่ควร ผลการสอนจึงค่อนข้างล้มเหลว ปัญหาที่พบคือการขาดแคลนครูผู้สอน และจาก

ความเชื่อที่ว่าใครก็สอนศิลปศึกษาได้นั้น นับว่าเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ลายทัศนคติทางศิลปะของเด็ก เพราะครูที่ขาดความรู้พื้นฐานทางศิลปะ ย่อมไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์ได้ รวมทั้งพัฒนาการของเด็กได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนปัญหาจากผู้บริหารและผู้ปกครอง ที่ไม่ให้การสนับสนุนกิจกรรมศิลปศึกษาเท่าที่ควร รวมถึงการจัดการสอนศิลปศึกษาที่ไม่สัมพันธ์กับวิชาอื่น และจากผลงานวิจัยของ บรรจง บุญการี (2532) ได้สรุปปัญหาการสอนศิลปศึกษาว่า ครูขาดความรู้ ความถนัด ความมั่นใจในการสอน การวัดและประเมินผล และครูส่วนใหญ่มีความต้องการเข้ารับการอบรม สัมมนาเชิงปฏิบัติการในทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พีระศักดิ์ เทพไตรรัตน์ (2534) ที่สรุปปัญหาการสอนศิลปศึกษาว่า ครูไม่มีความสามารถในการเตรียมการสอน เนื่องจากขาดความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาศิลปศึกษาในหลักสูตร และไม่มีเวลาหาความรู้เพิ่มเติมเพราะต้องสอนทุกวิชา และจากผลการวิจัยของ พิภพ ปิติ (2533) ได้สรุปว่า ครูมีความต้องการพัฒนาสมรรถภาพด้านการสอนศิลปศึกษา ในด้านเทคนิควิธีการสอน การวัดและประเมินผล รวมทั้งสื่อการสอน อยู่ในระดับมาก

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ได้กล่าวถึงปัญหาและความต้องการของครู จากประสบการณ์ที่ได้ไปอบรมครูเกี่ยวกับการสอนศิลปศึกษา ดังนี้

1. ครูต้องการเข้ารับการอบรมทางด้านความรู้และฝึกทักษะเพิ่มเติมในด้านวิชาศิลปะ เช่น ศิลปะพื้นบ้าน สุนทรียศาสตร์ และการวิจารณ์ศิลปะ
2. ครูส่วนมากต้องการที่จะได้รับการอบรมทางด้านวิธีสอนศิลปศึกษา โดยเฉพาะการส่งเสริมกระบวนการเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ การวัดผลและการประเมินผลศิลปศึกษา
3. ครูส่วนมากมีความคิดว่า ผู้ปกครองขาดการสนับสนุนให้นักเรียนเรียนวิชาศิลปศึกษา
4. ครูส่วนมากต้องการให้ผู้บริหารเข้าใจ เห็นใจ และสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาอย่างจริงจัง โดยเฉพาะด้านสื่ออุปกรณ์ และห้องปฏิบัติการทางศิลปะ

ประเสริฐ ศิลวัฒนา (2529) ได้สรุปปัญหาการเรียนการสอนวิชาศิลปะไว้ว่าเกิดจากปัจจัย 4 ประการ คือ

1. ปัญหาที่เกิดจากผู้สอน อันเนื่องจากครูผู้สอนส่วนใหญ่ ไม่มีพื้นฐานทางด้านศิลปะ ทำให้ขาดความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนทักษะและเทคนิคในการสอน
2. ปัญหาที่เกิดจากผู้บริหาร ผู้บริหารส่วนมากขาดพื้นฐาน ความรู้ทางศิลปะ จึงมองไม่เห็นความสำคัญ จึงทำให้ขาดการสนับสนุนด้านต่าง ๆ ในที่สุด

3. ปัญหาจากผู้ปกครอง ผู้ปกครองส่วนมากมุ่งหวังให้ลูกหลาน ของตนได้เรียนวิชาที่เป็นทักษะต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้สอนเรียนต่อในระดับสูงขึ้น จึงไม่สนับสนุนให้เรียนทางด้านศิลปศึกษา
4. ปัญหาที่เกิดจากตัวนักเรียน ซึ่งเป็นผลจากครูผู้สอน และผู้ปกครองที่ไม่เข้าใจทางด้านจิตวิทยาของเด็ก และไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้น่าสนใจเด็กเกิดความเบื่อหน่าย ต่อการเรียนวิชาศิลปศึกษา และส่งผลต่อทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชาศิลปศึกษาในที่สุด

ปัญหาการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าเกิดจากปัจจัยสำคัญต่าง ๆ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาจากตัวครูศิลปศึกษา ทั้งครูที่มีความรู้ทางศิลปะและครูที่ไม่มีความรู้ทางศิลปะ ซึ่งยังขาดความรู้ ความเข้าใจในหลักสูตร ปรัชญาการสอนศิลปศึกษา จุดมุ่งหมายในการสอน รวมถึงปัญหาเรื่องเวลาในการปฏิบัติงานของครู
2. ปัญหาจากผู้บริหารที่ไม่เห็นความสำคัญและไม่สนับสนุนศิลปศึกษาเท่าที่ควร
3. ปัญหาจากการบริหารหลักสูตร อันเนื่องมาจากการขาดคู่มือ ตำราเอกสารประกอบการสอนศิลปศึกษา
4. ปัญหาจากตัวนักเรียนที่ไม่เห็นความสำคัญของวิชาศิลปศึกษา ทำให้ความสนใจลดน้อยลง ซึ่งส่งผลต่อการเรียนศิลปศึกษาในระดับสูงขึ้น
5. ปัญหาจากผู้ปกครองที่ไม่สนับสนุนให้นักเรียนเรียนวิชานี้ทำให้เด็กมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อศิลปศึกษาในที่สุด

จากที่กล่าวมานี้ทำให้มองเห็นภาพรวมของการเรียนการสอนศิลปศึกษาได้ว่า ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรอันเนื่องมาจาก “ครู” เพราะถ้าครูเป็นคนที่มีความรู้ จะสามารถแก้ปัญหาต่างๆได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ขวัญเรือน อาชีวะบูลโยบล (2527) ที่ว่า ครูที่มีความรู้จะสามารถคิดวิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน สามารถทำและดัดแปลงกิจกรรมการเรียนการสอน และจัดสภาพแวดล้อมของห้องเรียนได้เหมาะสม ทั้งยังเกิดบรรยากาศการเรียนการสอนที่ดี และปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ทำให้ครูศิลปศึกษา ไม่สามารถทำการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพคือ แนวคิดแบบสมัยใหม่ (Trends) ซึ่งถูกนำมาใช้ในการเรียนการสอนของประเทศไทยอยู่เสมอ ถ้านักวิชาการและนักการศึกษา หรือผู้เชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะด้านนั้น มีความพร้อมในการเผยแพร่แนวความคิด เนื้อหาความรู้ กระบวนการที่จะนำแนวคิดนั้นมาใช้ในการเรียนการสอน รวมทั้ง

ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ให้กับบุคลากรทางการศึกษาในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรระดับผู้ปฏิบัติการที่มีหน้าที่โดยตรงในการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแนวคิดนั้น คือ “ครูผู้สอน” เพื่อให้ครูได้มีโอกาสทำความเข้าใจในเนื้อหาวิชาการของแนวคิดนั้นอย่างถ่องแท้ ผู้วิจัยเชื่อว่า ครูที่มีคุณภาพดีจะสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งปัญหาการนำแนวคิดใหม่ๆมาใช้ในการเรียนการสอนศิลปศึกษา ทำให้สภาพการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษาในต่างประเทศ มีสภาพปัญหาดังนี้คือ

อัล-มุฮันนา (Al-Muhanna,1989) ทำการวิจัยเรื่อง ศิลปศึกษาเชิงหลักการพื้นฐาน (Discipline – Based Art Education : DBAE) ตามแนวคิดตะวันตกในคูเวต ซึ่งแกนความรู้ทั้ง 4 แกน ประกอบไปด้วย ศิลปะปฏิบัติ ประวัติศาสตร์ การวิจารณ์ศิลปะและสุนทรียศาสตร์ พบสภาพและปัญหาว่า ศิลปศึกษาเชิงหลักการพื้นฐานหรือดีบีเออีได้รับความสนใจและถูกบรรจุไว้ในหลักสูตร แต่ครูศิลปศึกษาและศึกษานิเทศก์ส่วนใหญ่ ยังไม่สามารถสอนได้ครบตามแกนความรู้ทั้ง 4 แกนของหลักการดีบีเออี เพราะยังขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในแกนความรู้ทั้ง 4 ดังนั้น ความต้องการของครูและศึกษานิเทศก์ส่วนใหญ่คือ การได้รับการพัฒนาตนเองด้วยการฝึกอบรม

แนนซี ฮัคเจนน์ (Nancy Haugen ,1999) กล่าวถึง ปัญหาการเรียนการสอนศิลปศึกษาตามแนวศิลปศึกษาแบบดีเออี ว่าในช่วงปีการศึกษา 1997-1998 โรงเรียนประถมศึกษาคือ Principle Wood Elementary school ได้นำแนวตามแนวศิลปศึกษาแบบดีเออีมาใช้ในการเรียนการสอนศิลปศึกษา ในขณะที่ครูผู้สอนไม่เคยผ่านการฝึกอบรมมาก่อน ซึ่งครูศิลปศึกษาทั้งหมดให้ความร่วมมือในการใช้โปรแกรมนี้กับเด็กนักเรียนในตลอดช่วงปีการศึกษานั้น แต่พบว่าไม่มีครูผู้สอนศิลปศึกษาท่านใดที่สามารถใช้โปรแกรมนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากครูไม่สามารถทำการสอนโดยใช้การสอนแบบสาธิตได้ เพราะครูไม่มีความรู้ ความสามารถในเทคนิคศิลปศึกษาแบบดีบีเออี แต่ทางโรงเรียนยังให้ความสำคัญต่อแนวศิลปศึกษาแบบดีเออี ดังนั้น ในช่วงภาคฤดูร้อนของปีการศึกษา 1998 ทางโรงเรียนจึงให้ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่ ได้รับการฝึกอบรม ซึ่งมีความคาดหวังว่าครูศิลปศึกษาจะมีความสามารถในเทคนิคศิลปศึกษาแบบดีบีเออีมากขึ้น เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

5. การพัฒนาครูศิลปศึกษา

การพัฒนา

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2523) กล่าวว่า การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง มีการวางแผนที่แน่นอนกำหนดไว้ล่วงหน้า ซึ่งทิศทางที่กำหนดนี้จะเป็นสิ่งที่ดีสำหรับกลุ่มคนหรือชุมชน

สนิท เจริญธรรม (2530) กล่าวว่า การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้มีความสามารถในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นไปตามความต้องการของคนส่วนใหญ่ รวมถึงการประยุกต์ใช้ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมา เพื่อแก้ปัญหาหรือหาข้อยุติสถานการณ์ใหม่ๆ ที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น ความหมายของ “การพัฒนา” คือ การเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนที่แน่นอนกำหนดไว้ล่วงหน้า เพื่อให้มีความสามารถในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นไปตามความต้องการของคนส่วนใหญ่ รวมถึงการประยุกต์ใช้ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมา เพื่อแก้ปัญหาหรือหาข้อยุติสถานการณ์ใหม่ๆ ที่แตกต่างกันออกไป

การพัฒนาบุคลากร

นักวิชาการหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นและให้ความหมายของคำว่า การพัฒนาบุคลากรไว้ต่าง ๆ ดังนี้

ชาญชัย ลวิตรังสิมา และ เชิดวิทย์ ฤทธิ์ประศาสน์ (2520) ได้ให้ความเห็นว่าการพัฒนาบุคลากร หมายถึง การเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญงาน และทัศนคติของบุคคลเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมในลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์การสภาพแวดล้อมโดยทั่วไป ซึ่งจะช่วยให้บุคคลมีประสิทธิภาพในการทำงานสูงยิ่งขึ้น และมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

สมพงศ์ เกษมสิน (2526) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากร หมายถึง กรรมวิธีต่าง ๆ ที่มุ่งจะเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์เพื่อให้ทุกคนในหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งสามารถปฏิบัติหน้าที่อยู่ในความรับผิดชอบได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้การพัฒนาคณะบุคคล ยังมีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานให้เป็นไปในทางที่ดี มีกำลังใจ รักงาน มีกำลังขวัญในการปฏิบัติงาน และมีความคิดริเริ่มเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น

สมาน รังสิโยภุชฎี (2528) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาบุคลากร หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการทำงานที่ขึ้น ตลอดจนมีทัศนคติที่ดีในการทำงานอันจะเป็นผลให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น หรืออีกนัยหนึ่ง การพัฒนาบุคลากร เป็นกระบวนการที่จะเสริมสร้างและเปลี่ยนแปลงผู้ปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ความสามารถ ทักษะ อุปนิสัย ทัศนคติ และวิธีการในการทำงาน อันจะนำไปสู่ประสิทธิภาพในการทำงาน

กิติมา ปรีดีติลล (2532) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากร หมายถึง กระบวนการหรือกรรมวิธีต่าง ๆ ที่มุ่งจะเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญประสบการณ์ให้กับบุคคลในองค์กร ตลอดจนพัฒนาทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานให้เป็นไปในทางที่ดี มีความรับผิดชอบต่องานอันจะทำให้งานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ยุพิน วรพุทธานนท์ (2533) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน หมายถึง การดำเนินการตามกระบวนการเพื่อปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียน คือ ครู-อาจารย์ ให้มีความรู้ มีทักษะ และมีทัศนคติที่ดีขึ้นตั้งแต่ครู-อาจารย์ เริ่มได้รับการบรรจุ เข้าทำงานจนกระทั่งปลดเกษียณ อันจะมีผลให้โรงเรียนมีคุณภาพดีขึ้นด้วย

จากแนวคิดของนักวิชาการและนักการศึกษาที่กล่าวมาแล้วอาจสรุปได้ว่า การพัฒนาบุคลากร หมายถึง กระบวนการเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้มีความรู้ ทักษะ ทัศนคติที่จะปฏิบัติงานเพื่อก่อให้เกิดคุณภาพและประสิทธิภาพต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ ดังนั้นบุคลากรควรได้รับการพัฒนาอย่างมีระบบต่อเนื่องตามวัตถุประสงค์อย่างสม่ำเสมอ

ความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร

ในการบริหารงานขององค์กรหรือหน่วยงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบริหารงานบุคคล มีความจำเป็นที่ต้องพัฒนาบุคลากรอยู่เสมอ ด้วยเหตุผลหลายประการ มีผู้เสนอเหตุผลและความคิดเห็นของความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร ไว้ดังนี้

ชาญชัย ลวิตรังสิมา และ เชิดวิทย์ ฤทธิ์ประศาสน์ (2520) กล่าวถึง ความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากรไว้ว่า องค์กรย่อมเคลื่อนไหว และเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมอยู่เสมอ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว อาจจะเป็นไปในทางก้าวหน้าหรือเสื่อมลงก็เป็นได้ ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดย่อมจำเป็นที่จะต้องพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงนั้น กล่าวคือ ถ้า

องค์การเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อม ซึ่งอย่างน้อยต้นเหตุแห่งความเสื่อมอาจจะมาจากบุคคลในองค์การเป็นสาเหตุประการหนึ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ต้องฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรในองค์การให้มีคุณภาพดีขึ้น เพื่อแก้เหตุแห่งความเสื่อมนั้นให้ถูกจุดในทางตรงข้ามหากองค์การเปลี่ยนแปลงไปในทางก้าวหน้า ก็ต้องฝึกอบรมและการพัฒนาบุคลากร ให้สอดคล้องไปกับความก้าวหน้าขององค์การเช่นกัน

พินัส หันนาคินทร์ (2524) ได้กล่าวถึงหลักการ เหตุผลและความจำเป็นที่จะต้องจัดการพัฒนาบุคลากร สรุปได้ดังนี้คือ

1. ประสิทธิภาพผลของโรงเรียนย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน ประสิทธิภาพของผู้ปฏิบัติงานย่อมจะเพิ่มขึ้นจากการที่โรงเรียนให้โอกาสแก่เขาที่จะพัฒนาวิสัยความสามารถที่มีอยู่ในตัวของเขาเอง
2. การพัฒนาตนเองเป็นกิจกรรมตั้งแต่เกิดจนตาย การพัฒนาบุคลากรเป็นกิจกรรมที่จะต้องกระทำตั้งแต่แรกเข้าทำงานจนถึงเวลาที่จะต้องออกจากงานตามวาระ
3. โรงเรียนมีหน้าที่ที่จะต้องเสริมสร้างประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ทั้งเพื่อเตรียมคนไว้รับหน้าที่ใหม่และปรับปรุงงานที่ทำอยู่เดิมให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ทั้งเป็นคนละและรายบุคคลและบทบาทนี้จะต้องเพิ่มขึ้นเสมอ
4. จุดประสงค์ประการแรกของการพัฒนาบุคลากรนั้นเพื่อปรับปรุงคุณภาพของโรงเรียนให้สูงขึ้นและในกรณีเช่นนี้ก็จำเป็นที่จะต้องทำการปรับปรุงให้ปฏิบัติงาน ได้สามารถทำงานให้สอดคล้องกัน และด้วยคุณภาพที่ทัดเทียมกัน
5. โรงเรียนควรจะต้องถือว่าการพัฒนาตัวบุคคลนั้น เป็นการลงทุนรูปหนึ่งที่จะให้ผลในระยะยาว นอกจากเป็นการเสริมสร้างประสิทธิภาพของผู้ปฏิบัติงาน ยังเป็นการดึงดูดคนให้ปรารถนาที่จะทำงานอยู่กับระบบโรงเรียน มากขึ้น อันเป็นการสร้างความเป็นปึกแผ่นแน่นหนาให้แก่โรงเรียนนั้นโดยตรง

เมธี ปิลันธนานนท์ (2529) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการพัฒนาบุคลากรไว้ว่า ปัญหาที่จะแก้ไขข้อบกพร่องของครูที่ได้รับการฝึกฝนมาน้อยและขาดประสบการณ์อย่างไรเพื่อให้ครูทุกคนได้รับการพัฒนาทางการศึกษาและทางสังคมอย่างเสมอหน้ากัน และปัญหาจะกระตุ้นความเจริญงอกงามในอาชีพครูได้อย่างไร ปัญหาเช่นนี้ยังคงเป็นปัญหาทางการบริหารการศึกษาต่อไป แต่ก็ได้มีการคิดค้นวิธีการแก้ปัญหานี้แตกต่างกันเป็นเวลานานปี เพื่อหาทางสนองความต้องการในการปรับปรุงคุณภาพครูเช่น การจัดตั้งสถาบันครู ฝึกและหัดครูสอนรายวิชาต่าง ๆ การจัดรายวิชาให้เรียนในภาคฤดูร้อน การจัดประชุมหรือสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การจัดให้เรียนทาง

ไปรษณีย์ การจัดการสัมมนา เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นความพยายามที่จะทำให้บุคลากรมีทักษะในอาชีพทั้งสิ้น ปัจจุบันได้มีการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น ด้านฟิสิกส์ เคมี คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี ฯลฯ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาสำหรับครู เท่ากับก่อให้เกิดปัญหาในด้านแผนงานการศึกษาทั้งหมด ด้วยความเจริญก้าวหน้าทางจิตวิทยาการเรียนรู้ในเรื่องความรู้เกี่ยวกับความเจริญของงานและการพัฒนาของมนุษย์ รวมทั้งวิธีสอนต่างๆ การคำนึงถึงความแตกต่างของบุคคลเหล่านี้ จึงก่อให้เกิดความต้องการที่จะมีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องกันไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรทางการศึกษา “ครู” ซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านการศึกษาที่เรียนมา ดังนั้นจึงมีความแตกต่างกันในคุณภาพการศึกษา และด้วยเหตุนี้ ก่อให้เกิดความจำเป็นที่ต้องให้มีแผนงานการพัฒนาบุคลากรขึ้นในระบบโรงเรียน

พยอม วงศ์สารศรี (2530) ได้กล่าวว่าความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาบุคลากร เนื่องจากมีเหตุผลดังนี้

1. องค์การมุ่งหวังผลผลิตที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ ผู้ที่จะให้ผลผลิตดังกล่าวไปสู่จุดมุ่งหมายทางดั่งที่กำหนดไว้ก็คือ บุคคลในองค์การลำพังเพียงผู้จัดการหรือผู้บริหารยังไม่เพียงพอ จำเป็นต้องอาศัยบุคคลอื่น ๆ ที่จะร่วมแรงร่วมใจกันทำงานให้ประสบความสำเร็จ ฉะนั้นจำเป็นจะต้องมีหน่วยงานสอนให้เขาได้เรียนรู้งานนั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อความเข้าใจงานอันนำไปสู่ความรวดเร็วในการทำงาน และยังเป็นการป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากการทำงานนั้น ๆ ไป

2. ลักษณะงานในองค์การมีความแตกต่างจากความรู้ที่ได้รับจากสถานศึกษาบ้างเพราะสถานศึกษาจะให้ความรู้และฝึกฝนสิ่งกว้าง ๆ อาจไม่ได้เฉพาะเจาะจงและมีลักษณะพิเศษตามลักษณะเฉพาะของงานในองค์การ ฉะนั้นผู้สำเร็จการศึกษาจำเป็นต้องได้รับการเรียนรู้งานนั้นก่อนทำงาน เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน อันเป็นผลทำให้งานด้วยความสบายใจ

3. งานในองค์การจะมีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงอยู่เสมอการเปลี่ยนแปลงนี้จำเป็นต้องมีการปรับปรุงสื่อต่าง ๆ ให้เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงลักษณะงานหรือการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี อาทิ เช่น การนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในงานต่าง ๆ จำเป็นต้องฝึกอบรมให้บุคคลในองค์การสามารถทำงานใหม่ได้อย่างดี

4. บุคคลในองค์การจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา โดยธรรมชาติของมนุษย์เมื่อทำงานไปนาน ๆ ความเฉื่อยชา ความแข็งจะเกิดขึ้น ฉะนั้นองค์การจำเป็นต้องจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้น จูงใจให้เขาได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อไม่ให้เขาเกิดความรู้สึกว่าเขาอายุมากแล้วปล่อยให้เด็กรุ่นหลังทำจะต้องทำให้คนในองค์การเกิดจิตสำนึกว่าทุกคนไม่มีใครแก่เกินเรียน

อุทัย นิริญโต (2531) ได้กล่าวถึง ความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร ไว้ว่าการสรรหา และการคัดเลือกคน แม้จะได้มีคนที่มีความรู้ ความสามารถสูงอยู่แล้วก็ตามแต่ก็หายุดีลงแค่นั้น ไม่เพราะความเจริญทางวิชาการและเทคโนโลยีมีอยู่อย่างไม่หยุดยั้ง ซึ่งจำเป็นจะต้องนำมาใช้ในการบริหารงาน มิฉะนั้นองค์การจะก้าวไม่ทันโลก หลักการใช้คนให้เกิดประโยชน์สูงสุดจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มเติมอยู่เสมอ

ธงชัย สันติวงษ์ (2537) กล่าวว่า นอกเหนือจากการจัดให้มีการปฐมนิเทศแล้ว เมื่อพนักงานได้ดำเนินงานมาระยะหนึ่ง การฝึกอบรมซึ่งเป็นกิจกรรมการพัฒนาบุคลากรนั้นนับว่าเป็นงานสำคัญและจำเป็นที่ผู้บริหารต้องให้ความสนใจ ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะให้เป็นหนทางที่องค์การสามารถสำเร็จวัตถุประสงค์ได้ดีขึ้นด้วยกิจกรรมทางการอบรมนี้ พนักงานเก่าก็จะมีโอกาสได้รับความสามารถที่ติดตลอดเวลาตามทันกับความเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าใหม่ ๆ ทำนองเดียวกันกับพนักงานใหม่ก็จะได้มีโอกาสได้รับการฝึกฝนและพัฒนาที่ยิ่งขึ้นโดยเฉพาะในสังคมยุคปัจจุบัน มีความก้าวหน้าทางวิทยาการเกี่ยวกับผลผลิตเป็นอันมาก ก็ยิ่งทำให้ความจำเป็นเรื่องการฝึกอบรมมีความสำคัญยิ่งแต่ก่อน ทั้งนี้เพราะเหตุหลายประการ คือ

1. งานบางอย่างมีขอบเขตขยายกว้างขึ้น ซึ่งทำให้บุคคลจำเป็นต้องมีความรู้ความชำนาญมากขึ้นกว่าเดิม
2. ตรงข้ามในทางกลับกัน งานบางอย่างตามลักษณะงานที่เปลี่ยนไป อาจทำให้ต้องการให้บุคลากรที่มีความชำนาญเฉพาะเรื่องเฉพาะอย่างมากขึ้น
3. นอกจากนี้นางานหลาย ๆ ชนิดก็อาจจะหมดสิ้นไป โดยมีงานใหม่มาทดแทน เช่น การใช้เครื่องสมองกลลงบัญชีแทนการลงบัญชีด้วยมือ

จากความคิดเห็นของนักวิชาการ และเหตุผลดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปได้ว่าการพัฒนาบุคลากรมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะการพัฒนาครุถือเป็นการพัฒนาบุคลากร เพราะครุก็คือบุคลากรแต่เป็นบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งจำเป็นจะต้องได้รับการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม สังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มีผู้กล่าวถึงความหมายและความสำคัญของการพัฒนาบุคลากร และพัฒนาครุไว้ ดังนี้

การพัฒนาครุ

ยนต์ ชุ่มจิต (2535) การพัฒนาครุ คือการดำเนินการที่พยายามจะสร้างเสริมให้ครุมีความรู้ ความสามารถ เจตคติ บุคลิกภาพ คุณธรรมของความเป็นครุ ซึ่งสอดคล้องกับ กัฟฟ์ (Gaff, 1976) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากร (ครุ) มุ่งพัฒนาครุ เป็นการพัฒนาความก้าวหน้า

ของครู ในด้านทักษะ การรับรู้ และเทคนิคต่าง ๆ ในการเรียนการสอน และส่งเสริมความสัมพันธ์กับนักเรียน การพัฒนาครูให้มีคุณภาพ จำเป็นต้องทำอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของความเป็นครู การจะช่วยพัฒนาคุณภาพ วิธีการทำงาน ประหยัดเวลา และช่วยแก้ปัญหาในการทำงาน

การพัฒนาครูสอนศิลปศึกษา

การพัฒนาครูสอนศิลปศึกษา ขึ้นอยู่กับความพร้อมความสนใจ ความต้องการของแต่ละคน การพัฒนาครูสอนศิลปศึกษา เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งเพื่อปรับปรุงให้ทันต่อสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงของสังคม ไม่จำเป็นว่าจะศึกษาให้ได้ปริญญาบัตรเท่านั้น และคำนึงถึงความต้องการของครูศิลปศึกษา ซึ่งมีหลายวิธีดังนี้

1. เทคนิคการฝึกอบรม ที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทของผู้ให้การฝึกอบรม หรือวิทยากร ได้แก่ การบรรยาย การอภิปรายเป็นคณะ การประชุม เป็นต้น
2. เทคนิคการฝึกอบรม ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทผู้เข้ารับการอบรม ได้แก่ การอภิปราย การแก้ปัญหา การระดมสมอง เป็นต้น

อุทัย หิรัญโต (2531) กล่าวว่าวิธีการฝึกอบรมที่นิยมใช้กันอยู่ มีดังนี้ การบรรยาย การประชุมอภิปราย การแสดงบทบาทสมมติ การศึกษากรณีตัวอย่าง การสาธิต การสัมมนา การฝึกการทำงาน

1. การบรรยาย (Lecture)

การบรรยายเป็นวิธีการฝึกอบรมที่เก่าแก่ และใช้กันแพร่หลายวิธีหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการฝึกอบรมประเภทใด เพราะการบรรยายเป็นการใช้ปากพูด ให้ฟังเข้าใจความหมาย ทำให้เข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ การพูดจะอำนวยผลที่สุด แต่การบรรยายในการอบรมนั้น ผู้บรรยายต้องมีเทคนิคหรืออุปกรณ์ประกอบการบรรยายด้วย และที่สำคัญคือผู้บรรยายต้องสร้างบรรยากาศที่ตรึงใจ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมตลอดเวลา

2. การประชุมอภิปราย (Conference)

เป็นวิธีการฝึกอบรมวิธีหนึ่ง ส่วนใหญ่ใช้ในระดับผู้บังคับบัญชา ทั้งนี้เพราะการประชุมอภิปรายเป็นการประชุมเพื่อปรึกษาหารือกันขบปัญหาแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ความคิดเห็น เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจในแนวเดียวกัน และเกิดการประสานงาน การประชุมอภิปราย มักจัดผู้เข้าอบรมเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ในลักษณะของการแยกองค์ประชุมใหญ่ การฝึกอบรมที่ใช้วิธีอภิปรายโดยทั่วไปใช้การพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับนโยบายหรือแผนงานการแก้ความขัดแย้ง การวิเคราะห์ปัญหา และซักถาม ความเข้าใจในการปฏิบัติงานที่ดำเนินไปแล้ว

3. แสดงบทบาทสมมุติ (Role playing)

คือการจัดการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม แสดงเรื่องราวที่สมมุติขึ้น ให้เหมือนกับเหตุการณ์จริง โดยผู้แสดงแต่ละคนไม่ซักซ้อมบทบาทหรือเจรจามาก่อน ซึ่งถือว่าเป็นการเรียนรู้โดยการลงมือทำ โดยทั่วไปจะใช้ในการพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์การสั่งงานการมอบหมายหน้าที่ การใช้ภาวะผู้นำ การฝึกวิธีนี้จะช่วยให้เกิดความสุขและเรียกร้องความสนใจ รวมทั้งสนิทสนมคุ้นเคยระหว่างผู้แสดงได้มาก

4. การศึกษากรณีตัวอย่าง (Case Study)

คือการนำเอากรณีปัญหา พร้อมทั้งข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นเรื่องจริงหรือสมมุติขึ้นให้ที่ประชุมพิจารณา การวิเคราะห์ตลอดจนค้นคว้าวิธีแก้ปัญหาคือการฝึกอบรม โดยมีการนำมาใช้เมื่อ 40 ปีมาแล้ว ที่ Harvard Business School และเป็นที่ยอมรับกันแพร่หลาย วัตถุประสงค์ของการศึกษากรณีตัวอย่าง คือให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความชำนาญ ในการวิเคราะห์ปัญหาอันสืบสนและยุ่งยากในเวลาจำกัด โดยเฉพาะการฝึกฝนการตัดสินใจที่ถูกต้องแม่นยำ

5. การสาธิต (Demonstration)

กล่าวได้ว่า การฝึกอบรมโดยวิธีการสาธิตเป็นวิธีที่เก่าแก่ และให้กันมานาน เนื่องจากเป็นวิธีการที่ง่ายและอำนวยความสะดวกเห็น เพราะการเรียนรู้โดยอธิบายประกอบการแสดงจากของจริงจะก่อให้เกิดความเข้าใจ และจำได้อย่างติดต่อกว่า เช่น การสอนขับรถยนต์ถ้าใช้วิธีบรรยายอย่างเดียวย่อมไม่ได้ผล แต่ถ้าสาธิตโดยนำรถยนต์มาประกอบการสอน ซึ่งให้เห็นถึงเครื่องยนต์การทำงานต่าง ๆ ตลอดจนลงมือทดลองขับรถยนต์จริง อาจทำให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างแท้จริง

6. การสัมมนา (Seminar)

วิธีการฝึกอบรมที่เรียกว่า สัมมนา ส่วนใหญ่ใช้ในการพัฒนาผู้บริหาร หรือผู้บังคับบัญชาชั้นสูง วิธีการคือ จัดให้มีการประชุมไม่ว่าใหญ่เล็กและเปิดโอกาสในที่ประชุมได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเสรี โดยมอบหมายผู้เข้าสัมมนาอภิปรายปัญหาที่กำหนด มีผู้อภิปรายให้อยู่ในประเด็นสำหรับผู้นำการอภิปรายหรือวิทยากร อาจเตรียมหัวข้อที่อภิปรายไว้ให้ที่ประชุมเลือกก็ได้

7. การฝึกการทำงาน (On-the-Job Training)

การฝึกการทำงานนี้ บางครั้ง อาจเรียกว่าการฝึกอบรมสอนงาน (Job Instruction Training) การฝึกอบรมทางเทคนิคหรือฝึกความชำนาญ คือ การฝึกให้เจ้าหน้าที่ระดับต้น โดยการสอนให้ทำงานจริง ๆ สถานที่ฝึกส่วนใหญ่จะใช้โรงงาน หรือสถานปฏิบัติงาน คือทำงานไปเรียนรู้ไปในขณะเดียวกัน

นอกจากรูปแบบการพัฒนาครูดังกล่าวแล้ว สุรศักดิ์ นานานุกุล (2529) กล่าวถึงวิธีการฝึกอบรมเพิ่มเติมดังนี้

1. การระดมความคิด (Brain Storming)

การระดมความคิด (Brain Storming) เป็นวิธีกระตุ้นให้ได้ความคิดสร้างสรรค์ ตามปกติผู้ดำเนินการ ก็คือผู้ดำเนินการอภิปรายขอให้สมาชิกทุกคนแสดงความคิดเห็นออกมา แล้วจดบันทึกลงกระดาษ เมื่อระดมและสะสมความคิดเห็นให้สมาชิกอภิปรายและเลือกความคิดเห็นที่ดีที่สุดเหมาะสมกับหัวข้อที่อภิปรายในที่สุด

2. เกมส์ การจัดการ (Management Gamo)

เกมส์ การจัดการ เป็นวิธีการฝึกหัดโดยสร้างแบบจำลองเหตุการณ์จริง ๆ ของผู้บริหารมาเพื่อพิจารณาแก้ปัญหาการสร้างตัวแบบนั้น จะต้องอาศัยความชำนาญและความสามารถอย่างสูงในเรื่องการฝึกฝนและตัดสินใจความสำเร็จของกรรมวิธีนี้ ขึ้นอยู่กับความสามารถเลือกข่าวสาร และตัวเลขให้เพียงพอในการพิจารณาแก้ปัญหากรณีต่าง ๆ ให้คล้ายคลึงกับลักษณะปัญหาที่เกิดขึ้นกับการบริหาร

3. การจัดทัศนศึกษาและดูงานนอกสถานที่ วิธีนี้จะมีการนำผู้อบรมไปดูงาน ณ สถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความคิดในการเปรียบเทียบ และเห็นตัวอย่างการดำเนินงานในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ปรับปรุงแก้ไข

การเลือกวิธีในการพัฒนาครู จุดสำคัญคือครูที่จะเข้ามาพัฒนา ฉะนั้นการเลือกวิธีการพัฒนานั้นควรคำนึงถึง ปัญหา ความต้องการ ความสนใจ ความจำเป็น เพราะการพัฒนาสามารถกระทำได้หลายวิธีมารวมกันหรือผสมผสาน เพื่อให้เกิดผลประโยชน์และตรงกับเป้าหมายมากที่สุด การพัฒนานั้นจะได้เกิดประสิทธิภาพที่ดีและเหมาะสม

การฝึกอบรม

ได้มีนักการศึกษาให้ความหมายของการฝึกอบรมไว้หลายท่าน ดังนี้

เครือวัลย์ ลิ้มอภิชาติ (2531) กล่าวว่า การฝึกอบรม คือ กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning) เฉพาะอย่างของบุคคลเพื่อปรับปรุงและเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจ (Understanding) ทักษะหรือความชำนาญการ (Skill) และทัศนคติ (Attitude) อันเหมาะสมจนสามารถก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมและทัศนคติเพื่อการปฏิบัติในหน้าที่ (Specific Knowledge) เพื่อยกมาตรฐานการปฏิบัติงานให้อยู่ในระดับสูงขึ้น และทำให้นักเลากรมีความเจริญก้าวหน้าในงาน

กิตติ พชรวิชัย (2533) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่าหมายถึง

1. กระบวนการจัดกิจกรรม กับความเป็นจริงของปัญหา
2. จัดเพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ ทักษะและเปลี่ยนเจตคติของบุคลากร
3. นำประสบการณ์ทั้งหมดที่ได้รับจากการอบรม ไปใช้แก้ปัญหาของงานที่ทำอยู่ให้บรรลุความสำเร็จตามความต้องการขององค์การ

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2537) ได้กล่าวว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการพัฒนาความรู้และประสบการณ์ ทักษะ ค่านิยม คุณธรรม และทักษะความชำนาญเฉพาะด้านของบุคลากรที่ไม่สามารถจะทำได้โดยกระบวนการเรียนการสอนปกติ เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สมคิด บางโม (2538) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่า หมายถึงกระบวนการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรโดยมุ่งเพิ่มความรู้ (knowledge) ทักษะ (skill) และทัศนคติ (Attitude) อันจะนำไปสู่การยกมาตรฐานการทำงานให้สูงขึ้น ทำให้บุคคลมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานและองค์กรบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้น จะเห็นว่าการฝึกอบรมเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาบุคคลนั่นเอง

รูปแบบการฝึกอบรม หรือ วิธีการฝึกอบรม หรือ กลวิธีการฝึกอบรม

อุทัย หิรัญโต (2531) กล่าวว่า วิธีการฝึกอบรมที่นิยมใช้กันอยู่ทั่วไปมีดังนี้คือ การบรรยาย (Lecture) การประชุมอภิปราย (Conference) การแสดงบทบาทสมมติ (Role playing) การศึกษากรณีตัวอย่าง (Case Study) การสาธิต (Demonstration) การสัมมนา (Seminar) การฝึกการทำงาน (On-the-job training)

1. การบรรยาย

การบรรยายเป็นวิธีการฝึกอบรมที่เก่าแก่ และใช้กันแพร่หลายที่สุดวิธีหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการฝึกอบรมประเภทใด เพราะการบรรยายเป็นการใช้ปากพูดให้ผู้ฟังเข้าใจความหมาย การทำให้เข้าใจเรื่องราวต่างๆ การพูดจะอำนวยความสะดวกที่สุด แต่การบรรยายในการฝึกอบรมนั้นผู้บรรยายจำเป็นต้องใช้เทคนิคหรือใช้อุปกรณ์ประกอบบรรยายด้วย และประการสำคัญที่สุดก็คือผู้บรรยายจะต้องสร้างบรรยากาศที่ตรึงใจผู้เข้ารับการฝึกอบรมตลอดเวลา

2. การประชุมอภิปราย

เป็นวิธีการฝึกอบรมวิธีหนึ่ง ส่วนใหญ่จะใช้ในการฝึกอบรมระดับผู้บังคับบัญชา ทั้งนี้

เพราะการประชุมอภิปรายเป็นการประชุมเพื่อปรึกษาหารือร่วมกันขบปัญหาแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์และความคิดเห็น เพื่อจะก่อให้เกิดความเข้าใจในแนวเดียวกัน และเกิดการประสานงาน การประชุมอภิปราย จึงมักจัดให้ผู้เข้ารับการอบรมมีจำนวนเป็นกลุ่มเล็กๆ ในลักษณะของการแยกองค์ประชุมใหญ่ออกเป็นการประชุมอภิปรายกลุ่มย่อย การฝึกอบรมที่ใช้วิธีประชุมอภิปรายโดยทั่วไปจะใช้ในการพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับนโยบาย หรือแผนงานการแก้ปัญหาความขัดแย้ง การวิเคราะห์ปัญหา และการซักถามความเข้าใจในการปฏิบัติงานที่ดำเนินไปแล้ว

3. การแสดงบทบาทสมมติ

คือการจัดให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแสดงเรื่องราวที่สมมุติขึ้นให้เหมือนกันกับเหตุการณ์จริงๆ โดยผู้แสดงแต่ละคนไม่ได้ซักซ้อมบทบาทหรือบทเจรจามาก่อน ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะของการเรียนโดยการลงมือทำ (Learning by doing) และโดยทั่วไปจะใช้ในกรณีพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์การสั่งงาน การมอบอำนาจหน้าที่ การใช้ภาวะผู้นำ การฝึกอบรมโดยใช้วิธีแสดงบทบาทสมมติจะช่วยให้เกิดความสนุก และเรียกร้องความสนใจ รวมทั้งเกิดความสนิทสนมคุ้นเคยในระหว่างผู้แสดงได้เป็นอันมาก

4. การศึกษากรณีตัวอย่าง

คือการนำเอากรณีปัญหาพร้อมทั้งข้อมูลต่างๆ ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องจริงหรือสมมุติขึ้นให้ที่ประชุมพิจารณาศึกษา และการวิเคราะห์ตลอดจนค้นหาวิธีการแก้ปัญหาการฝึกอบรม โดยวิธีนี้นำมาใช้ครั้งแรกเมื่อประมาณ 40 ปีมาแล้ว ที่ Harvard Business School ต่อจากนั้นก็เป็นที่นิยมกันแพร่หลาย วัตถุประสงค์ของการศึกษากรณีตัวอย่าง คือการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความชำนาญในการวิเคราะห์ปัญหาอันสับสนและยุ่งยากในเวลาอันจำกัดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝึกฝนให้มีการตัดสินใจที่ถูกต้องแม่นยำในเวลาอันรวดเร็ว

5. วิธีการสาธิต

กล่าวได้ว่าการฝึกอบรมคนโดยวิธีที่เก่าแก่และใช้กันมาช้านาน เนื่องจากเป็นวิธีการที่ง่ายและอำนวยความสะดวกทันตาเห็น เพราะการเรียนโดยการอธิบายประกอบการแสดงจากของจริง จะก่อให้เกิดความเข้าใจและจำได้อย่างติดตา เช่นการสอบการขับรถยนต์มาประกอบการสอนชี้ให้เห็นเครื่องยนต์กลไก การทำหน้าที่ของจักรกลต่างๆ ตลอดจนลงมือทดลองขับรถยนต์จริงๆ อาจทำให้ผู้เรียนเข้าใจและขับรถยนต์ได้อย่างแท้จริง

6. การสัมมนา

วิธีการฝึกอบรมที่เรียกว่าการสัมมนา ส่วนใหญ่จะใช้ในการพัฒนานักบริหารหรือฝึกอบรมผู้บังคับบัญชาชั้นสูงวิธีการสัมมนาก็คือ การจัดให้มีการประชุมกลุ่มไม่ใหญ่นัก และเปิดโอกาสให้ที่ประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างเสรี โดยมอบหมายให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาอภิปรายปัญหาที่กำหนดให้และมีผู้อภิปรายให้อยู่ในประเด็นที่พิจารณา โดยที่ทุกคนร่วมถกแถลง

สำหรับผู้นำอภิปรายหรือวิทยากรก็อาจจะจัดเตรียมหัวข้อที่จะอภิปรายไว้ให้ที่ประชุมเลือกเอาเองว่าจะพิจารณาเรื่องใดก็ได้

7. การฝึกการทำงาน

การฝึกการทำงานนี้ บางครั้งอาจจะเรียกชื่อแตกต่างกัน เช่นเรียกว่า การฝึกอบรม การสอนงาน (Job instruction training) การฝึกอบรมทางเทคนิคหรือฝึกความชำนาญ (Technical or skilled training) จะเรียกชื่ออย่างไรก็ตาม การฝึกการทำงานคือการฝึกให้เจ้าหน้าที่ระดับต้น โดยการสอนแนะให้ทำงานได้จริงๆ สถานที่ฝึกส่วนใหญ่จะใช้โรงงาน หรือสถานที่ปฏิบัติงานนั่นเอง หรือจะจัดฝึกอบรมในโรงเรียนฝึกหัดงานโดยเฉพาะก็ได้ ลักษณะสำคัญของการฝึกการทำงาน คือ ทำงานไปเรียนรู้ไปในขณะเดียวกัน สอดคล้องกับสุรศักดิ์ นานานุกุลและคณะ

สุรศักดิ์ นานานุกุล และคณะ (2529) ได้กล่าวถึงการฝึกอบรมที่สอดคล้อง มีบางส่วนที่เพิ่มเติม คือ

1. การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop)
2. การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion)
3. การระดมสมอง (Brain Storming)
4. การประชุมกลุ่มย่อย (Buzz Session, Buzz Group, Phillip 6-6)
5. วิธีประสบเหตุการณ์ (Incident Method)
6. การจัดทัศนศึกษา (Field Trip)

1. การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop)

การประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นเทคนิคการฝึกอบรมที่สนับสนุนให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ร่วมกันลงมือทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ฝึกปฏิบัติจริง หรือเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานให้ดีขึ้น

ส่วนใหญ่แล้วในการประชุมเชิงปฏิบัติการทั่วไป วิทยากรจะบรรยายให้ความรู้ ทฤษฎีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องก่อน แล้วจึงเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ลงมือฝึกปฏิบัติจริงในกลุ่มย่อย โดยอาจเสนอปัญหาให้แก้ไข หรือฝึกฝนการใช้อุปกรณ์เครื่องมือใหม่ที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานหรือร่วมกันสร้างเครื่องมือใหม่ คู่มือการปฏิบัติใหม่ก็ได้

การประชุมเชิงปฏิบัติจึงเป็นเทคนิคการฝึกอบรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมาก และได้ลงมือปฏิบัติจริงหากเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้เวลามาก และงบประมาณสูง

2. การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion)

การอภิปรายกลุ่มเป็นการรวมกลุ่มอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์

ระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรม จำนวนประมาณ 5-20 คน ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่วิทยากรกำหนดให้อภิปราย หรือเป็นเรื่องที่สนใจร่วมกัน ข้อสรุปที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มพูนความรู้ และประสบการณ์ที่กว้างขวาง ส่วนใหญ่แล้วสมาชิกในกลุ่มจะเลือกให้สมาชิกคนใดคนหนึ่งในกลุ่มเป็นผู้นำการอภิปราย คอยกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนได้แสดงความคิดเห็นเพื่อหาข้อสรุปของกลุ่มแล้วอาจจะนำเสนอผลต่อกลุ่มใหญ่ต่อไป

3. การระดมสมอง (Brain Storming)

การระดมสมองจะเป็นเทคนิคการฝึกอบรมที่มุ่งให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนได้เสนอความคิดเห็นของตนอย่างเสรี โดยกำหนดระยะเวลาให้ในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง แล้วเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น โดยไม่มีการคำนึงว่าถูกหรือผิดอย่างไร ความคิดเห็นทุกเรื่องจะได้รับการยอมรับจากกลุ่ม เมื่อเสร็จสิ้นการระดมความคิดเห็นจากทุกคนแล้ว จึงจะค่อยนำความคิดเห็นที่หลากหลายเหล่านั้นมาอภิปรายอีกครั้งเพื่อคัดสรร เลือกหาความคิดเห็นของกลุ่ม ที่กลุ่มจะเห็นว่าเหมาะสมที่สุด และสามารถนำไปใช้ได้จริงมากที่สุด

การระดมสมองจะมีความเหมาะสมกับการฝึกอบรม กลุ่มเล็กจำนวนไม่เกิน 15 คน มากกว่ากลุ่มใหญ่หรืออาจจะแบ่งสมาชิกจากกลุ่มใหญ่ให้เป็นกลุ่มย่อยก็ได้ แล้วมีการนำเสนอผลการระดมสมองให้กับกลุ่มใหญ่ต่อไป

4. การประชุมกลุ่มย่อย (Buzz Session, Buzz Group, Phillip 6-6)

การประชุมกลุ่มย่อย จะเป็นการฝึกอบรมที่แบ่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกเป็นกลุ่มย่อยๆ จากกลุ่มใหญ่ โดยแบ่งสมาชิกในกลุ่มย่อยออกเป็น 2-6 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาประเด็นปัญหาพร้อมกัน ซึ่งปัญหาที่แต่ละกลุ่มย่อยได้รับอาจเป็นปัญหาเดียวกัน หรือคนละปัญหาก็ได้ ภายใต้อาสาช่วยเหลือจากวิทยากรประจำกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่ม และภายในเวลาที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มจำเป็นต้องมีประธานและเลขานุการดำเนินการประชุม และนำเสนอผลการประชุมต่อกลุ่มใหญ่ต่อไป

สำหรับการประชุมแบบฟิลลิป 6-6 (Phillip 6-6) นั้น จะเป็นการจัดกลุ่มย่อยจำนวน 6 คน โดยให้ผู้ที่นั่งข้างหน้า 3 คน หันกลับไปหาผู้ที่นั่งแถวหลังตน 3 คน รวมกันเป็น 6 คน แล้วให้เวลาในการประชุมแก้ไขปัญหา 6 นาที จึงเรียกว่าเป็นการประชุมแบบฟิลลิป 6-6

การประชุมกลุ่มย่อยจะเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น เป็นการสร้างบรรยากาศอย่างเป็นกันเอง แต่หากกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มประชุมในห้องเดียวกัน อาจเกิดเสียงรบกวนกันได้

5. กรณีศึกษา (Case Study)

กรณีศึกษาเป็นการฝึกอบรมที่ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ศึกษาเรื่องราวที่ได้นำเสนอ

จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริง หรือสภาพการณ์ที่คล้ายคลึงกับเหตุการณ์ที่เป็นจริงมากที่สุด โดยมีรายละเอียดมากพอที่จะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเห็นความสำคัญของปัญหาและข้อมูลต่างๆ ประกอบเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รู้จักฝึกการตัดสินใจ การวิเคราะห์และแก้ปัญหา ตัดสินปัญหาต่างๆ ภายใต้สถานการณ์นั้น โดยจัดทำในรูปแบบของเอกสารให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม

กรณีศึกษาเป็นเทคนิคการฝึกอบรมที่เหมาะสมกับการฝึกอบรมกลุ่มเล็ก หรือหากสมาชิกกลุ่มใหญ่ก็อาจจะแบ่งสมาชิกออกเป็นกลุ่มย่อยได้ เนื่องจากทุกคนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และความคิดเห็นอย่างเต็มที่ภายใต้คำแนะนำช่วยเหลือจากวิทยากรและเมื่อเสร็จสิ้นการอภิปรายกรณีศึกษาของผู้เข้ารับการฝึกอบรมแล้ว วิทยากรจะทำหน้าที่สรุปผลการวิเคราะห์นั้นอีกครั้งเพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน

6. การจัดทัศนศึกษา (Field Trip)

การจัดทัศนศึกษา จะเป็นการนำผู้เข้ารับการฝึกอบรมไปศึกษา ดูงาน ณ สถานที่ที่น่าสนใจ เพื่อศึกษาสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริง หรือเพื่อศึกษาจากของจริง ช่วยให้เข้าใจได้เห็นการปฏิบัติจริง โดยควรจัดทัศนศึกษาควบคู่ไปกับเทคนิคการฝึกอบรมประเภทอื่นๆ เช่น การบรรยาย ก่อนไปศึกษาดูงาน หรือจัดให้มีการอภิปรายภายหลังกลับมาจากทัศนศึกษาก็ได้

การจัดทัศนศึกษาจะช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรมด้วยกันดีขึ้น และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้การฝึกอบรมและผู้รับการฝึกอบรมก็จะพัฒนาดีขึ้นเช่นกัน ตลอดจนสร้างความรู้หรือแรงบันดาลใจได้เป็นอย่างดี

การเตรียมวิทยากรเพื่อพัฒนาครูศิลปศึกษา

จากความสำคัญและประโยชน์ของการฝึกอบรมที่มีต่อการพัฒนาบุคลากร ดังกล่าวว่าการฝึกอบรมจึงต้องมีขั้นตอนการดำเนินงานหลายอย่าง และมีองค์ประกอบสำคัญอีก หลายประการ องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งคือ บุคลากร ซึ่งได้แก่ ผู้ทำการฝึกอบรม และผู้เข้ารับการฝึกอบรม

คุณสมบัติทางวิทยากร

ผู้จัดการฝึกอบรม จะต้องเชิญวิทยากรที่มีลักษณะดังนี้

1. ควรเป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับเทคนิคการฝึกอบรม
2. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
3. มีความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับการฝึกอบรม

การจัดในการพัฒนาครูสอนศิลปะศึกษา

ชายนี (Shein, 1970) อธิบายไว้ว่า การจัดองค์การเป็นการประสานกิจกรรมต่าง ๆ ของบุคคลจำนวนหนึ่ง เพื่อความสำเร็จตามความมุ่งหมาย หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน โดยแบ่งงานและหน้าที่ตามสายบังคับบัญชาและความรับผิดชอบ

หลักสูตรและเนื้อหาในการพัฒนา หลักสูตรมีรายละเอียด เนื้อหามาก ระยะเวลาในการพัฒนาก็มากด้วย

เทคนิคการพัฒนาแล้ว ถ้ายึดผู้เข้ารับการพัฒนาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เช่น การแสดงบทบาทสมมติ การฝึกปฏิบัติ แต่ในกรณีนี้ใช้แนวทางศิลปะศึกษาแบบ DBAE เป็นแกน ควรมีเทคนิคในการพัฒนาหลายรูปแบบและควรคำนึงถึงผู้เข้ารับการพัฒนาด้วย การกำหนดวันเวลา ในการพัฒนานั้น ไม่ควรจัดในวันอาทิตย์ วันรับเงินเดือน หรือไม่ควรจัดให้มีวันหยุดช่วงระยะเวลาห่างกัน เช่น กำหนดพัฒนา 3 วัน หยุด 1 เดือน กลับมาพัฒนาอีก 3 วัน จะทำให้ไม่ต่อเนื่องและขาดความสนใจเท่าที่ควร การพัฒนาไม่ควรใช้จำนวนวันเกิน 5 วัน ถ้าเกินกว่านี้ควรใช้ช่วงของวันหยุดภาคเรียนฤดูร้อนหรือมีวันหยุดติดต่อกันหลายวัน เพราะทำให้เสียเวลาเรียนของนักเรียน

การจัดองค์การในการพัฒนาครูผู้สอนศิลปะ

เอทซิโอนี (Etzioni, 1972) กล่าวว่า องค์การ (กลุ่มคน) ที่จัดตั้งโดยการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายเฉพาะอย่าง เช่น โรงเรียน สำนักงานประถมศึกษา เรียกว่า หน่วยราชการ และบริษัทเอกชน องค์การที่เหมาะสมกับการพัฒนาครู ดังนี้

1. จะต้องประกอบด้วยกลุ่มคน 2 คน ขึ้นไป
2. จะต้องมีความสัมพันธ์ในอันที่จะ กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน
3. จะต้องมีการแบ่งหน้าที่ของสมาชิก
4. จะต้องมึรูปแบบความสัมพันธ์กับผู้บริหารสภาพแวดล้อม

สื่อและนวัตกรรมในการพัฒนาครูสอนศิลปะศึกษา

เนื่องจากสื่อมีหลายชนิดหลายประเภท แต่ละชนิดย่อมมีความเหมาะสมไปตามวัตถุประสงค์ของการใช้และสถานการณ์ เพื่อให้การฝึกอบรมเกิดประโยชน์ในการพิจารณาเลือกสื่อดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของหัวข้อวิชา โดยพิจารณาหัวข้อวิชานั้น มีวัตถุประสงค์อะไร
2. เนื้อหาวิชา รายวิชามีเนื้อหาและรายละเอียดแตกต่างกัน เราสามารถเลือกสื่อให้

เหมาะสม

3. วิทยากร วิทยากรแต่ละคนย่อมมีความถนัดใช้สื่อและเทคนิคแตกต่างกันไป ฉะนั้นในการพิจารณาเลือกสื่อจะต้องให้วิทยากรเป็นผู้เลือก

4. การเลือกสื่อให้เหมาะสมกับผู้เข้ารับการพัฒนา ควรศึกษาลักษณะของผู้เข้ารับการพัฒนา เช่น พื้นความรู้ ประสบการณ์ ระดับสติปัญญา สังคมและวัฒนธรรม
5. สถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ต้องคำนึงถึงสถานที่ที่สำคัญ เช่น การบรรยายในห้องประชุมใหญ่อาจใช้อุปกรณ์ เช่น เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ เครื่องฉายสไลด์ และควรคำนึงถึงการเลือกสื่อเพื่อให้การใช้สื่อ เกิดผลประโยชน์มากที่สุด น้อย ศิริโชติ (2524)

แนวทางในการประเมิน การพัฒนาครูผู้สอนศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา

การประเมินผลการพัฒนาครู เป็นวิธีการที่สำคัญต่อนหนึ่งในกระบวนการพัฒนาครูเป็นตัวชี้ให้เห็นความสำเร็จ ในการดำเนินการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาครูศิลปศึกษาตามแนวศิลปศึกษาแบบตีบีเออี และผลที่ได้รับการประเมินสามารถทำได้หลายลักษณะ ดังนี้

1. การประเมินสภาวะแวดล้อม
2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น
3. การประเมินกระบวนการในการพัฒนาครู
4. การประเมินผลผลิตในการพัฒนาครู

การประเมินแบบ CIPP เป็นการประเมินที่ต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีการและยังมีของ สตรีเวน (Scriven) ประเมินผลที่จุดมุ่งหมายหลัก 2 ประการ คือ

1. การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) เป็นการประเมินระหว่างการดำเนินงาน เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้น
2. การประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินเมื่อโครงการสิ้นสุดลงเรียบร้อยแล้ว

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ได้แก่ แบบรายงาน แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบวัดพฤติกรรม แบบสอบถาม และแบบสำรวจ

การพัฒนาครูผู้สอนศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา ตามแนวคิดศิลปศึกษาแบบตีบีเออี เป็นแนวทางในการพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถ ทักษะ เพิ่มพูนความรู้ด้านศิลปศึกษาให้ทันยุคสมัยในปัจจุบัน ซึ่งงานวิจัยเชิงสำรวจในครั้งนี้ ข้อมูลความคิดเห็นของครูที่ได้มา จะเป็นข้อมูลที่สามารถนำไปจัดทำแผนพัฒนาครูผู้สอนศิลปศึกษา ในขั้นการวางแผนพัฒนาด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการเตรียมความพร้อม เพื่อพัฒนาครูผู้สอนศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา ตามแนวคิดศิลปศึกษาแบบตีบีเออีต่อไป

กรอบการพัฒนาครูศิลปศึกษา ตามแนวคิดศิลปศึกษาแบบดีปีเออี

กรอบทฤษฎีแนวทางการพัฒนาครู ตามแนวคิดศิลปศึกษาแบบดีปีเออี ที่สร้างขึ้นในงานวิจัยเชิงสำรวจนี้ ข้อมูลความคิดเห็นของครูที่ได้มาจะนำมาใช้เป็นข้อมูลที่สามารถนำไปจัดทำแผนพัฒนาครูผู้สอนศิลปศึกษาตามแนวคิดศิลปศึกษาแบบดีปีเออี ในขั้นการวางแผนพัฒนาของขั้นตอนการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา ของ แคลสเตอร์เตอร์ (Casterter, 1992) มาเป็นกรอบในการพัฒนา ซึ่งบุคลากรทางการศึกษาในงานวิจัยนี้หมายถึง "ครูผู้สอน" ดังนั้นผู้วิจัยจึงสร้างกรอบในการพัฒนาครู ออกเป็น 2 ด้าน คือ

1. ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้วยเหตุผลที่ว่า ครูผู้สอนมีบทบาทหน้าที่หลักในการจัดการเรียนการสอน ตั้งแต่การวางแผนการเรียนการสอน กำหนดวัตถุประสงค์ เลือกเนื้อหา กิจกรรม จัดหาสื่อ และการประเมินผล

ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำมาเป็นกรอบในการพัฒนาครู ในด้านการจัดการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วย

- 1.1 วัตถุประสงค์การเรียนการสอน
- 1.2 เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอน
- 1.3 ประเมินผลการเรียนการสอน

2. ด้านการเตรียมความพร้อม ด้วยเหตุผลที่ว่า การวางแผนเป็นการเตรียมการ หรือ คาดการณ์ไว้ล่วงหน้า เพื่อให้ครูมีความพร้อมที่จะปฏิบัติงานให้ได้ผลที่ต้องการในอนาคต (เอกชัย กี่สุขพันธ์, 2533 ; สนานจิตร์ สุคนธ์ทรัพย์, 2538)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำมาเป็นกรอบในการพัฒนาครู ด้านการเตรียมความพร้อม หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นการวางแผนสำหรับใช้กระบวนการพัฒนา ซึ่ง ยูพดี มานะภักดี (2533) ได้กล่าวไว้ในกระบวนการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนา ว่าในกระบวนการนี้ควรประกอบด้วย 5 องค์ประกอบคือ การพิจารณาความต้องการและปัญหาที่ต้องมีการอบรม เป้าหมายของการอบรม การกำหนดเนื้อหาและเรื่องที่จะอบรม การกำหนดวิธีการและสื่อหรือเครื่องมือที่เหมาะสม และสุดท้ายคือการดำเนินการอบรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ผู้วิจัยไม่ได้นำมาไว้ในการวิจัยครั้งนี้

- 2.1 ความรู้พื้นฐานทางศิลปะของครูศิลปศึกษา ด้วยเหตุผลที่ว่า การพิจารณาความต้องการหรือปัญหาที่ต้องให้มีการฝึกอบรม ด้วยการตรวจสอบความรู้พื้นฐานหรือความรู้เดิมที่มีอยู่
- 2.2 กลวิธีที่ใช้ในการพัฒนาครูศิลปศึกษา ด้วยเหตุผลที่ว่า การกำหนดวิธีที่จะใช้ในการฝึกอบรมว่าจะใช้วิธีใดจึงจะได้ผลที่ดีที่สุดและเหมาะสมกับเนื้อเรื่องและบุคคลที่จะอบรม

- 2.3 สื่อที่ใช้ในการส่งเสริมการพัฒนาครุศิลป์ศึกษาในยุคปัจจุบัน ด้วยเหตุผลที่ว่า การเลือกสื่อและเครื่องมือที่จะใช้ในการฝึกอบรมว่าจะใช้แบบใดจึงจะให้ข้อมูลความรู้ต่างๆ ให้เกิดการรับรู้ เข้าใจง่าย ประหยัดและจดจำได้นาน
- 2.4 การประเมินผลการพัฒนาครุศิลป์ศึกษา ด้วยเหตุที่ว่า การวิจัยครั้งนี้เป็นการวางแผนการพัฒนาครู ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรสร้างข้อคำถามในการประเมินการพัฒนาครูไว้ด้วย โดย สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531) ที่กำหนดไว้ว่า ช่วงเวลาในการติดตามและประเมินผลงานการพัฒนาบุคลากรนั้น สามารถทำได้เป็น 3 ระยะคือ การประเมินผลก่อน และระหว่างการดำเนินการพัฒนา การประเมินผลหลังจากเสร็จสิ้นการพัฒนา และการประเมินภายหลังการพัฒนา เมื่อบุคลากรนั้นกลับไปปฏิบัติงานในระยะหนึ่ง

ซึ่งกรอบการพัฒนาครู ด้านการจัดการเรียนการสอน ซ้อย่อยและในแต่ละข้อคำถามในด้านนี้ ผู้วิจัยได้ผนวกแนวศิลป์ศึกษาแบบตีบีเออี ทั้งในข้อกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา และกิจกรรม รวมทั้งการประเมินผลการเรียนการสอน ซึ่งผู้วิจัยได้รับเนื้อหาในข้อคำถามให้ได้ใจความที่เดียวกันกับแกนความรู้ทั้ง 4 แกนของแนวศิลป์ศึกษาแบบตีบีเออี และกรอบการพัฒนาครู ด้านการเตรียมความพร้อม ผู้วิจัยใช้กรอบการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนา จะได้ข้อมูลคำตอบที่เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนการพัฒนาครูต่อไป

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

นิภาพรรณ กุลติลล (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ลักษณะครูที่พึงประสงค์ตามการรับรู้ของครุศิลป์และนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะครุศิลป์ที่พึงประสงค์และเปรียบเทียบลักษณะครูที่พึงประสงค์ตามการรับรู้ของครุศิลป์กับนักเรียน ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยครุศิลป์ 12 คน และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพมหานคร 135 คน ผลการวิจัยเฉพาะด้านการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมการสอนศิลป์ศึกษา พบว่า โดยส่วนรวมครุศิลป์ และนักเรียนมีความเห็นสอดคล้องกันในระดับเห็นด้วย นอกจากนั้นครุศิลป์เห็นด้วยอย่างยิ่งว่า ครูควรสอนให้นักเรียนเห็นคุณค่าของศิลป์ สามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน สอน

ให้เห็นคุณค่าของศิลปะไทย ส่งเสริมกิจกรรมพิเศษ เช่น จัดนิทรรศการแสดงผลงาน นักเรียน ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีแก่นักเรียนในเรื่องความรับผิดชอบในการปฏิบัติ สำหรับนักเรียนไม่แน่ใจว่าครูควรเน้นการสอนแบบให้นักเรียนด้วยตนเอง หรือค้นคว้าด้วยตนเอง และทั้งครูและนักเรียนไม่แน่ใจว่าครูศิลปะควรเน้นการสอนแบบบรรยาย

ชูศักดิ์ เพรสคอตท์ (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสอดคล้องระหว่างปรัชญาศิลปะศึกษาศาสนากับปรัชญาที่ปรากฏในหลักสูตรศิลปะศึกษา ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย และความเชื่อของครูศิลปะศึกษาในประเทศไทย" โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำการศึกษาประวัติความเป็นมาและความสอดคล้องระหว่างปรัชญาศิลปะศึกษาศาสนา ปรัชญาที่ปรากฏในหลักสูตรศิลปะศึกษา ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และวิเคราะห์ทัศนคติของครูศิลปะศึกษาที่มีต่อหลักสูตรที่กำลังใช้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งรวมทั้งแนวคิดของตนเองที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาที่กำลังเป็นอยู่ด้วย

กลุ่มตัวอย่าง เป็นครูที่กำลังสอนอยู่ตามโรงเรียนต่าง ๆ ทั้งในเขตกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด จำนวน 84 คน โดยแยกเป็นครูระดับประถมศึกษา จำนวน 45 คน ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 39 คน ผลการวิจัยพบว่า

ประวัติ และความเป็นมาของปรัชญาศิลปะศึกษาศาสนา เริ่มจากการเรียนศิลปะ เพื่อผลทางด้านถ่ายทอดฝีมือ ความสามารถ หรือทักษะในการสร้างงานศิลปะ จุดประสงค์ระยะเริ่มแรกอยู่ที่การสร้างศิลปิน หรือช่างฝีมือ เพื่อสนองความต้องการของสังคม ต่อมาก็ได้มีการศึกษาค้นคว้าจนเกิดแนวความคิด ซึ่งเป็นปรัชญาของศิลปะศึกษาสมัยใหม่หลายปรัชญาด้วยกัน แนวคิดซึ่งถือว่าได้รับความนิยมมากที่สุดในช่วง 30 ปี ที่ผ่านมาได้แก่

1. แนวคิดที่เชื่อว่าประสบการณ์ทางด้านศิลปะศึกษา ช่วยให้บุคคลพัฒนาการทางด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
 2. แนวคิดที่เชื่อว่าศิลปะศึกษา สามารถนำไปใช้พัฒนาบุคลิกภาพของเด็กนักเรียนได้
- แนวคิดปรัชญาที่มีในหลักสูตรคือ หลักสูตรประถมศึกษาเน้นที่การจัดกิจกรรม เพื่อการแสดงออกอย่างอิสระ และทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์โดยที่ในช่วงประถมศึกษาตอนปลายเริ่มเน้นการฝึกทักษะสำหรับนำไปประกอบอาชีพ หรือศึกษาต่อ

ในระดับประถมศึกษา เน้นวัตถุประสงค์ และการจัดกิจกรรม เพื่อมุ่งการนำไปสู่อาชีพมากกว่าการเปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระ ส่วนหนึ่งของการเรียนมุ่งให้นักเรียนรู้จักการแสดงออกอย่างอิสระ ส่วนหนึ่งของการเรียนมุ่งให้นักเรียนรู้จักการแสดงออกทางความคิด และมีการปลูกฝังให้เกิดสำนึกในอันที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ

ครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษา ในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยกับโครงสร้างของหลักสูตรที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่ต้องการให้เน้นการปฏิบัติและให้กิจกรรมมีลักษณะที่เน้นผู้เรียนเป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การประเมินผลในระดับประถมศึกษาเน้นที่ผลงานเด็ก ในขณะที่ระดับมัธยมศึกษาเน้นที่กระบวนการทำงาน ครูทั้งสองระดับเห็นด้วยกับการประกวดศิลปะเด็ก โดยมุ่งให้เด็กที่มีความสามารถพิเศษมีโอกาสได้รับการสนับสนุนมากกว่าเด็กคนอื่น ๆ

วิธีสอนศิลปศึกษา แบ่งได้ 2 ช่วง ช่วงแรกครูเป็นศูนย์กลางของการเรียน นักเรียนสร้างผลงานศิลปะที่เหมือนกับตัวอย่างให้ครูได้ดู ช่วงที่สอง เป็นช่วงที่นักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน ครูเป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำ และจัดประสบการณ์ทางศิลปะให้เหมาะสมกับพัฒนาการและความสนใจของเด็ก

บรรจง บุญการี (2532) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการสอนศิลปศึกษาของครูประถมศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการสอนศิลปศึกษาของครูประถมศึกษาในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี ในด้านการเตรียมการสอน การดำเนินการสอนการผลิตและการใช้สื่อการสอน การวัด และประเมินผลตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้กำลังทำหน้าที่สอนวิชาต่าง ๆ รวมทั้งสอนศิลปศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนที่เปิดสอนครบชั้น จำนวน 190 คน จาก 90 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ประกอบด้วย แบบสอบถามชนิดเลือกตอบแบบประเมินค่า และแบบปลายเปิดนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยการหาค่าร้อยละ ค่ามัธยิมเลขคณิต และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า มีการปฏิบัติในด้านการเตรียมการสอน การผลิต และการใช้สื่อการสอน การวัด และการประเมินผล โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกเฉพาะด้านพบว่า

- 1) ด้านการเตรียมการสอน มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ การทำบันทึกการสอน มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ การเข้ารับการอบรม ปัญหาสำคัญคือ นักเรียนขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ เพราะมีฐานะยากจน
- 2) ให้คำแนะนำช่วยเหลือขณะที่นักเรียนกำลังทำงาน มีการปฏิบัติน้อยที่สุดคือการลอกภาพของครูบนกระดานดำ ปัญหาสำคัญคือ ครูผู้สอนขาดความรู้ ทักษะความรู้ ทักษะความถนัด และความมั่นใจในการสอน
- 3) ด้านการผลิตและการใช้สื่อการสอน มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ การใช้สื่อการสอนที่เป็นของจริง มีการปฏิบัติน้อยที่สุดคือ การได้รับสื่อการสอนจากหน่วยงานเอกชน หรือส่วนบุคคล ปัญหาสำคัญคือการขาดแคลนงบประมาณในการผลิต
- 4) ด้านการวัด และประเมินผล มีการปฏิบัติมากที่สุดคือ การใช้เกณฑ์ประเมินผลโดยวัดจุดประสงค์ตามแผนการสอนเป็นหลัก มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ การวัดผลด้วยการทดสอบข้อเขียน ปัญหาสำคัญคือ ครูขาด

ความรู้ ขาดหลักการในการวัด และประเมินผล รวมทั้งไม่สามารถประเมินผลงานได้ตามวิธีการที่ถูกต้อง

ยุพิน วรพุทธานนท์ (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาการดำเนินงานการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ในการกำหนดจุดมุ่งหมายและบทบาทนั้น โรงเรียนยึดนโยบายต้นสังกัด และมีจุดมุ่งหมายและบทบาทเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะทัศนคติ และวิธีปฏิบัติงาน โดยใช้วิธีประชุมครู อาจารย์ ช่วยกันกำหนดจุดมุ่งหมายและบทบาทของโรงเรียนในการพัฒนาครูอาจารย์ โดยมีผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบ ปัญหาที่พบคือ ไม่มีการกำหนดบทบาทโรงเรียนในการพัฒนาครูอาจารย์ไว้อย่างชัดเจน การจัดคณะบุคคลเพื่อดำเนินการและรับผิดชอบเกี่ยวกับการพัฒนาครู อาจารย์ พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนดำเนินการคัดเลือกบุคคลหรือคณะบุคคล โดยยึดประสบการณ์เป็นเกณฑ์ โดยมีหน้าที่สำรวจความต้องการของครูอาจารย์ในการพัฒนาแล้ว ผู้บริหารโรงเรียนประเมินจากปฏิทินการดำเนินงาน ปัญหาที่พบ คือ การขาดผู้ติดตามประเมินผลการดำเนินงาน กำหนดความต้องการในการพัฒนาครูอาจารย์ พบว่า ผู้บริหารใช้วิธีศึกษาจากปัญหาที่ผ่านมาแล้วแก้ไขตามความต้องการของครูอาจารย์ ปัญหาที่พบคือ ไม่สามารถศึกษาความต้องการ การเตรียมแผนพัฒนาครูอาจารย์ พบว่า ใช้วิธีการประชุมครูอาจารย์ ช่วยกันเตรียมไว้ตลอดปีการศึกษา โดยมีผู้บริหารโรงเรียนรับผิดชอบ การดำเนินงานพัฒนาครูอาจารย์ พบว่า โรงเรียนปฏิบัติตามโครงการโดยยึดแผนที่วางไว้ โดยมีผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้วางแผน และครูอาจารย์เลือกกิจกรรม กิจกรรมที่โรงเรียนปฏิบัติมากที่สุด คือ การฝึกอบรม ปัญหาที่พบ คือ ไม่สามารถดำเนินการได้ตรงตามเวลาที่กำหนด การประเมินผลกระบวนการพัฒนาครู อาจารย์ พบว่า โรงเรียนให้ความสำคัญกับการกำหนดจุดมุ่งหมายและบทบาทในการพัฒนาครู อาจารย์ โดยยึดประสิทธิภาพเป็นเกณฑ์ ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ประเมินหลังการดำเนินงาน โดยสังเกตพฤติกรรมหลังจากการนำข้อมูลในการประเมินผลไปใช้ในการพัฒนาครูอาจารย์ครั้งต่อไป ปัญหาที่พบ คือ ไม่สามารถใช้วิธีประเมินผลตามที่กำหนดไว้

พิภพ ปิติ (2533) ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการการพัฒนาสมรรถภาพด้านการสอนศิลปศึกษาของครู โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เขตการศึกษา 4 การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจปัญหา และความต้องการการพัฒนาสมรรถภาพด้านการสอนศิลปศึกษาของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เขตการศึกษา 4 ในด้านการเตรียมการสอน วิธีสอน และเทคนิคการสอน วัสดุและสื่อการสอน การวัดผล การประเมินผล และการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ ครูโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 424 คน จากโรงเรียนประถมศึกษา 212 โรงเรียน เครื่องมือ

ที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น คือ แบบสอบถามประกอบด้วย แบบสำรวจรายการ แบบมาตราส่วนประเมินค่า และคำถามปลายเปิด ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังครูโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 424 ฉบับ และได้รับคือ 366 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 86 ได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติ โดยการหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เขตการศึกษา 4 ประสบปัญหา และมีความต้องการ การพัฒนาสมรรถภาพด้านการสอนศิลปศึกษา ในด้านการวัดผลและการประเมินผล วิธีสอน และเทคนิคการสอน การส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน วัสดุ และสื่อการสอน และการเตรียมการสอน อยู่ในระดับมาก

เทียนชัย เสาจินดารัตน์ (2534) ได้ทำการวิจัยถึงสภาพ และความต้องการของครูประจำชั้นในการสอนศิลปศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและความต้องการของครูประจำชั้นในการสอนศิลปศึกษา ในด้านกิจกรรมการสอน การผลิต และการใช้สื่อการสอน การวัดผลและประเมินผล และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพกับความต้องการของครูประจำชั้นในการสอนศิลปศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัยพบว่า ในด้านสภาพการปฏิบัติการสอนศิลปศึกษา ครูประจำชั้นมีการปฏิบัติในด้านกิจกรรมการสอน การผลิต และการใช้สื่อการสอน การวัดผลและประเมินผล โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง ในด้านความต้องการในการสอนศิลปศึกษา ครูประจำชั้นมีความต้องการโดยส่วนรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านกิจกรรมการเรียนการสอนมีความต้องการมากที่สุด คือ การเข้ารับการฝึกอบรมเทคนิค และวิธีสอนศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อจูงใจความสนใจของนักเรียน

จากงานวิจัยของ พิภพ ปิติ, บรรจง บุญการี, เทียนชัย เสาจินดารัตน์ ทำให้ทราบถึงปัญหาในการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูผู้สอนว่า มีปัญหาหลายด้าน โดยเฉพาะด้านครูส่วนใหญ่ขาดความรู้ ความมั่นใจในการสอน เพราะไม่ได้จบมาทางด้านศิลปศึกษาโดยตรง และมีความต้องการจะเข้ารับการฝึกอบรมวิธีการสอนศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ ฉะนั้น ครูผู้สอนจึงไม่มีความเข้าใจในปรัชญาศิลปศึกษา ทฤษฎีศิลปศึกษาอีกมาก

พีระศักดิ์ เทพไตรรัตน์ (2534) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกองการศึกษาเทศบาลเมืองนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ความมุ่งหมายของการศึกษา เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการสอนศิลปศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา ในด้านการเตรียมการสอน การดำเนินการสอน การผลิต และการใช้สื่อการสอน การวัดผล และการประเมินผล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้านี้คือ ครูประถมศึกษาสังกัดกองการ

ศึกษาเทศบาลเมืองนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 81 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ แบบสอบถามประเมินค่า และแบบสอบถามปลายเปิด สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของค่าเฉลี่ย ผลของการศึกษาพบว่า ครูประถมศึกษามีหญิงมากกว่าชาย ส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป มีประสบการณ์ในการสอนไม่น้อยกว่า 10 ปี ครูประถมศึกษามีความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาการสอนศิลปศึกษาในด้านการเรียนการสอนอยู่ในสภาพไม่ดีพอ เนื่องจากขาดความเข้าใจเนื้อหาศิลปศึกษาในหลักสูตรและแผนการสอน ไม่มีเวลาหาความรู้ศิลปศึกษา เพราะต้องทำหน้าที่สอนทุกกลุ่มวิชา อีกทั้งยังทำหน้าที่เสริมการสอนอื่น ๆ ในโรงเรียนอีก การดำเนินการสอนของครูประถมศึกษายังอยู่ในสภาพไม่ดีพอเช่นกัน โดยครูเป็นผู้กำหนดกิจกรรมให้นักเรียนปฏิบัติตามครู และครูยังให้ความสำคัญกับผลงานสำเร็จรูปมากกว่าพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกระหว่างปฏิบัติกิจกรรม ปริมาณสื่อการสอน และเครื่องสื่อดัดแปลงมีจำนวนน้อย สภาพไม่พร้อมที่จะใช้ ทำให้เป็นเรื่องยุ่งยากสำหรับครูในการใช้สื่อการสอน ครูยังมีการใช้ผลงานสำเร็จรูปเป็นเกณฑ์ในการประเมินผล การวัดผลโดยสังเกตและบันทึกพฤติกรรมการแสดงออกทางศิลปะของนักเรียนเป็นส่วนน้อย ครูส่วนใหญ่มี

เทวินทร์ เอี่ยมมี (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแบบเรียนทางศิลปศึกษา เรื่อง การเรียนรู้คุณค่าทางศิลปะสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อพัฒนาแบบเรียนศิลปศึกษา เรื่อง การเรียนรู้คุณค่าทางศิลปะ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และเพื่อเปรียบเทียบการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้แบบเรียนที่พัฒนาขึ้นกับการสอนปกติ กลุ่มตัวอย่างการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านแหลมทอง อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 60 คน การดำเนินการวิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้า 4 ด้าน คือ 1) หลักพัฒนาการทางศิลปะ 2) หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) 3) การวิจารณ์ศิลปะ 4) หลักการออกแบบหนังสือ โดยผู้ทรงคุณวุฒิให้คำแนะนำแก่ผู้วิจัย เพื่อการพัฒนาขึ้นเป็นแบบเรียน ผลการวิจัยพบว่า

1. คุณภาพของแบบเรียนที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพที่เหมาะสมตามเกณฑ์การพัฒนาหนังสือทั้ง 4 ด้าน
2. แบบเรียนมีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด
3. ผลการทดลองสอนด้วยแบบเรียนที่พัฒนา พบว่า มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

งามจิต อ่อนมิ่ง (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนประถมศึกษา ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาชั้น

พื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา จังหวัดอุดรธานี” พบว่า สภาพปัจจุบัน ผู้บริหารและครูอาจารย์ส่วนใหญ่ให้ข้อมูลตรงกันว่า โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากรทั้ง 9 กิจกรรม ได้แก่ การประชุม การฝึกอบรม การส่งเสริมให้ศึกษาต่อ การเผยแพร่ข่าวสารวิชาการ การสับเปลี่ยนหน้าที่ การศึกษาดูงานนอกสถานที่ การปฐมนิเทศ การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการสัมมนาทางวิชาการ ปัญหาที่พบในการจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากร พบว่า ผู้บริหารและครูอาจารย์มีความเห็นตรงกัน ได้แก่ การเผยแพร่ข่าวสารทางวิชาการ การฝึกอบรม การสัมมนาทางวิชาการ การสับเปลี่ยนหน้าที่ และการศึกษาดูงานนอกสถานที่

จากงานวิจัยในประเทศทำให้ทราบสภาพปัญหาของการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา วิชาศิลปศึกษาในหลาย ๆ ด้าน และมีแนวคิดของนักวิชาการต่าง ๆ ที่ให้ความเห็นและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหารวมทั้งผู้ทำวิจัย เรื่องที่เป็นปัญหาและน่าสนใจ คือ เช่นเรื่องความต้องการพัฒนาความรู้ของครูผู้สอนศิลปศึกษา ว่ามีความต้องการลักษณะอย่างไร ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินการของผู้ที่เกี่ยวข้องได้

งานวิจัยต่างประเทศ

วิเวียน (Vivian, 1975) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ผลของการฝึกอบรมประจำการที่มีต่อพฤติกรรมด้านการปรับตัวของครูในชั้นเรียน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่า การฝึกอบรมครูได้ช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของครู ในชั้นเรียนในทางที่พึงปรารถนาหรือไม่ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ครูจำนวน 43 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบทดลองของแฟลนเดอร์ โดยกลุ่มทดลองได้รับการเสริมความรู้ทางทฤษฎีการสอนวิธีต่าง ๆ ส่วนกลุ่มควบคุมจะไม่ได้รับการเสริมความรู้

ผลการทดลองพบว่า กลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงที่พฤติกรรมในการสอนที่ดีขึ้นกว่ากลุ่มควบคุม

เดวิด ยัง (Young, 1982) เขาพบว่ากิจกรรมสุนทรีย์ทั้งหลายเป็นกระบวนการพื้นฐานเป็นสาระแก่นสารของกลไกการรับมือกับสถานการณ์ของมนุษย์ งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาสาระทางสังคมวิทยาของสุนทรีย์ภาพ 3 ประเด็น คือ การสร้างสรรค์สื่อความหมายจากสิ่งแวดล้อมที่มีระเบียบแบบแผน ศึกษาาระบบของสิ่งเร้าหรือระบบการสมนาคุณ และศึกษาปัจจัยด้านจิตวิทยาทางสังคมที่ส่งผลต่อการใคร่ครวญ การสะท้อนและสื่อความหมายจากความเป็นจริงในชีวิต มีการรวบรวมการกระทำในลักษณะสุนทรีย์ระดับต่าง ๆ

ไวท์ (Wright, 1986) ทำการวิจัยเรื่อง "Arts Education in Secondary School Class Room Factors Related to What Students Learn" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความสัมพันธ์และผลกระทบระหว่างวิชาต่าง ๆ ที่มีต่อการเรียนการสอนศิลปศึกษา ตัวอย่างประชากร คือนักเรียนในชั้นเรียนศิลปศึกษา 122 ชั้นเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา 25 โรงเรียน วัดผลจากการสังเกตการเรียนการสอนในชั้นเรียนของครู และการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการแปรปรวนในการเรียนรู้ทางศิลปศึกษาในชั้นเรียนมี 4 ประการ คือ ครูผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหาหลักสูตร และความสัมพันธ์ภายในชั้นเรียน ผู้วิจัยได้เสนอแนะข้อควรปฏิบัติซึ่งได้จากผลการวิจัยดังนี้คือ

1. ครูศิลปศึกษาต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการคิดและตัดสินใจด้วยตนเอง
2. ครูศิลปศึกษาต้องสนใจต่อผลกระทบและความสัมพันธ์ภายในชั้นเรียน
3. ครูศิลปศึกษาควรหาสถานที่สำหรับการเรียนการสอนให้เหมาะสม

วอลเทอร์ (Walters, 1988) ได้ศึกษาเรื่อง Three Case Studies to Examine Factors Which Influence Effective Implementation of an Elementary Art Curriculum in Manitoba School มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตัวประกอบต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการนำหลักสูตรศิลปศึกษาไปใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาในมานิโตบา ประเทศแคนาดา โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรในโรงเรียนมานิโตบาและวิเคราะห์ข้อมูลแบบ "Michale Fullan's fifteen factors" ผลการศึกษาตัวประกอบต่าง ๆ จำนวน 15 ตัวประกอบ พบว่า มีตัวประกอบสำคัญ ซึ่งมีผลต่อการนำหลักสูตรไปใช้คือ

1. ครูศิลปะในระดับประถมศึกษาควรได้รับความรู้ทางศิลปะในการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง ได้รับการพัฒนาทัศนคติต่อวิชาศิลปศึกษา มีความพอใจและความสุขในการทำงานเป็นกลุ่มร่วมกับเพื่อน ๆ มีระยะเวลาของการทำงานมากขึ้น

อัล-มูฮันนา (Al-Muhanna, 1989) ได้ทำการศึกษาเรื่องศิลปศึกษาเชิงหลักการพื้นฐาน (Discipline Based Art Education DBAE) ตามแนวคิดตะวันตกในคูเวตพบว่า องค์ประกอบ 4 อย่างของหลักการนี้ซึ่งมี ผลงาน ประวัติศาสตร์ การวิจารณ์ศิลปะ และสุนทรียศาสตร์ พบว่า ผลิตรกรรมทางศิลปะได้รับความสนใจและบรรจุไว้ในหลักสูตร ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความเห็นว่ายังไม่พอใจกับหลักสูตรศิลปศึกษาปัจจุบัน ครู และศึกษานิเทศก์ ส่วนใหญ่ต่างกระตือรือร้นต่อการเข้ารับการอบรม ซึ่งจะทำให้พวกเขาสามารถสอนองค์ประกอบของหลักการ DBAE ได้ครบ การส่งเสริมให้หลักการ DBAE บรรจุในคูเวตนี้จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น กล่าวคือ ควรมีการขยายระยะเวลาการฝึกหัดครูจาก 2 ปีเป็น 4 ปี ครูที่สอนหลัก DBAE จะต้องได้รับการอบรมเข้ม

และหลักสูตรจะต้องได้รับการปรับปรุงโดยบรรจุหลักการ DBAE เข้าไปและให้ครูสามารถยืดหยุ่น และแบบเรียน แผนการสอน และสื่อการเรียนจะต้องได้รับการพัฒนาและให้ครูสามารถทำได้คล่อง

กอเกน (Gaughan, 1990) ได้ศึกษาประวัติของศิลปะนิยม ซึ่งได้รับความสนใจเพิ่มขึ้น ตั้งแต่ปี 1985 จากรายงานของ Getty center for Education in the Arts. ชื่อว่า Beyond Creating รายงานนี้เสมือนเป็นการท้าทายให้ครูศิลปศึกษาได้หันมาปรับปรุงการสอนศิลปศึกษา ของตนเอง คือเปลี่ยนจากความคิดเดิมที่ใช้ศิลปะเป็นแต่เครื่องมือในการแสดงออกส่วนตัว มาเป็น ศิลปะที่มีพื้นฐานความรู้ ซึ่งประกอบได้ด้วย 4 หลักการ คือ ประวัติศาสตร์ศิลป์, วิจารณ์ศิลปะ,สุนทรียศาสตร์ และผลิตรกรรมทางศิลปะ (art production) ระยะเวลาร้อยปีที่ผ่านมา ครูทั้งหลาย ได้ศึกษางานที่สร้างใหม่ เรียกว่า การศึกษารูปภาพ และค่อย ๆ พัฒนาสู่หลักการ The Discipline Based มาจนถึงปัจจุบัน ในส่วนของการศึกษาดำรงเรียนซึ่งได้ข้อมูลเบื้องต้นจาก 3 แหล่งที่เกี่ยวกับศิลปะนิยมในยุคต้น ๆ คือ 1) การสอนโดยการอธิบายที่ละภาพสู่การวิเคราะห์ โดยการใช้แบบเรียน 3 เล่มที่มีภาพประกอบ 2) วิเคราะห์ตำราเรียนทั่วไปของวิชาศิลปศึกษา จำนวน 10 เล่ม ผลการศึกษาพบว่า ศิลปะนิยมเป็นวิชาที่คงความเต็มรูปแบบอยู่ในการใช้หลักสูตร Creative and Mental Growth ของ Lowenfeld กลับเปลี่ยนแนวคิดที่ศิลปะนิยมที่มีอยู่ในตำราเรียนให้ผลในทางลบมากกว่า และสุดท้าย ช่วงเวลาแห่งการใช้หลักการ Discipline Based ซึ่งถือว่าเป็นบันทึกประวัติศาสตร์ และเป็นการผสมผสานกับวิธีการเก่า ๆ ด้วยหลัก Cross Comparison มีพื้นฐานโดยยึด 4 องค์ประกอบต่อไปนี้ หลักการทางปรัชญา หลักสูตร ครู และสื่อการเรียน นักวิจัยไม่เห็นด้วยกับยุคแห่งการศึกษารูปภาพเมื่อ 100 ปีที่ผ่านมา และถึงยุคที่นำหลักการ Discipline Based Art Education มาใช้ถึงปัจจุบันได้ร่วมกันก่อตั้งหลักการทางปรัชญา และนำมาสู่การสอน ดังนั้น การให้ความสำคัญของประวัติศาสตร์ และช่องว่างทางความคิดในระยะเวลาที่ไม่สนใจก่อนหน้านี้ในประวัติศาสตร์แห่งศิลปศึกษา

กัวเลกเต้ (Glulatte ,1997) ได้ทำการวิจัย “วิเคราะห์วิชาปรัชญาในหลักสูตรการศึกษาทั่วไป ที่มีผลต่อการสอนวิชาศิลปะในโรงเรียน ในออนตาริโอ (การให้ความรู้การฝึกหัดขั้นพื้นฐาน)” A Philo Sophic Analysis of the Common Curriculum and Its Relation to the Teaching of Art In Ontario Schools (Discipline-Based Education) เพื่อทำการประยุกต์ให้ได้หลักสูตรศิลปะที่ดี และตรงตามความต้องการของนักเรียน โดยสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาทั่วไป

เบเบทีโดร์ (Bebetedoh, 1986) ได้ศึกษาสภาพของวิชาศิลปะในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ในรัฐเบนเดล ประเทศไนจีเรีย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะสถานภาพของ

วิชาศิลปศึกษา ระดับประถมศึกษา ในรัฐเบนเดล เกี่ยวกับนโยบายความแตกต่าง ติดตามทิศทาง หลักสูตรศิลปศึกษา วัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีการสอนของครู คุณภาพของครู และวิธีการวัดและประเมินผล ในส่วนของความแตกต่างกันในการใช้หลักสูตรระหว่างชุมชนเมือง ชานเมือง และชนบท เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีสอน คุณภาพของครูผู้สอน และครู และการวัดและประเมินผล กลุ่มประชากร ได้แก่ ครู 40 คน จากโรงเรียน 20 โรงเรียน ในเขตเมือง และครู 40 คน จากโรงเรียนในเขตชนบท รวม 120 คน ใช้แบบสอบถามซึ่งพัฒนาโดยนักวิจัยจากการคัดเลือกของผู้บริหาร

ผลการวิจัยพบว่า

1. โรงเรียนระดับประถมศึกษา ในรัฐเบนเดล ส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ การเรียนการสอนศิลปศึกษามีปัญหาทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะตัวครูผู้สอนไม่มีวุฒิด้านศิลปศึกษา มีผลทำให้สมรรถภาพการสอนของครูลดลง และสิ้นไม่ตรงเป้าหมายของหลักสูตร เนื่องจากไม่มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับหลักสูตรศิลปศึกษา ขาดความรู้ด้านวิธีสอนและเทคนิคการสอนใหม่ ๆ ขาดงบประมาณสนับสนุนด้านการสร้างสื่อการสอน ครูไม่มีความมั่นใจในการประเมินผลงานศิลปศึกษา ครูส่วนใหญ่ต้องการแบบวัดและประเมินผลมาตรฐาน และครูส่วนใหญ่ขาดความเชื่อมั่นในการจัดกิจกรรมในหลักสูตร ยังพบว่าครูผู้สอนศิลปศึกษาต้องการรับการอบรม สัมมนา เกี่ยวกับวิชาศิลปะในทุก ๆ ด้าน เพื่อพัฒนาคุณภาพด้านการสอนของครูของหลักสูตรศิลปศึกษา โดยกำหนดนโยบายศิลปศึกษาแห่งชาติ
2. เนื้อหาโครงสร้างของหลักสูตรศิลปศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา ในรัฐเบนเดล เน้นความสำคัญทางด้านทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดงจนเต็มรูปแบบในหลักสูตรศิลปศึกษา
3. โปรแกรมศิลปศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาในรัฐเบนเดล ทำอย่างง่าย
4. โครงสร้างแบบแผนถูกทำลาย โดยครูศิลปะส่วนใหญ่ ส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ และสร้างสรรค์ตามเกณฑ์ของหลักสูตรศิลปะ
5. การวัดและประเมินผล ครูส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติตามการวัดและประเมินผล ของหลักสูตรศิลปะในด้านวัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์
6. ครูในชนบท และชานเมืองในรัฐเบนเดล ต้องการให้นักเรียนขายผลงาน เพื่อหารายได้จากกิจกรรมศิลปะมากกว่าครูในเขตเมือง

จากงานวิจัยในต่างประเทศทำให้ทราบความเคลื่อนไหวทางการศึกษาของต่างประเทศ ในการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาครู ความต้องการของครู และพฤติกรรมของนักเรียน ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการพัฒนาครูผู้สอนศิลปศึกษาในประเทศได้